

HARTOLAN KUNTA

Hartolassa on hyvä elää!

TILINPÄÄTÖS 2019 JA TASEKIRJA

Tilinpäätös
Kunnanhallitus
Valtuusto

Sisällysluettelo

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS	4
TOIMINTAKERTOMUS.....	6
1. KUNNAN HALLINTO JA SIINÄ TAPAHTUNEET MUUTOKSET	6
1.1 Kunnan hallinto	6
1.2. Yleinen taloudellinen kehitys	9
1.3 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa	11
1.4 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä.....	17
1.5 Kunnan henkilöstö	19
1.6 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä	22
1.7 Ympäristötekijät.....	27
2. SELONTEKO KUNNAN SISÄISEN VALVONNAN JÄRJESTÄMISESTÄ.....	28
3. TILIKAUDEN TULOKSEN MUODOSTUMINEN JA TOIMINNAN RAHOITUS	29
3.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen	29
3.2 Toiminnan rahoitus.....	30
3.3 Rahoituslaskelma ja sen muutokset	32
4. KOKONAISTULOT JA MENOT	34
5. KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS.....	35
5.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä	35
5.2 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat	36
5.3 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä	38
5.4 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut.....	41
6. TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELY JA TALouden TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET	45
6.1 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet.....	45
TALOUSARVION TOTEUTUMINEN	47
1. SEURANTAA KOSKEVA SÄÄNTELY	47
2. TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN	48
3. KÄYTTÖTALOUS.....	49
3.1 Vaalit.....	49
3.2 Hallinnon ja talouden tarkastus.....	49
3.3 Kunnanhallitus ja valtuusto	50
3.4 Jaostot.....	52
3.5 Keskushallinto.....	52
3.6 Elinkeinotoimi	54

3.7 Perusturvatoimi	59
3.8 Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	63
3.9 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	80
3.10 Tekninen lautakunta.....	84
3.11 Ympäristölautakunta	91
3.12 Talousarvion tuloslaskelmaosan toteutumisvertailu	94
3.13 Investointiohjelman toteutuminen	95
TILINPÄÄTÖS LASKELMAT	98
1. TULOSLASKELMA	98
2. RAHOITUSLASKELMA	99
3. TASE	100
4. KONSERNILASKELMAT	102
TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT	106
1. TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT	106
2. TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT	109
3. VAKUUKSIA, VASTUUSITOUMUKSIA JA TASEEN ULKOPUOLISIA JÄRJESTELYJÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT.....	114
4. HENKILÖSTÖÄ, TILINTARKASTAJAN PALKKIOITA JA INTRESSITAHO-TAPAHTUMIA KOSKEVAT LIITETIEDOT.....	115
ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET	116
LUETTELOT JA SELVITYKSET	118
ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT	120

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Vuotta 2020 varjostaa koronavirus ja on ennakoitavissa, että sekä koronaviruksen leviämistä, että sen vastatoimista tulee aiheutumaan vakavia vaikutuksia kunnille, yrityksille, talouselämälle ja ulkomaankaupalle. Suomen BKT laskee arvion mukaan -5 % vuonna 2020 ja satoja yrityksiä tulee ajautumaan vakaviin talousvaikeuksiin kysynnän romahtamisen vuoksi.

Tästä näkökulmasta vuosi 2019 tulee jäämään vuotta 2020 paremmaksi niin kunnissa kuin kuntayhtymissäkin, vaikka vuotta 2019 pidettiin jo historiallisesti hyvin heikkona.

Kunnallisveron ennakonpidätysten kertymät eivät kasvaneet odotetulla tavalla vuonna 2019. Kuntaliiton arvion mukaan ennakoita olisi pitänyt kertyä kunnille marraskuun loppuun mennessä arviolta noin 500 miljoonaa euroa toteutunutta enemmän. Ongelmien taustalla on arveltu olevan verokortti uudistus sekä Tulorekisteriin ilmoittamisessa olleet ongelmat.

Maakunta- ja soteuudistuksen lainsäädännön valmistuminen kariutui eduskunnassa keväällä 2019, eikä valmistelua saatu enää käyntiin vuonna 2019. Hartolan kunta ryhtyi uudelleen etsimään ostajaa tehostetun palveluasumisen kokonaisuudelle Kotisalolle keväällä 2019, hillitäkseen sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvua ja tasapainottaakseen talouttaan. Kotisalo myytiin valtuuston päätöksellä Attendo Oy:lle kesäkuussa ja lopullinen kauppakirja allekirjoitettiin 30.12.2019. Kauppasumma oli 100.000 euroa, mutta kaupan myötä 3,7 milj euron velan siirtyminen ostajalle ja palvelujen sekä työpaikkojen turvaaminen tulee olemaan paljon merkittävämpi asia kunnan talouden kannalta pitkällä tähtäimellä.

Vuoden 2019 talousarvio oli laadittu -0,573 milj. euroa alijäämäiseksi, mikä osoittautui vuoden kuluessa liian optimistiseksi

Hartolan verotulot jäivät reilusti (-8 %) arvioitua vähäisemmiksi. Syyt, joiden vuoksi verotuloja jäi saamatta, selviävät vasta verotuksen valmistumisen yhteydessä vuonna 2020. Verotulokertymä jäi 0,800 milj. euroa alle ennusteen. Lisäksi valtionosuudet jäivät 0,108 milj. euroa alle talousarvion. Näiden muutosten seurauksena tilinpäätös toteutui -1,072 milj. euroa alijäämäisenä.

Positiivisena asiana voidaan mainita, että hyvinvointikuntayhtymän menot pysyivät Hartolan osalta budjetissaan. Myös lautakunnat ovat olleet huolellisia taloudenhoitajia. Vuonna 2019 kunnanhallitus, sivistys- ja hyvinvointilautakunta sekä ympäristölautakunta alittivat niille varatut menoarviot.

Toimintatuottoja kertyi 2 728 268 euroa ja niiden toteutuminen oli 100 %.

Toimintakulut vähenivät edellisestä vuodesta -0,7 % ollen -20 989 070 euroa. Ne alitettiin -299 019 eurolla. Toimintakate oli -18 257 808 euroa ja se alitettiin -317 353 eurolla.

Hartolan väestön ikärakenne on vanhuspainotteinen ja eläkeikäisiä on n. 33% asukkaista. Kunnassa on panostettu ikääntyneiden asumiseen vuosina 2014-2016 lisäämällä tehostetun palveluasumisen palveluja ja samalla on luovuttu omasta vuodeosastosta. Rakennemuutoksen seurauksena sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvua onkin voitu hillitä. Vuoden 2019 aikana palvelurakennetta kehitettiin edelleen kotiin annettavien palvelujen suuntaan, mikä vaikutti kustannuksiin vähentävästi.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän tuottamien peruspalvelujen maksuosuus oli 8.606.366 euroa ja kustannukset alittivat talousarvion.94.963 eurolla. Erikoissairaanhoidon maksuosuus oli 4.015.692 euroa ja kasvua edelliseen vuoteen verrattuna 127 692 euroa. Ympäristöterveyskeskuksen kulut olivat 118.046 euroa alittaen maksuosuusarvion 13.954 eurolla.

Väkiluku oli 2700 henkeä 31.12.2019 ja se väheni 82 henkeä eli - 2,9 %. Väkiluvun väheneminen johtui sekä luonnollisesta väestön vähenemisestä että muuttotappiosta. Syntyneitä oli 9.

Veroprosentteja ei korotettu vuodelle 2019 ja tuloveroprosentti oli 21,5. Kokonaisverotulot olivat 9.355.050,02 (9.795.449,78 euroa vuonna 2018) ja ne vähenivät 8 % edelliseen vuoteen verrattuna. Tuloveroja saatiin 6.733.863,63 euroa. Yhteisöverona saatiin 1.292.631,45 euroa. Kiinteistövero kertyi 1.328.555,04 euroa.

Valtionosuuksia kertyi 8.631.788,00 euroa (8.887.967 euroa vuonna 2018), joka oli -113.352 euroa vähemmän kuin arvioitiin. Kunnan opetus -ja kulttuuritoimen valtionosuus on kunnalle negatiivinen ja maksuosuus valtiolle päin kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna -221 957,00 euroa.

Kiinteistöyhtiö Kuninkaanpitäjän tilinpäätös oli niukasti ylijäämäinen, mutta omistaja joutuu tekemään vuonna 2020 taloudellisesti kestävätkä ratkaisut yhtiön tulevaisuudesta, koska tervehdyttämistoimet eivät ole riittäviä ja käyttöaste on edelleen laskenut. Ylikapasiteetin purkaminen ja purkuavustukset eivät ole olleet vielä riittäviä toimenpiteitä. Kiinteistöyhtiö Vasallin vuokrausaste oli yli 95 % ja tilinpäätös niukasti alijäämäinen.

Kunnalla oli 31.12.2019 pitkäaikaista lainaa 6.574.160 euroa ja lyhytaikaista lainaa 4.585.012 euroa, josta kuntatodistuksia oli käytössä 3.500.000 euroa.

Kunnan lainakanta on 11.159.172 euroa 31.12.2019, kun se edellisenä vuonna oli 12.556.392 euroa. Asukasta kohti lainaa oli 4.133,03 € 31.12.2019.

Korkotaso pysyi edelleen matalana ja korkomenot lainoista olivat 116.281 euroa.

Vuosikate oli negatiivinen -321 602 euroa.

Investointien kokonaismenot olivat -555.020,16 € ja ne jäivät 184.980 euroa suunniteltua pienemmiksi. Investointitulot olivat 3.951.249,92 €. ja ne olivat 3.726.250 euroa suunniteltua enemmän, joka johtui Kotisaloon kaupasta. Investointien nettomeno oli - 3.396.229,76 €.

Konsernitilinpäätöksen tulos oli -1.286.276,75 euroa alijäämäinen vuonna 2019. Konsernitase painui alijäämäiseksi -639.794,91 euroa.

Kunnan kehittäminen palvelutarpeiden kasvaessa ja väkiluvun ja tulojen vähetessä vaatii paljon tahtoa ja muutoksenkyvykkyyttä niin henkilöstöltä kuin luottamushenkilöiltäkin. Talouden tasapainottaminen tulee vaatimaan uusia toimintatapoja, ja niiden onnistuminen edellyttää hyvää keskinäistä vuoropuhelua, yhteistyötä ja luottamusta.

Kiitän omasta puolestani kaikkia kunnassa vuoden 2019 aikana toimineita viranhaltijoita ja työntekijöitä työstänne kuntamme parhaaksi. Toivon, että tulevana vuosina työmme kantaa vielä tulosta, ja kunnan toiminnan uudistaminen konkretisoituu ja talous saadaan yhdessä tuumin paremmalle uralle. Samoin kiitän kaikkia luottamushenkilöitä hyvästä yhteistyöstä ja pyyteettömästä panoksestanne kuntamme asioiden hoitamiseen.

Hartolassa 24.3.2020

Merja Olenius, kunnanjohtaja

TOIMINTAKERTOMUS

1. KUNNAN HALLINTO JA SIINÄ TAPAHTUNEET MUUTOKSET

1.1 Kunnan hallinto

Kunnanvaltuusto

Hartolan kunnan ylin päättävä elin on kunnanvaltuusto. Hartolassa valtuutettuja on 17.

Kunnanvaltuuston puheenjohtajana vuonna 2019 on toiminut **Jeremias Sankari** (Kesk.) ja ensimmäisenä varapuheenjohtajana **Jyrki Tarhonen** (Kok.) ja toisena varapuheenjohtajana **Tiina Edelman** (Vihr.) Kunnanvaltuustoon ovat kuuluneet seuraavat valtuutetut ja heidän puoluekantansa:

Sankari Jeremias	Suomen Keskusta	Tarhonen Jyrki	Kokoomus
Edelman Tiina	Vihreät	Eskola Olli	SDP
Fågel Jarkko	Kokoomus	Hakala Heikki	Perussuomalaiset
Heikkilä Mika	Suomen Keskusta	Joutsijärvi Anne	Suomen Keskusta
Olkkonen Merja	Kokoomus	Mäyrä Tero	Suomen Keskusta
Nieminen Tapio	Suomen Keskusta	Pajunen Pekka	SDP
Pentikäinen-Laine Maija	Suomen Keskusta	Ruoppi Mikko	Kokoomus
Tanskanen Matti	SDP	Tervo Taisto	Perussuomalaiset
Vigman Kaisa	Avoin Hartola		

Vuonna 2019 valtuusto kokoontui kuusi kertaa ja käsitteli 66 asiaa.

Valtuuston poliittiset voimasuhteet 31.12.2019

Suomen Keskusta	6	valtuutettua
Kansallinen Kokoomus	4	valtuutettua
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	3	valtuutettua
Perussuomalaiset	2	valtuutettua
Vihreät	1	valtuutettu
Avoin Hartola	1	valtuutettu

Kunnanhallitus

Kunnanhallitus vastaa Hartolan kunnan hallinnon ja toiminnan johtamisesta kunnanvaltuuston hyväksymien tavoitteiden mukaisesti. Kunnanhallitukseen kuuluu seitsemän jäsentä. Kunnanhallituksen puheenjohtajana on toiminut Jarkko Fågel (Kokoomus) ja varapuheenjohtajana Matti Tanskanen (SDP).

Kunnanhallitukseen on vuonna 2019 kuulunut:

Fågel Jarkko	Kokoomus	puheenjohtaja
Tanskanen Matti	SDP	varapuheenjohtaja
Joutsijärvi Anne	Suomen Keskusta	
Nieminen Tapio	Suomen Keskusta	
Mäyrä Tero	Suomen Keskusta	
Olkkonen Merja	Kokoomus	
Peltonen Satu	Perussuomalaiset	

Kunnanhallituksen esittelijänä on toiminut kunnanjohtaja Merja Olenius. Vuonna 2019 kunnanhallitus kokoontui 19 kertaa ja käsitteli 260 asiaa.

Lautakunnat

Hartolan kunnassa toimi kertomusvuonna tarkastuslautakunta, keskusvaalilautakunta, tekninen lautakunta, sivistys- ja hyvinvointilautakunta ja ympäristölaikunta. Alla olevassa erittelyssä on ilmoitettu toimielimen varsinaiset jäsenet.

Tarkastuslautakunta

Pajunen Pekka, pj	SDP
Pentikäinen-Laine Maija, vpj	Keskusta
Rautiainen Sirpa	Vihreät
Henno Annie	SDP
Hakala Heikki	PS
Järvinen Hilda	Kokoomus

Keskusvaalilautakunta

Heinonen Hannu, pj	Keskusta
Mäkinen Pertti, vpj	Kokoomus
Hölttä Sanni	SDP
Tervo Taisto	PS
Varis Eva	Vihreät

Tekninen lautakunta

Pentikäinen-Laine Maija, pj	Keskusta
Olkkonen Merja, vpj	Kokoomus
Saarinen Juha	Keskusta
Liukkonen Tuomo	Keskusta
Vigman Kaisa	Avoin Hartola
Henno Heigo	SDP
Päiveröinen Erkki	PS

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Ruoppi Mikko, pj	Kokoomus
Salakka Arne, vpj	SDP
Järvinen Hannu	Keskusta
Kemppi Hannu	Keskusta
Parviainen Laura	Keskusta
Kääriäinen Hanna	Kokoomus
Sarvilahti Janina	PS

Ympäristölautakunta

Karnaattu Markku, pj	SDP
Heikkilä Mika, vpj	Keskusta
Lampimaa Jaana	Keskusta
Laine Antero	Keskusta
Huilla Inga	Kokoomus
Järvinen Hilda	Kokoomus
Hakala Heikki	PS

Organisaatiokaavio

Tilivelvolliset viran- ja toimenhaltijat

Kuntalain 125 §:n 1 momentin mukaan tilivelvollisia ovat toimielinten jäsenet ja asianomaisten toimielinten tehtäväalueen johtavat viranhaltijat. Tilivelvollisiksi viran- ja toimenhaltijoiksi on määritelty ne viranhaltijat, joille on hallintosäännössä delegoitu esittely- ja päätösvaltaa.

kunnanjohtaja
rehtori-sivistystoimenjohtaja
rakennustarkastaja
ympäristönsuojelutarkastaja

hallintojohtaja
apulaisrehtori
kirjastonjohtaja

tekninen johtaja
toimistorakennusmestari
vapaa-aikapäällikkö

1.2. Yleinen taloudellinen kehitys

Maailmantalouden yleiset näkymät

Maailmantalouden kasvu on jo hidastunut merkittävästi vuonna 2019 jääden alle 2,9 prosenttiin. IMF:n määritelmän mukaan maailmantalous on taantumassa, jos se kasvaa vähemmän kuin 2,5 prosenttia vuodessa. Kasvu tulee jäämään alle 2,9 %.

USA:n ja Kiinan välisen kauppasodan vaikutukset levisivät rahoitusmarkkinoille vuonna 2019. Euroopassa brexitiin liittynyt epävarmuus hidasti kasvua vielä merkittävästi. Kasvua ovat hidastaneet myös Kiinan velkaantumisen hillintä ja euroalueen kotitalouksien kulutuksen kasvun hyytyminen.

Koronavirusepidemian puhkeaminen Kiinassa alkuvuonna 2020 ja sen leviäminen Kiinan naapurimaihin sekä Italiaan alkuvuodesta 2020 on viimeistään tukahduttanut toiveet maailmantalouden kasvun voimistumisesta. Vaikka epidemia-aalto saataisiin hallintaan Aasiassa, eikä se leviäisi pandemiaksi, on maailmantaloudelle aiheutunut merkittävää haittaa.

Lisäksi Turkin ja Syyrian välisten sotatoimien jatkumisella on ollut suuria vaikutuksia koko maailman turvallisuustilanteeseen, uusien pakolaisongelmien kehittymiseen sekä maailmantalouteen. Suurvaltojen ja sotilasliittoutumien vastuu kriisipesäkkeiden sotatoimien leviämisen tai tukahduttamisen osalta on suuri, mutta merkittävää kehitystä ei ole nähty.

Myös euroalueella talouskehitys on vaimentunut, ja taantumien riski on olemassa, jota lisää koronavirus, kauppasota ja brexit. Uutena uhkana on Turkin alueella olevien pakolaisten liikkuminen kohti Kreikkaa Turkin avattua rajansa maaliskuussa 2020.

Euroopan talouskasvu on hidastumassa noin prosentin tuntumaan, eikä sen odoteta kiihtyvän merkittävästi lähivuosina. Kasvu on hidastunut eniten teollisuusvaltaisissa maissa, kuten Saksassa. Pahimmassa tapauksessa euroalueen teollisuuden heikkous alkaa heijastua työmarkkinoille ja palvelusektorille, mistä on jo lieviä merkkejä. Investointien ja tuottavuuden kasvu on jatkunut vaimeana euroalueella.

Euroalueen inflaatio oli 1,3 % joulukuussa 2019. Talouden epävarmuus vähentää hinta- ja palkankorotuspaineita entisestään. Lisäksi inflaatio-odotukset ovat pysyneet matalina suhteessa EKP:n tavoitteeseen. Deflaatoriski on kuitenkin edelleen pieni.

EKP:n neuvosto on päättänyt keventää rahapolitiikkaa laajan toimenpidekokonaisuuden avulla, jotta inflaatio kiihtyisi kestävästi EKP:n tavoitteen mukaiseksi. Tämä tukee myös investointeja ja tätä kautta pidemmän aikavälin kasvunäkymiä. Tuotannolliset investoinnit ovat toistaiseksi elpyneet hitaasti. Euroalueen kevyt rahapolitiikka merkitsee, että negatiivisten nimelliskorkojen aika jatkuu. On kuitenkin huomioitava, että Euroopan keskuspankin toimintamahdollisuudet ovat rajalliset, mikäli koronavirus muuttuu maailmanlaajuiseksi epidemiaksi.

Suomen talouden yleiset näkymät

Suomen talous on ollut vuosina 2017-2018 kasvuvaiheessa. Vuonna 2019 maailmantalouden kysyntäongelmat ovat välittyneet myös Suomen talouteen. Vuonna 2019 Suomen BKT:n kasvu on ollut 1,6 % ja keskimääräinen inflaatio oli 1,0 prosenttia. Asuinrakennusinvestoinnit supistuiivat, mutta myös tuotannollisten investointien kasvu hidastui kansainvälisen talouden suhdanteen heikentyessä. Yksityisen kulutuksen kasvu kuitenkin jatkuu työllisyyden kohentuessa sekä ansiotason noustessa. Vienti kasvoi vahvasti palveluviennin ja laivatoimitusten seurauksena. Inflaatio on 1,3 % tuntumassa. Tilastokeskuksen laskema kuluttajahintojen vuosimuutos oli joulukuussa 0,9 prosenttia.

Työllisyys kääntyi jälleen kasvuun vuoden 2019 syksyllä alkuvuoden heikomman työllisyyskehityksen jälkeen. Työllisten määrän arvioidaan kasvaneen prosenttia v. 2019 koko vuoden työllisyysasteen noustessa keskimäärin 72,6 prosenttiin.

Vuonna 2020 talouskasvu hidastuu yhteen prosenttiin. Näkymät vientimarkkinoilla tasaantuvat ja viennin kasvu hidastuu, mutta jää silti viime vuosien keskimääräiselle tasolle. Palveluviennin kasvu on tavaroiden viennin kasvua nopeampaa ja pitää viennin kasvun vientikysyntää nopeampana.

Hidastuva talouskasvu ja hallitusohjelman mukaiset menolisäykset kasvattavat julkisen talouden alijäämää v. 2020. Toisaalta vuosina 2020–2023 toteutettavat veronkorotukset lisäävät verotuloja asteittain hallituskauden edetessä. Julkinen talous pysyy silti selvästi alijäämäisenä koko hallituskauden ajan. Julkisen talouden tasapainottaminen edellyttää hallitusohjelmassa tavoiteltujen työllisyyttä sekä talouden ja julkisen hallinnon tuottavuutta vahvistavien toimien täsmentämistä ja toimeenpanoa.

Paikallishallinnon alijäämä on kasvamassa kuluvana vuonna historiallisen suureksi ja ilman kuntataloutta vahvistavia toimia se pysyy mittavana myös tulevina vuosina. Julkinen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen on laskenut viime vuodet. Velkasuhde kääntyy ensi vuodesta alkaen vähitellen kasvuun ja uhkaa nousta 2020-luvun alkupuolella yli 60 prosenttiin.

Kuntatalouden kehitys

Kuntataloutta heikentävät väestön ikääntymisestä johtuva sosiaali- ja terveydenhuoltomenojen kasvu sekä suuret investointitarpeet. Paikallishallinnon talousnäköymien synkkeneminen korostaa valmisteltavana olevan sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen tarvetta.

Tilinpäätösarvioiden perusteella kuntien talous heikkeni vuonna 2019 edellisvuoden tavoin: kuntien rahoituksen riittävyys heikkeni, lainakanta kääntyi kasvuun ja toimintakate heikkeni. Negatiivisen vuosikatteen kuntien lukumäärä kasvoi voimakkaasti. Negatiivisen vuosikatteen kuntia oli 56 vuonna 2019 kun vuonna 2018 niitä oli 43.

Kuntien vuosikate heikkeni noin 270 milj. euroa vuodesta 2018. Vuosikate jäi edellisvuoden tapaan alle poistotason ja nettoinvestointien. Kuntien nettoinvestoinneissa ja poistotasoissa ei koko maan tasolla tapahtunut suurta muutosta.

Vuosikatteen heikennystä selittää toimintakatteen suuri kasvu. Toimintakate heikkeni 4,1 % ja verorahoitus (verotulot ja valtionosuudet) 2,3 % vuodesta 2018. Toimintakatteen heikentymistä selittävät toimintakulujen voimakas kasvu, johon vaikuttaa oletettavasti suuri sosiaali- ja terveydenhoitomenojen kasvu, sekä toimintatulojenpienoinen väheneminen.

Veroennustetta alentaa suhdannenäkymien heikentymisen lisäksi verotuksen järjestelmämuutokset: Ilman kuntien kunnallisverotulojen tilityksissä esiintyneitä maksatusvaikeuksia vuosikate olisi noussut lähelle vuoden 2018 vuosikatteen tasoa. Näistä seikoista johtuen arviolta noin 250 miljoonaa euroa kunnallisveroja siirtyy tilitettäväksi vuonna 2020.

Vuodelta 2020 vuodelle 2019 aikaistettu valtionosuuksien maksatus (240 milj.euroa) ei aivan riittänyt korvaamaan verotulojen siirtymistä.

Uuden kuntalain mukaan kuntien tulee kattaa peruskunnan (kunta + liikelaitokset) vuoden 2015 taseen kertynyt alijäämä neljässä vuodessa tai jos taseeseen kertynyttä alijäämää oli vuonna 2015 yli 500 euroa/asukas, kuudessa vuodessa. Arviointimenettelyyn on tulossa lisää kuntia seuraavina vuosina.

Valtiovarainministeriön kansantalousosaston laatiman kehitysarvion perusteella kuntatalouden kehitysnäkymät pysyvät huolestuttavan heikkoina koko kehyskauden 2020-2023, ja tulojen ja menojen epätasapaino pysyy vuosina 2020–2023 mittavana. Toimintamenojen kasvun arvioidaan jatkuvan keskimäärin 3,4 prosentin vuosivauhdilla. Menojen kasvua lisäävät niin sosiaali- ja terveyspalvelujen kysynnän kasvu, hallitusohjelman toimenpiteet, ansiotason oletettu kasvu kuin kuntien investointipaineet. Samanaikaisesti verotulojen arvioidaan kasvavan keskimäärin 2,7 prosentin ja valtionapujen 4,2 prosentin vuosivauhdilla. Kuntatalouden lainanottotarvetta heijastava toiminnan ja investointien rahavirta on kehitysarviossa kehyskaudella 1,9–2,7 mrd. euroa negatiivinen.

Kuntatalouden näkymiä heikentävät myös väestörakenteen muutoksesta aiheutuva kasvava menopaine ja Suomen suhdannetilanteen heikkeneminen. Mahdollisuudet menopuolen sopeutukseen on erityisesti pienimmissä kunnissa usein jo pitkälti käytetty, joten kunnallisveroprosentteihin kohdistuu lähivuosina huomattavaa korotuspainetta ja kuntatalouden velkaantuminen uhkaa kasvaa.

1.3 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa

VALTIONOSUUDET

Kunnan valtionosuus koostuu kahdesta osasta, kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (VM) ja opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoituksesta (OKM).

Alkuperäiset päätökset kuntien valtionosuuksista vuodelle 2019 tehtiin 31.12.2018. Niiden mukaan kunnille myönnettiin valtionosuutta yhteensä 8 389 miljoonaa euroa vuonna 2019 (8 459 milj. euroa vuonna 2018).

Pääministeri Antti Rinteen budjettiriihessä 17.9.2019 tehtiin päätös kertaluonteisen 237 miljoonan euron maksamisesta kunnille ennakkotiedoista poiketen jo vuonna 2019. Lisäksi vuoden 2019 kuluessa valtionosuuteen tehtiin useita korjauksia ja tarkistuksia, viimeiset 30.12.2019 (VM) ja 31.12.2019 (OKM) (päätökset ohessa).

Muutosten jälkeen kunnille myönnettiin valtionosuutta yhteensä 8 632 miljoonaa euroa vuonna 2019 (8 459 milj. euroa vuonna 2018). Kuntien valtionosuudet lisääntyvät 174 milj. euroa (2,1 %, 32 €/as) vuodesta 2018 vuoteen 2019.

Valtionosuuden muutokseen vaikuttivat kertaluonteisen valtionosuuskompensaation (+237 milj. euroa) lisäksi mm. vuodelle 2019 tehtävä kuntien ja valtion välinen kustannustenjaon tarkistus (-231 milj. €) ja valtionosuuden kautta kunnille maksettavat veromenetysten kompensatiot (+224 milj. €). Kilpailukykysovimuksen (kiky) takia kuntien valtionosuutta vähennettiin vuonna 2019 yhteensä -497 milj. € (-91 €/as). Lisäksi hallitusohjelman mukaisten indeksijäädysten takia kunnilta jäi peruspalvelujen valtionosuutta saamatta -92 milj. euroa vuonna 2019. Peruspalvelujen hintaindeksin arvo vuodelle 2019 oli 1,3 %. Yhteensä hallituskautta, eli vuosia 2016-2019 koskevista indeksijäädetyksistä johtuen peruspalvelujen valtionosuus on -243 milj. euroa alemmalla tasolla mitä se olisi ollut, jos indeksikorotuksia ei olisi jäädetytty.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentti nousi 0,03 prosenttiyksikköä ja oli 25,37 vuonna 2019 (25,34 vuonna 2018). Samassa yhteydessä valtionosuuksien kanssa maksetaan kunnille ja muille opetuksen järjestäjille esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvaukset. Kotikuntakorvauksen perusosa oli 6 600, 17 euroa vuonna 2019.

Valtiovarainministeriö myönsi 21.11.2019 harkinnanvaraista valtionosuuden korotusta 21 kunnalle 10 miljoonaa euroa. Korotusta haki 89 kuntaa yhteensä noin 100 miljoonaa euroa. Korotus myönnettiin valtionavustuksena, joka kirjataan vuoden 2019 tilinpäätökseen. Hartolan hakemus korotetun valtionosuuden saamiseksi ei menestynyt.

Peruspalvelujen valtionosuus

Peruspalvelujen valtionosuuden laskennalliset kustannukset perustuvat keskeisesti ikäryhmittäisiin kustannuksiin ja sairastavuuteen. Ikäryhmitus pohjautuu nykyisiin ikäluokituksiin. Sairastavuuden painoa korotetaan ja ikäryhmien painoa vähennetään. Sairastavuuskertoimen osatekijöitä ovat terveyden-, vanhusten-, ja sosiaalihuolto.

Muina laskennallisten kustannusten määräytymisperusteina on työttömyyskerroin, vieraskielisyyskerroin, kaksikielisyys, saaristoisuus, asukastiheyskerroin ja koulutustaustakerroin. Kriteerien toinen osa muodostuu lisäosista.

Lisäksi kunnille myönnettävässä kunnan peruspalvelujen valtionosuudessa otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- syrjäisyys, työpaikkaomavaraisuus ja saamelaiden kotiseutualueen kunta
- valtionosuuteen tehtävät vähennykset ja lisäykset
- järjestelmämuutoksen tasaus
- verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus.

Hartolan kunnan peruspalveluiden valtionosuudeksi kirjattiin 6.874.569 euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoitus

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoitus on Hartolan talousarviossa negatiivinen, koska Hartolan kunnan itsensä järjestämiin opetus- ja sivistystoimen palveluihin kohdistuva peruspalvelujen valtionosuus on pienempi kuin kunnan osuus perusopetuksen jälkeisen koulutuksen rahoittamiseen. Hartolan kunnan valtion osuus oli negatiivinen -565.597 euroa.

Ennakkotietona saatu ja talousarvioon kirjattu valtionosuus oli 221.957 euroa parempi kuin lopullinen valtionosuus. Tämä johtui 2017-2018 vuosien poikkeuksellisesta tilanteesta, jossa perusopetusta oli järjestetty maahan alaikäisenä turvapaikanhakijana saapuneille nuorille, joiden opetus päättyi vuoden 2018 lopussa.

Kotikuntakorvaukset

Kotikuntakorvausjärjestelmä sisältyy kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen. Opetuksen järjestäjä on oikeutettu kotikuntakorvaukseen oppilaan suorittaessa oppivelvollisuuttaan muussa kuin oman kotikuntansa esi- tai perusopetuksessa.

Vuoden 2019 kotikuntakorvaukset perustuivat esi- ja perusopetuksen järjestäjien antamiin oppilasmäärätietoihin 31.12.2017 tilanteesta. Kotikuntakorvausmenoja ja -tuloja ei ole kuitenkaan kirjattu valtionosuuksiin, vaan ne kirjataan käyttötalouteen perusopetuksen asiakaspalvelujen ostoihin ja myyntituloihin.

Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus

Kuntien tulopohjassa olevia eroja tasataan verotuloihin perustuvalla valtionosuuden tasauksella. Lainsäädännöllisesti tasaus on osa kunnan peruspalvelujen valtionosuutta. Verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauksen laskennallisuudesta johtuen tasausta laskettaessa ei käytetä kunnan omaa veroprosenttia, vaan koko maan keskimääräistä veroprosenttia. Tästä johtuen yksittäisen kunnan tekemillä veroprosenttimuutoksilla ei ole vaikutusta kunnan saaman tasauslisän tai kunnan maksaman tasausvähennyksen määrään.

Vuoden 2019 valtionosuuksien osalta tasauksen pohjana on ollut verovuoden 2017 verotustiedot. Kunta on oikeutettu valtionosuuden tasauslisään, jos sen laskennallinen verotulo asukasta kohden on tasausrajaa pienempi. Verotulontasauksen tasoitusraja on 91,86 %. Valtionosuuden tasausta on saatu 2.322.816 euroa vuonna 2019.

VALTIONOSUUDET 2015-2019

Toimiala (1 000 eur.)	2015	2016	2017	2018	2019
Verotulon tasaus	2 626	2 500	2 591	2 403	2 322
Peruspalvelujen valtionosuus	6 780	7 016	6 785	6 829	6 750
Valtionosuusjärjestelmämuutoksen tasaus	0	0	0	0	125
Muut opetus -ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-618	-454	-223	-344	-565
Yhteensä	8 788	9 062	9 153	8 888	8 632
Harkinnanvarainen valtionosuuden korotus	0	0	0	0	0
Yhteensä	8 788	9 062	9 153	8 888	8 632

VEROTULOT

Verokortit uudistuivat ja tuloverorekisterin käyttöönotossa ilmeni ongelmia. Kunnallisveron ennakonpidätysten kertymät eivät kasvaneet odotetulla tavalla vuonna 2019. Kuntaliiton arvion mukaan ennakoita olisi pitänyt kertyä kunnille joulukuun loppuun mennessä noin 500 milj. euroa toteutunutta enemmän.

Verohallinnon tekemien selvitysten perusteella suurin osa kertymävajeesta johtui verokorttiuudistuksesta ja tulorekisteriongelmat selittävät vain osan (13%) vajeesta. Verokorttiuudistuksessa on kyse siitä, että uudessa ennakoperintämenettelyssä on luovuttu palkkakausi-kohtaisista tulo- ja sivutulokorteista, jonka johdosta ennakonpidätykset on toimitettu alkuvuodesta huomattavasti aiempaa käytäntöä alhaisempina. Vuoden 2019 verotus valmistuu vasta vuonna 2020. Vaikka kertymävaje korjaantuu vuoden 2019 kunnallisverojen osalta vuoden 2020 aikana, niin oletuksena on, että verovuoden 2020 ennakoverot kertyvät vajaina, jättäen vuoden 2020 ennakot vastaavasti alemmalle tasolle.

Verotulot voivat jäädä myös pysyvästi aiempaa alemmalle tasolle useista eri syistä. Valtion talousarvioesityksen mukainen ansiotasoindeksin tarkistus veroperusteisiin on ollut ennusteessa sisällä jo keväästä lähtien, mutta nyt ennusteessa on huomioitu myös ensisijaisesti pienituloisille palkka-, eläke- ja päivärahatulon saajille kohdistettu ansiotuloveron kevennys, jonka arvioidaan vähentävän kunnallisverotuottoa n. 130 milj. eurolla. Toisaalta taas kotitalous- sekä asuntolainojenkorkojen vähennysten leikkaus arvioidaan lisäävän kuntien verotuloja n. 46 milj. eurolla. Ansiotasoindeksitarkistuksen kanssa veroperustemuutosten arvioidaan vähentävän kuntien verotuloja - 298 milj. eurolla vuonna 2020, jotka on talousarvioesityksessä esitetty kompensoitavaksi kunnille (uutta kompensoitavaa 285 milj. euroa). Esitetyt veroperustemuutokset sen sijaan siis alentavat myös maksuunpantavan kunnallisveron arviota vuodelle 2020.

Eräs syy verotulojen vähenemiseen on väestön ikääntyminen. Kuntakohtaisissa veroennustekehikoissa vuosille 2019-2022 on huomioitu Tilastokeskuksen 30.9 julkaisema väestöennuste. Väestötiedoilla on vaikutusta tulevien vuosien ansiotuloihin ja jako-osuuksiin. Väestöään menettävissä kunnissa verotulojen väheneminen johtuu todennäköisesti myös veropohjan supistumisesta.

Yhteisö- ja kiinteistöverot

Yhteisöveron arvioissa verovuosille 2018-2023 on pohjana käytetty valtiovarainministeriön uutta ennustetta yhteisöjen verotettavasta tulosta ottaen huomioon maksuunpantujen ennakkoerojen kehitys. Ennusteen taustalla on kansantalouden tilinpidon toimintaylijäämän muutos.

Elinkeinoverolain korkovähennysrajoitusta koskevaa sääntelyä muutettiin vuodesta 2019 alkaen syksyllä 2018 annettavan hallituksen esityksen mukaisesti. Tämän arvioidaan lisäävän yhteisöveron tuottoa vuonna 2019 noin 10 miljoonalla eurolla, josta kuntien osuus on 3 miljoonaa euroa. Kuntien osuutta yhteisöveron jako-osuudesta alennettiin verotuoton lisäystä vastaavasti n -0,05 % -yksiköllä 31,30 %: iin. Kuntaryhmän jako-osuus nousee 0,03 % -yksiköllä verovuonna 2020 tulolähdejaon poistumisesta johtuvasta muutoksesta.

Valtiovarainministeriö asetti joulukuussa 2016 hankkeen uusien maapohjien hintavyöhykkeiden luomiseksi kiinteistöverotusta varten (VM142:00/2016). Hankkeessa ovat mukana VM:n lisäksi Kuntaliitto, Verohallinto, Maanmittauslaitos sekä maa- ja metsätalousministeriö. Hintavyöhykkeiden laskennasta vastaa Maanmittauslaitos muiden mukana olevien tahojen ohjatessa projektia ohjausryhmän kautta.

Hankkeen tavoitteena on luoda uusi hintavyöhykekartta maapohjien verotusarvojen määrittämistä varten kiinteistöverotuksessa koko maan kattavasti. Yhtenäisen hinnan alueet perustuvat markkinahintoihin eli toteutuneisiin kiinteistöjen ja kaupunkiseuduilla osin myös asuntojen kauppahintatietoihin.

Tavoitteena on, että kiinteistöille voidaan laskea maapohjan verotusarvo uutta hintavyöhykekarttaa hyödyntämällä siten, että jokaiselle kiinteistölle saadaan yksilöivällä kiinteistötunnuksella sijaintia vastaava arvo vuoden 2020 kiinteistöverotukseen. Hankkeen seurauksena syntyvää maapohjien hintakarttaa päivitetään uudistuksen jälkeisinä vuosina myöhemmin valittavalla menetelmällä. Uudistuksen tavoitteena on lisätä kiinteistöverotuksen oikeudenmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Verotulojen toteutuminen

Tuloverokertymä 6.733.863,53 euroa

Hartolan kunnan tuloveroprosentti vuonna 2019 oli 21,50. Tuloveroprosentin 21,50 efektiivinen kunnallisveroaste oli 13,09 vuonna. Koko maan kuntien tuloveroprosentti oli keskimäärin 19,88 ja efektiivinen veroaste 14,30.

Vuoden 2019 tuloverokertymä jäi Hartolassa -749.136 euroa alle talousarvion ja -484.119 euroa alemmas kuin vuoden 2018 tuloverokertymä. Tilanne oli heikko ennakkokertymissä koko vuoden.

Verotettavat tulot ovat absoluuttisesti vähentyneet palkkatulojen osalta -1,3 % vuonna 2019, jatkuen ennusteen mukaan negatiivisena vuoteen 2022 saakka. Eläketulot ovat kasvaneet 2 % vuonna 2019, ja ne ovat riittäneet kompensoimaan palkkatulojen vähenemisen, mutta eivät muiden verotettavien tulojen vähenemistä, jonka vuoksi verotettavat tulot ovat kokonaisuudessaan vähentyneet. Verotettavien tulojen väheneminen on näkynyt myös koko maan tasolla vuonna 2019.

Yhteisövero 1.292.631,45

Yhteisövero jaetaan kunnille yritystoimintaeränä ja metsäeränä. Veroa tilitetään kuntien jako-osuuteen siinä suhteessa, kun kunnan yritykset ovat maksaneet yhteisöveroa eri kunnissa sijaitseville yrityksiltä paikkakunnan toimipisteen henkilöstön määrän mukaan. Metsäerä lasketaan metsäkeskusten bruttokantorahatulojen perusteella alueelle kuuluville kunnille talousmetsähehtaarin mukaan. Suojeltujen metsien verokompensatio

määritellään erikseen ja se sisältyy metsäerään. Metsähallituksen maksama yhteisövero-osuus jaetaan metsäerän osana.

Kuntaliitto arvioi Hartolan yhteisöveroksi 1.372.000 euroa vuonna 2019. Lopullinen yhteisöveron tuotto oli kuitenkin -79.368,55 euroa arvioitua alempi.

Kiinteistövero 1.328.555,04

Kiinteistöveron osalta ennakkotiedot perustuivat kiinteistötietoihin, joiden pohjalta Verohallinto määrää kiinteistöverot vuodelle 2019. Vuodelle 2018 hallitus linjasi, että yleisen kiinteistöveroprosentin ja muun kuin vakituisen asuinrakennuksen ylärajoja korotetaan. Uudet vaihteluvälit ovat hallituksen esityksen perusteella 0,93 - 2,00 % (vuonna 2017 vaihteluväli oli 0,93 - 1,80 %). Hartolan kunnan kiinteistöveroprosentit ovat olleet jo pitkään ennallaan.

Yleinen kiinteistöveroprosentti	1,00
Vakituisten asuinrakennusten veroprosentti	0,50
Muiden asuinrakennusten veroprosentti	1,10
Yleishyödyllisten yhteisöjen kiinteistöveroprosentti	0,20
Uutena voimalaitosten veroprosentti	3,00

Vuodesta 2018 alkaen tuulivoimapuistoja siirrettiin kiinteistöverotuksessa voimalaitosten kiinteistöveroprosentin piiriin. Tuulivoimalapuistoja, joiden tuulivoimaloiden yhteisteho ylittää 10 megavolttiampeeria ja voimalat on liitetty verkkoon yhteisestä liityntäpisteestä, kohdellaan jatkossa voimalaitoksina kiinteistöverotuksessa. Hartolassa on vireillä 2 rakennuslupaa tuulivoimalalle.

Kiinteistöveroa oli arvioitu kertyvän 1.304.000 euroa. Kiinteistöveroa tilitettiin kunnalle 24.555 euroa enemmän, joka johtui kiinteistöverojen tarkistamisista.

Oheisessa taulukossa on kuvattu verotulojen kehitys vuosina 2017-2022

Yhteenveto						
TILIVUOSI	2017	2018	2019	2020**	2021**	2022**
Verolaji						
Kunnallisvero	7 275	7 218	6 734	7 117	7 167	7 273
<i>Muutos %</i>	<i>1,65 %</i>	<i>-0,78 %</i>	<i>-6,71 %</i>	<i>5,69 %</i>	<i>0,70 %</i>	<i>1,48 %</i>
Yhteisövero	1 391	1 259	1 292	1 360	1 428	1 476
<i>Muutos %</i>	<i>12,91 %</i>	<i>-9,49 %</i>	<i>2,62 %</i>	<i>5,26 %</i>	<i>5,00 %</i>	<i>3,36 %</i>
Kiinteistövero	1 322	1 318	1 329	1 320	1 320	1 320
<i>Muutos %</i>	<i>-2,22 %</i>	<i>-0,30 %</i>	<i>0,83 %</i>	<i>0,68 %</i>	<i>0,00 %</i>	<i>0,00 %</i>
VEROTULOKSI KIRJATTAVA	9 988	9 795	9 355	9 797	9 915	10 069
<i>Muutos %</i>	<i>2,55 %</i>	<i>-1,93 %</i>	<i>-4,49 %</i>	<i>4,72 %</i>	<i>1,20 %</i>	<i>1,55 %</i>

Väestön kehitys

Hartolan kunnan virallinen asukasmäärä 31.12.2019 oli 2697, kun vuotta aiemmin väestöä oli 2780 henkeä. Väestö väheni vuoden aikana 83 hengellä eli 2,98 %. Syynä oli luonnollinen väestön väheneminen (-39), syntyvyyden jäädessä 9 lapseen. Väkiluku vähenee myös tulevina vuosina, koska syntyvyys jää selvästi alle kuolleisuuden.

Eri ikäryhmien osuus väestöstä jakautuu seuraavasti:

0-14 -vuotiaiden osuus väestöstä on 9,5 %

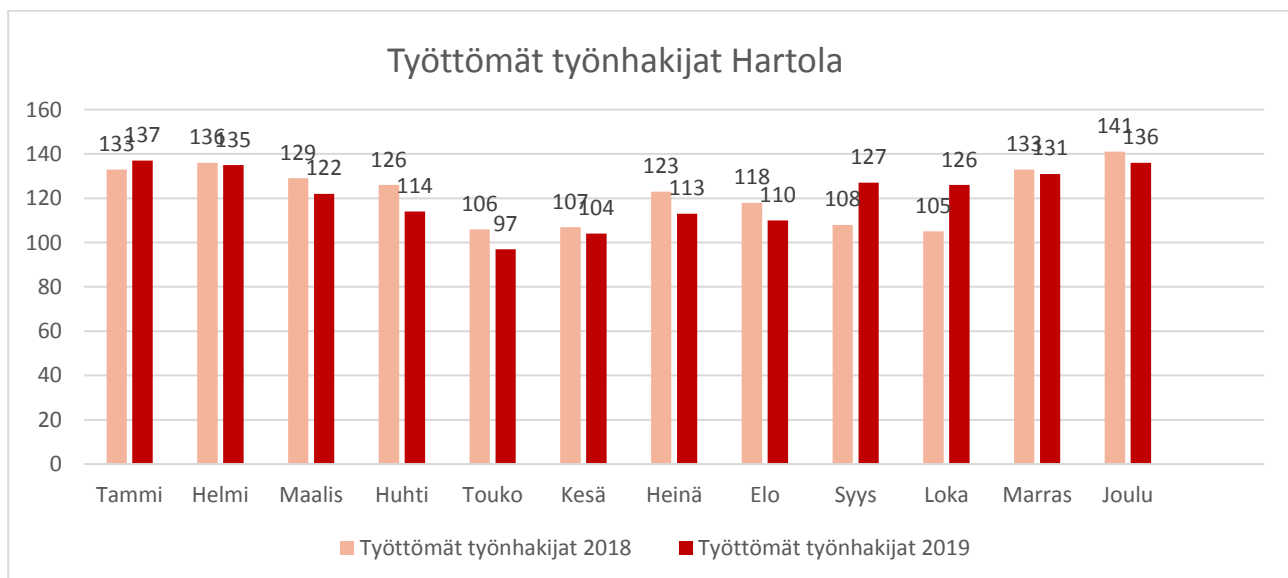
15-64 -vuotiaiden osuus väestöstä on 52,2 %

yli 64 -vuotiaiden osuus väestöstä on 38,3%

Väestörekisterin mukaan vuoden 2019 luonnollinen väestölisäys/ -vähennys oli -39 henkeä. Syntyneitä oli 9 ja kuolleita 47 henkeä. Kuntaan muutti vuoden 2019 aikana 89 henkeä ja kunnasta pois muutti 146 henkeä, jolloin muuttotappio oli 57 henkeä.

Työllisyys

Päijät-Hämeen maakunnassa oli vuoden 2019 joulukuun lopussa 11 395 työtöntä työnhakijaa, mikä on 521 vähemmän (4,4%) kuin vuosi sitten. Hartolan työttömyystilanne laski vuoden 2018 lopussa edellisvuodesta ollen 12,0 % työvoimasta (2017 11 %). Hartolassa työttömiä työnhakijoita vuoden lopussa oli 136 henkilöä (2018, 141 henkilöä). Työttömyys väheni Hartolassa - 5 %. Päijät-Hämeessä suhteellisesti eniten työttömien määrä väheni Orimattilassa (15 %) ja Padasjoella (15 %). Päijät-Hämeen maakunnassa työttömien osuus työvoimasta oli 12,4 prosenttia eli 0,4 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuosi sitten.

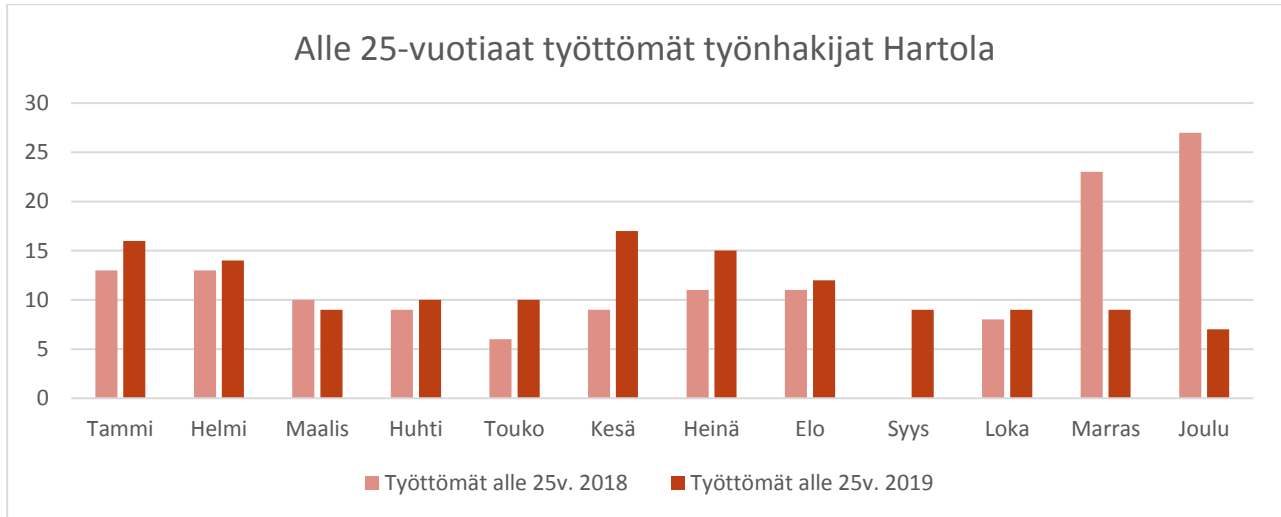

Päijät-Hämeen nuorisotyöttömyysluvut ovat parantuneet maakunnan alueella laskien 65 henkilöllä edellisvuoden vastaavaan aikaan nähden (-4,0 %). Vuoden 2019 joulukuun lopussa alle 25-vuotiaita työttömiä Hartolassa oli 7 henkilöä, joka on 5 % joulukuun työttömien määrästä. Joulukuun keskiarvo Päijät-Hämeen maakunnassa alle 25-vuotiaiden työttömissä oli 17,8 %.

Pitkäaikaistyöttömiä eli yli vuoden työttömänä vuoden 2019 lopussa olleita oli Päijät-Hämeessä 2974, mikä on - 697 vähemmän (- 19 %) kuin vuosi sitten. Hartolassa pitkäaikaistyöttömien määrä vuoden 2019 lopussa oli 33 henkilöä, kun heitä vuotta aikaisemmin oli 34 henkilöä. Työttömyys väheni kaikissa ikäryhmissä

Joulukuun 2019 lopussa avoimena olleiden työpaikkojen määrä oli Päijät-Hämeessä 1.138, johon on lisäystä edelliseen vuoteen 17 paikkaa. Hartolassa avoimia työpaikkoja vuoden lopussa oli 16.

Elinkeinorakenne

Viimeisin tilastokeskuksen vahvistama tieto kunnan elinkeinorakenteesta on saatavissa vuodelta 2017. Sen mukaan alkutuotannon osuus elinkeinoista oli 16%, jalostuselinkeinojen osuus oli 23,7% ja palveluelinkeinojen osuus oli 58,4 %. Hartolassa työpaikkoja oli vuonna 2016 1 015 kpl ja omassa asuinkunnassa työssäkäyvien osuus on 73,3%. Työllisyysaste on 65,2 %. Työpaikkaomavaraisuus on 114,5 %.

1.4 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Vuonna 2018 kunta tilasi päivitetyn selvityksen Perlacon Oy:ltä Hartolan kunnan talouden tilanteesta ja arvion siitä, kuinka kunta selviytyy taloudellisesti sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen. Tämän jälkeen myös Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI on laskenut ajankohtaisen alueellisen väestönkehityksen 10 keskeiselle kaupunkiseudulle ympäri Suomea. Ennuste ulottuu vuoteen 2040. Syntyvyyden romahdus aiheuttaa odottamattomia muutoksia isojen kaupunkien ja niiden lähiseutujen väestönkehitykseen. Päijät-Hämeen kokonaisväestönkehitys on ennusteen mukaan jyrkästi laskeva.

Hartolan väkiluku on laskenut tilastokeskuksenkin arviota nopeammin. Perlaconin vuonna 2019 tekemän tarkastelun mukaan muuttotappio on ollut vuosina 2009-2018 nettona -358 henkeä, josta kolmasosa, 116 henkeä, muutti pois vuosina 2016-2018. 10 vuodessa pois muuttaneita on yhteensä 1925 henkeä ja paikkakunnalle muuttaneita 1567 henkeä. Hartolasta on muutettu ylivoimaisesti eniten Lahteen ja toiseksi eniten Heinolaan, ja sitten Jyväskylää, Joutsaan ja Helsinkiin. Hartolaan muutetaan eniten Lahdesta, Helsingistä, Heinolasta, Sysmästä ja Jyväskylästä.

Kehityksen suuntaa on vaikeaa kääntää muuksi. Ikärakenteen painopiste on ikääntyneissä ja ikääntyvässä aikuisväestössä. Kunnan asukkaista 70 vuotta täyttäneiden osuus on jo 26,5 %. Kunnan työikäisen väestön määrän ennakoitaan laskevan edelleen, joka heikentää myös huoltosuhdetta ja verotettavan tulon kokonaiskertymää. Luonnollinen väestönkehitys on negatiivinen, koska kuolleisuus on moninkertainen

syntyvyyteen nähden. Syntyvyys on jo laskenut noin 10 lapseen /vuodessa. Väestömuutoksilla on erityisen suuri vaikutus kunnan saamaan asukasperusteiseen valtionosuuteen, joskin ikäryhmäkohtaisesti + 85 vuotiaisiin kohdistuva valtionosuus on huomattavan suuri.

Väestönkehitys näyttää siis huolestuttavalle ja kunnassa on arvioitu, että vuoteen 2029 mennessä nykyisestä väkiluvusta 2700 asukasta tullaan lähelle 2000 asukasta. Kunnan tuleekin nyt kaikessa toiminnassaan tehdä palveluihinsa ja toimintaansa suunnitelmat huomioiden muutokset väestössä ja heidän palveluntarpeessaan. Tämä merkitsee sitä, että kunnan taloudelliset voimavarat vähenevät ja henkilöstörakenne tulee supistumaan.

Ikääntyvän väestön määrän tilastollinen huippu osuu vuosiin 2025-2035, ja olisi erittäin toivottavaa, että kuntien kustannuksia tasaava soteuudistus saataisiin toteutettua siihen mennessä. Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten vuotuinen kasvu vastaa tuloveroissa 1-3 % -yksikköä. Sotemenojen kustannusten kasvuvauhti ei tällä hetkellä ole suhteessa kunnan väkiluvun vähenemiseen, verotulojen kasvuun eikä valtionosuuksiin.

Perlaconin vuonna 2018 tekemän arvion mukaan vuodet 2020-2025 ovat alijäämäisiä (nykyisellä veroprocentilla) ellei kunnassa tehdä merkittäviä toiminnan muutoksia. Valtuusto tekikin talouden tasapainottamisohjelman vuosille 2020-2029 syksyllä 2019. Sen mukaan henkilöstön väheneminen suhteessa väkiluvun laskuun tulee olla noin 20 henkilötyövuotta. Tämä pyritään saavuttamaan jo vuoteen 2025 mennessä. Tasapainotus pohjautuu siihen, että henkilöstöä voidaan systemaattisesti vähentää kaikilla toiminnan osa-alueilla ja vähenemisessä hyödynnetään ennen kaikkea luontaista poistumaa. Vuoteen 2025 mennessä eläkkeelle siirtyy jo 25 työntekijää ja vuoteen 2030 mennessä eläkkeelle siirtyneiden määrä on kaksinkertainen. Lisäksi Kotisalo kokonaisuuden myyminen vuonna 2019 ja tehostetun palveluasumisen siirtäminen Attendo Oy:n toiminnaksi on ollut osa talouden tasapainottamista. Myynti kevensi huomattavasti kunnan velkataakkaa sekä korkomenoja, lisäksi se näkyy myös poistojen vähenemisenä n. -195.000 euroa/ vuodessa.

Jos soteuudistus toteutuu, Hartolasta poistuu sotepalvelujen myötä nettomenoja runsas 13,3 milj. euroa, jolloin kuntaan jää noin 7,0 miljoonaa euroa nykyisistä toimintakuluista. Kunnalle jää tuolloin verokertymää n. 6,5 milj. euroa. Toimintatuotot pysyvät lähes ennallaan, n. 2,5 milj. euron tasolla. Kun otetaan huomioon nykyiset poistot n. 650.000 euroa, saavutettu tasapaino on hyvin herkkä kiinteistöriskeille, valtionosuuksille tai verotuksen muutoksille.

Hartolan kunnan sekä konsernin nettolainakanta, ylittää selvästi maan samankokoisten kuntien keskitason. Tästä syystä olisi erittäin tärkeää, että vuosien 2020-2022 aikana talous saadaan uudelleen tasapainoon ja tilinpäätösten vuosikatteen kattaisivat lainalyhennykset ja investointien omahankintamenot. Tyhjänä olevat asunnot muodostavat suuren menoerän, joka rasittaa mm. kiinteistöyhtiö Kuninkaanpitäjän taloutta. Ylikapasiteetin purkaminen on välttämätöntä, mutta se ei yksin riitä. Tarvitaan uusia toimia, jolla Valtiokonttorin mahdollisuudet avustaa yhtiön saneerausta paranevat.

1.5 Kunnan henkilöstö

Hartolan kunnassa oli vakinaista henkilöstöä vuoden 2019 lopussa 71,7 henkilötyövuotta ja määräaikaisia 19,3 henkilötyövuotta. Kunnan henkilöstömäärä on edelliseen vuoteen verrattuna laskenut hieman. Määräaikaista henkilöstöä kunnalla on palkattuna sijaisuuksissa, hankkeissa ja työllistettyinä sekä kesätyöntekijöinä. Määräaikaisen henkilöstön määrä on pysynyt vuosittain lähes samana ja määräaikaisen henkilöstön määrää ei ole tarkoitus lisätä.

Henkilöstön jakautuminen tulosalueille:

Toimiala	Vuosi 2019			Vuosi 2018		
	Vakinaiset	Määräaik.	Yhteensä	Vakinaiset	Määräaik.	Yhteensä
Kunnanhallitus	5,9811	3,5233	9,5044	7,0545	4,5533	11,6078
Sivistyslautakunta	47,7208	5,0344	52,7553	44,2248	9,4973	53,7221
Ympäristölautakunta	1,4000	3,8384	5,2384	6,6444	2,6751	9,3194
Tekninen lautakunta	16,6017	6,9711	23,5728	16,6234	4,9346	21,5580
Yhteensä	71,7037	19,3672	91,0709	74,5471	21,6603	96,2074

Koko kunnassa henkilöstä on eniten sivistystoimessa (53 henkilöä) ja toiseksi eniten teknisessä toimessa (24 henkilöä).

Henkilöstön rakenne sukupuolen mukaan

Kunta-alan henkilöstön sukupuolirakenne on naisvaltainen ja valtakunnallisesti naisia on keskimäärin 80 % henkilöstöstä. Hartolassa naisten osuus koko henkilöstömäärästä on 73,05%.

Henkilöstörakenne sukupuolen mukaan toimialoittain 2019	naisia yht.	pros.	miehiä yht.	pros.
Kunnanhallitus	8,5345	9,37 %	0,9698	1,06 %
Sivistyslautakunta	46,2076	50,74 %	6,5476	7,19 %
Ympäristölautakunta	3,3356	3,66 %	1,9027	2,09 %
Tekninen lautakunta	8,4515	9,28 %	15,1212	16,60 %
Koko henkilöstö	66,5292	73,05 %	24,5415	26,95 %
Kunta-ala		80,00 %		20,00 %

Ikärakenne

Keski-ikä		Keski-ikä	
Hartolan kunta		kunta-ala 2018	
naiset	47,6	naiset	45,8
miehet	38,8	miehet	45,6
kaikki	46,4	kaikki	45,7

Kunnan koko henkilöstön keski-ikä on 46,4 vuotta.

Henkilöstön keski-ikä on kunta-alalla korkeampi kuin muilla työmarkkinasektoreilla. Kunta-alalla työskentelevän henkilöstön keski-ikä oli vuonna 2018 noin 45,7 vuotta. Hartolan kunnan koko henkilöstön keski-ikä vuonna 2019 oli 46,4 vuotta ja se on lähellä kunta-alan keski-ikää.

Hartolan kunnassa suurin ryhmä on 50-59 vuotta (36 henkeä) ja toiseksi suurin ryhmä on 40-49 vuotta (21 henkeä). Alle 30 -vuotiaita työntekijöitä oli 4.

Kunnan henkilöstöpolitiikan haasteena on uusien työntekijöiden rekrytointi eläköityvien tilalle, työntekijöiden työkyvyn ylläpitäminen ja työssä viihtymisen edistäminen, jotta mahdollisimman moni jatkaisi työssä varsinaiseen eläkeikään saakka. Hartolan kunnan henkilöstön vähäinen vaihtuvuus kertoo vahvasta sitoutumisesta paikkakuntaan ja työpaikkaan.

Henkilöstön määrä sopimusaloittain

Hartolan kunnan henkilöstöön sovellettavat virka- ja työehtosopimukset ovat kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus, kunnallisen opetusalan henkilöstön virka- ja työehtosopimus sekä kunnallisen teknisen henkilöstön virka- ja työehtosopimus. Kunnallisen tuntipalkkaisen henkilöstön työehtosopimuksen piiriin ei kuulu ketään.

Koko henkilöstö jakautui sopimusaloittain v. 2019 seuraavasti

Työehtosopimus 31.12.2019	Vakinaiset	Koko kunta
Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus KVTES,	41	45
josta perhepäivähoidajaliitteen piirissä on	2	2
Kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus OVTES	18	24
Kunnallinen teknisen henkilöstön virka- ja työehtosopimus TS	9	23
Vakinaiset ja määräaikaiset yhteensä		94

Poissaolot

Poissaolojen syyt ja määrä vaihtelevat pienessä henkilöstössä runsaastikin vuosittain. Työnantajan näkökulmasta poissaolojen syyt, kuten äitiyslomat ja perhevapaat sekä vuorotteluvapaa ja kuntoutus ovat normaaleja elämäntilanteesta johtuvia ja yhteiskunnan tukemia työssä poissaolon syitä. Työnantajan myöntämä oikeus koulutukseen voidaan nähdä myös investointina työntekijän osaamiseen. Sairauspoissaolojen määrän muutoksen perusteella on arvioitu henkilöstön hyvinvoinnin tilaa ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Henkilöstön poissaolot syineen vuosina 2019-2016 ovat seuraavat (kalenteripäiviä):

Keskeytykset perusteiden mukaan ryhmiteltynä:

Keskeytyksen syy	2019	2018	2017	2016
Vuorotteluvapaa	147	0	270	360
Kuntoutus	10	0	0	0
Sairausloma	1030	1071	1391	1430
Palkaton virkavapaa	473	163	261	54
Opintovapaa	365	269	0	0
Koulutus	283	290	160	215
Perhepoliittiset vapaat	227	72	300	366

Palkattomaan virkavapauteen sisältyy myös vuonna 2014 aloitettu talkoovapaakokeilu ja sitä vuonna 2019 pidettiin 100 päivää.

Työkyky ja terveys

Lakisääteiset työterveyspalvelut on hankittu sopimusperusteisesti Työterveys Oy Wellamolta. Työterveyshuollon käytössä on työkyvyn kolmikanta-palaverit, joissa on mukana työterveyslääkäri, työntekijän ja työnantajan edustajat. Niiden tarkoituksena on sopia yhteistoiminnassa asioista, jotka edistävät työntekijän työssä jaksamista ja kuntoutumista. Hartolan kunnassa on käytössä myös päihdeongelmista kärsiville hoitoonohjausmalli.

Eläkkeet ja eläkkeelle siirtyminen

Vanhuuseläkkeelle siirtyi 5 vakituista henkilöä vuonna 2019. Henkilöstön eläkepoistuma oli edellisenä vuonna kolme henkilöä. Kunta on edistänyt osa-aikaeläkkeen käyttöönottoa, jos se on arvioitu hyväksi ratkaisuksi sekä työntekijän että työnantajan näkökulmasta. Osa-aikaeläkkeellä oli vuoden lopussa 2 työntekijää.

Kunnat ovat Kuntien eläkevakuutuksen jäsenyhteisöjä. Keskimäärin kuntatyönantajan sosiaalivakuutusmaksut suhteessa maksun perustana olevaan palkkasummaan olivat 24,85 prosenttia vuonna 2019. Vuonna 2018 osuus oli 25,29 prosenttia, joten kuntatyönantajan keskimääräiset sosiaalivakuutusmaksut laskivat 0,44 prosenttiyksiköllä. Maksujen alennus tuli lähinnä sairausvakuutus- ja työttömyysturvamaksun laskusta.

KuEL maksut koostuvat palkkaperusteisesta maksusta, eläkemenoperusteisesta maksusta ja varhaiseläkemenoperusteisesta maksusta. Palkkaperusteista eläkemaksua maksavat sekä työntekijä että työnantaja kaikesta työstä, josta karttuu eläkettä työntekijälle 18 ikävuodesta 68 ikävuoteen saakka. Työnantajan palkkaperusteinen KuEL -eläkemaksu vuonna 2019 oli 16,33 %. Myös silloin, kun työntekijä tekee työtä eläkkeellä ollessaan, maksetaan palkkaperusteista maksua, koska eläkkeelläkin tehdystä työstä karttuu uutta eläkettä 68-vuotiaaksi saakka.

Eläkemenoperusteista eläkemaksua maksavat ne työnantajat, joiden ennen vuotta 2005 palveluksessa olleille työntekijöille on kalenterivuoden aikana maksettu eläkettä. Eläkemenoperusteista eläkemaksua ei aiheudu 1.1.2005 jälkeen tehdystä työstä.

Kuntien eläkevakuutus jakaa kunnille eläkemenoperusteisia maksuja sen mukaan, kuinka paljon ao. kunnan palvelun perusteella maksetaan vuoden 2004 loppuun mennessä karttuneita eläkkeitä. Sellaiset kunnat, joiden palveluksesta kukaan ei ole jäänyt eläkkeelle tai sellainen jäsenyhteisö, joka on perustettu 1.1.2005 jälkeen, ei maksa eläkemenoperusteista maksua lainkaan.

Työnantajat maksavat varhaiseläkemenoperusteista eläkemaksua työntekijöistä, jotka jäävät ensimmäistä kertaa joko työkyvyttömyyseläkkeelle, yksilölliselle varhaiseläkkeelle tai työttömyyseläkkeelle tai jotka alkavat saada määrääikaista työkyvyttömyyseläkettä eli kuntoutustukea. Varhaiseläkemaksu määräytyy maksussa olevien varhaiseläkkeiden perusteella. Varhemaksun suuruus on noin 1 % palkkasummasta.

Palkka- ja henkilöstökustannukset

Maksettujen palkkojen ja palkkioiden kokonaissumma vuonna 2019 oli 3.283.201 euroa, joka on noin 14.900 euroa enemmän kuin vuoden 2018 palkkasumma. Henkilöstösivukulut olivat 1.048.090 euroa ja kokonaispalkkamenot olivat vuonna 2019 yhteensä 4.331.291 euroa ja vuonna 2018 ne olivat 4.306.969 euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna henkilöstömenot kasvoivat noin 24.300 euroa.

Henkilöstömenot yhteensä	Vuosi 2017	Vuosi 2018	Vuosi 2019
Keskusvaalilautakunta	4.832 €	2.037 €	4.859 €
Tarkastuslautakunta	3.143 €	3.528 €	3.424 €
Yleishallinto	528.669 €	644.755 €	583.430 €
Perusturva	228.817 €	207.786 €	230.157 €
Sivistyslautakunta	2.427.529 €	2.378.017 €	2.350.281 €
Tekninen lautakunta	1.167.964 €	890.540 €	973.566 €
Ympäristölautakunta	116.206 €	180.306 €	185.575 €
Yhteensä	4.477.160 €	4.306.969 €	4.331.292 €

Työhyvinvointi

Työsuojelupäällikkönä on vuonna 2019 ollut tekninen johtaja. Yhteistyötoimikunta kokoontui vuonna 2019 kaksi kertaa.

Kehityskeskusteluja esimiehen ja työntekijän välillä on käyty säännöllisesti vuosittain kaikilla osastoilla. Työhyvinvointiin on vuosittain varattu talousarvioon 5.000 euron kokonaismääräraha, jota on käytetty yhteistyötoimikunnan linjausten mukaisesti.

Vuonna 2019 henkilöstö sai virikeseteleitä ja henkilöstö sai käyttää liikuntamajan kuntosalia vapaasti. Lisäksi järjestettiin yhteisiä työhyvinvointitapahtumia kuten museokävely, Kuningaspolku-retki, Halloween -tapahtuma, virkistyspäivä Hämeenlinnaan, matka Lahteen seuraamaan jääkiekko-ottelua sekä puurojuhla.

1.6 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä

Uuden kuntalain tavoitteena on vahvistaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asemaa kunnassa ja kuntakonsernissa sekä yhdenmukaistaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä. Kunnat veloitetaan arvioimaan asianmukaisesti omaa toimintaansa ja siihen mahdollisesti liittyviä riskejä. Lainmuutoksen mukaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan operatiivinen vastuu on kunnanhallituksella ja kunnanjohtajalla.

Kuntalain 90 § mukaan kunnan ohjausvälineenä on hallintosääntö, jossa annetaan tarpeelliset määräykset hallinnon ja talouden tarkastuksesta sekä sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta on lisäksi voimassa, mitä kuntalain 14 § sekä kunnan hallintosäännössä ja muissa ohjeissa ja määräyksissä on sanottu. Kunnan toimintakertomukseen tulee sisällyttää selvitys sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä keskeisistä johtopäätöksistä (Kuntalaki 115.1 §).

Riskit konsernin sisällä

Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden arvioinnin pätevyys ja luotettavuus

Käyttötalouden ulkoiset ja sisäiset menot toteutuivat 100,1 % ja tulot 98,6%. Toimintakate toteutui 100,5 %. Investointimenot alittivat talousarvion ja toteutuivat 53,4 % ja investointitulot toteutuivat 91,2 %.

Valtuuston teki muutoksia 12.9.2019 § 40 investointiosaan seuraavasti

- vuoden 2019 talousarvion investointiohjelmaa muutettiin siten, että yhtenäiskoulun vaurioituneiden osien uusiminen/saneeraus investointimääräraha 1.000.000 euroa poistettiin vuosilta 2019 ja 2020
- Vuodelle 2019 varattiin investointimääräraha yhtenäiskoulun suunnitteluun 40.000 euroa sisältäen rakennuttajan suunnittelukustannukset
- Vuosille:
- 2020 varataan 2,5 miljoonan euron määräraha yhtenäiskoulun rakentamiseen
- 2021 varataan 400.000 euron määräraha yhtenäiskoulun rakentamiseen (sisältäen irtokalusteet, pihatyöt)
- Valtuusto muutti aiempaa talousarvion suunnitelmaa saneerata vanha koulu siten, että rakennetaan tiloiltaan terve uudisrakennus hankevaihtoehdon 6 mukaisesti, jonka kustannusarvio on 2.770.000 euroa. Hanke käynnistetään välittömästi ja tavoitteena on, että uudisrakennus olisi valmis vuoden 2021 alkupuolella.

Talousarvion toteutumisen näkökulmasta voidaan arvioida, että varojen käytön valvonnassa on onnistuttu.

Riskien hallinta tytäryhteisöissä

Pääomavaltaisena toimintana haasteet yhtiöiden taloudessa ovat suuret. Kiinteistö Oy Vasalli on pyrkinyt minimoimaan talousriskiä pitkäaikaisilla vuokrasopimuksilla, joissa tavoitteena on, että lainanhoitokulut ja vuokrat saadaan synkroniaan. Ylläpitokulut ja tuotannollinen toiminta ovat pääsääntöisesti vuokralaisen vastuulla.

Riskien hallintakeinot:

- Luodaan yleisen taloustilanteen vaihteluja tasaava talousmalli, jonka pohjana ovat pitkäaikaiset, tilanteessa elävät vuokrasopimukset, jotka vastaavat rahoituskulujen muutoksiin.
- Yritysten tilanteiden tuntemuksen kautta ennakoidaan tulevaa ja reagoidaan nopeasti näköpiirissä oleviin tilanteisiin.
- Olla aktiivisesti yhteydessä rahoittajiin ja ennakoidaan näköpiirissä olevat muutokset sekä erilaisilla rahoittajien tarjoamalla korkojohdannais- ja korkosuojaussopimuksilla tasata vaihteluja.
- Vahinkotilanteiden riskiä minimoidaan kattavilla vahinkovakuutuksilla, joka käytännössä tarkoittaa kiinteistöjen täysarvovakuutuksia.

Takaukset tytäryhtiöille

Rahoitusriskeistä huomattavimmat ovat kunnan takaukset Kiinteistö Oy Vasallille. Yhtiön tarjoamalla toimitiloilla on kuitenkin ollut positiivinen ja tavoiteltu vaikutus kunnan elinkeinotoimintaan. Suurin riski Vasallille ja kunnalle onkin yritystoiminnan supistuminen ja tilojen jääminen vaille vuokrausta.

Vasallin suurimpien kiinteistöjen vuokrasopimukset ovat pohjautuneet pääomavuokriin. Riskien hallitsemiseksi Koy Vasalli on uudistanut kaikki vuokra- ja lainasopimukset muotoon, jossa vuokrataso ei vaihtelee muuttuvissa suhdannetilanteissa, mikä paransi talouden ennakoitavuutta. Vuohelan Herkku Oy:n ilmoitus siitä, että se irtisanoo vuokrasopimuksensa ja siirtää toimintansa Lahteen 1.11.2018, johti pitkään uuden vuokralaisen etsintäprosessiin ja neuvotteluun toiminnan aloittamisen edellytyksistä. Uusien toimijoiden vuokrasopimukset saatiin solmittua. Vasallin toimitilojen vuokrausaste oli edelleen 95 % vuonna 2019.

Kunnan ja tytäryhtiö Vasallin välillä ei ole ollut keskinäisiä lainoja vuonna 2019. Kunta on antanut omavelkaiset takauksen Kiinteistöyhtiö Vasallin pääomaltaan 3 148 134,06 euron lainoille ja täytetakauksen 9 391 645,24 euron lainoille.

Vuokra-asuntojen kysynnän väheneminen on johtanut Koy Kuninkaanpitäjän talouden heikkenemiseen vuodesta 2015 lähtien. Kesäkuussa 2016 valtuusto hyväksyi kunnan asumisen strategian, joka tuki osaltaan yhtiön tervehdyttämishjelmaa. Tämän seurauksena yhtiö on purkanut vuonna 2016 Toritiellä sijainneet 2 huonokuntoista kerrostaloa (49 asuntoa) purkaa strategian mukaisesti Visantiellä sijaitsevien kerrostalojen purkamista keväällä 2020 (19 asuntoa).

Yhtiön vuokrausaste on laskenut edelleen ollen 50 %. Visantien kerrostalon purkaminen nostaa vuokrausastetta noin 60 %:iin. Toimenpiteet yhtiön tervehdyttämiseen eivät ole nykyisellään riittäviä ja BDO Oy valmistelee ehdotuksen järeämmistä toimenpiteistä yhtiön tervehdyttämiseksi 2020-2022.

Yhtiö sai valtiokonttorista myönteisen avustuspäätöksen vuonna 2017, jonka perusteella se sai anteeksi valtiokonttorin lainoja 200.899,53 euroa. Lisäksi yhtiön tulee jatkaa tervehdyttämistoimia mm. yhtiöittämällä rivitalokiinteistöjä asunto-osakeyhtiöiksi.

Kunta on auttanut yhtiötä tervehdyttämään toimintaansa, myöntänyt sille 250.000 euron lainan keväällä 2016, josta on jäljellä 230 000 euroa 31.12.2018. Vuonna 2019 Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjälle myönnettiin 10.000 euron lyhytaikainen laina.

Kunnan takausvastuut Kuninkaanpitäjän ottamista lainoista ovat yhteensä 2 185 950,89 euroa vuoden 2019 lopussa.

Itä-Hämeen kansansivistystyön säätiö

Itä-Hämeen kansansivistystyön säätiö on saanut kunnan omavelkaisen takauksen 250.000 euron lainalle vuonna 2010, minkä se käytti korjausvelkaan ja maalämpöinvestointiin. Säätiö haki keväällä 2017 takaajan suostumusta sille, että lainanlyhennysohjelmaa pidennetään yhdellä vuodella ja vuosi 2017 on lyhennysvapaa. Säätiön vaikeudet johtuivat opiskelijamäärän vähenemisestä, joka johti valtiosuuden takaisinperintään ja kuukauden lomautukseen vuonna 2017. Kunta hyväksyi pyynnön. Vuoden 2020 alusta lainanlyhennykset muutettiin kuukausittaisiksi tasasuuruiseksi eriksi.

Takauksen pääoma väheni 31.12.2018 jälkeen lyhennysohjelman mukaisesti 84 013,13 eurosta 48 306,34 euroon (31.12.2019).

Vuonna 2017 päätettiin aloittaa kunnan, Itä-Hämeen opiston, Linnanrauha Oy:n, ja Hartola Golf Oy:n yhteinen Kaikulanmäen alueen elinvoiman kehittämishanke, joka päättyi lokakuussa 2017. Hanke sai rahoituksen Päijät-Hämeen liitosta ja oli suuruudeltaan 30.000 euroa. Säätiön toimijat ovat jatkaneet toiminnan ja matkailun aktiivista kehittämistä vuosina 2018-2019 ja säätiön tiloissa harjoitettiin vuonna 2019 koiramatkailuun liittyvää toimintaa.

Kunnan ja säätiön välistä suhdetta rasittaa kauppa, jolla kunta myi Linnahotellin säätiölle vuonna 2002. "Kauppahinta maksetaan 50 vuoden aikana suoritettavin tasasuurin 13.218,57 euron vuotuisin kuoletuksin, ja kuhunkin kuoletuserään sisältyy 1,5 % vuotuinen korko maksamattomalle pääomalle. Kaksi ensimmäistä vuotta ovat lyhennyksistä vapaata ja ensimmäinen kuoletuserä erääntyi maksettavaksi 30.11.2005." Säätiö on lyhentänyt kunnalle Linna- kiinteistön ostoon kohdistuvaa velkaa 107 912,58 euroa 31.12.2019 mennessä ja maksamatta on 342 087,42 euroa

Maksamattoman kauppahinnan vakuudeksi ostaja on luovuttanut myyjälle maapohjan kiinteistökiinnitykset pantiksi maksamattoman kauppahinnan pääoman, koron, viivästyskoron ja perimiskulujen maksamiseksi.

Muut rahoitusriskit

Maksuvaikeuksissa olevien asiakkaiden osalta saatavia perittiin yhteistyössä Intrum Justitian kanssa. Jälkiperinnän ansiosta kunta valvoo saamisensa vielä saatavan luottotappioksi kirjaamisenkin jälkeen. Erityisiä luottotappioita ei tullut vuonna 2019.

Lainakanta ja korkomenot

Kunnalla oli 31.12.2019 pitkäaikaista lainaa 6 574 160 euroa, lyhytaikaista lainaa 4 585 012 euroa, josta kuntatodistuksia oli käytössä 3 500 000 euroa. Kunnan lainakanta oli 31.12.2019 yhteensä 11 159 172 euroa, kun se edellisenä vuonna oli 12 556 992 euroa. Asukasta kohti lainaa oli 4133,03 € 31.12.2019.

Korkotaso pysyi edelleen matalana. Korkomenot lainoista olivat -116.280,90 euroa vuonna 2019 ja ne laskivat edellisestä vuodesta 11.435,10 euroa.

Henkilöstöriskit

Pieni henkilöstömäärä ja tähän liittyvät avainhenkilöriskit ovat tulleet Hartolassa tutuiksi. Riskit ilmenevät yleensä eläkkeelle siirtymisen tai virasta pois lähdön yhteydessä.

Henkilöstön vaihtuvuutta on ollut vuosittain. On tyypillistä, että toiminnallisia ongelmia aiheutuu, kun avainhenkilöiden rekrytointiprosessit ovat pitkiä ja vaihtuva työntekijä on ainoa hoitamiensa asioiden osaaja kunnassa.

Eläkkeelle jäännin yhteydessä syntyy tiedon siirtymiseen liittyviä riskejä, koska pitkäaikaisille työntekijöille on kertynyt laaja tietopääoma. Sitä ei aina pystytä siirtämään seuraajalle, koska tehtävien täyttöprosessi voi kestää useita kuukausia.

Varahenkilöjärjestelmän luominen on haasteellista niukoilla henkilöresursseilla ja osittain jopa mahdotonta. Varahenkilöjärjestelmää on kuitenkin jossain määrin luotu ja siinä voidaan hyödyntää osastojen välistä joustavaa yhteistyötä sekä mahdollisuuksien mukaan naapurikuntien viranhaltijoita.

Epidemiat

Uutena riskinä havaittiin talvella 2020 Covid-19 virustauti, joka eteni epidemiaksi asti myös koko Euroopassa ja Suomessa sekä maailmanlaajuisesti pandemiaksi, aiheuttaen merkittävää haittaa ja uhkaa vuoden 2020 aikana erityisesti riskiryhmien terveydelle ja koko yhteiskunnan toimintakyvylle ja taloudelle. Maan hallitus julisti poikkeusolot 16.3.2020 13.4.2020 väliseksi ajaksi.

Keskinäisriippuvuuden vuoksi epidemia tuo taantuman koko maailmaan ja eri maiden talouteen, heikentää tavaroiden ja palvelusten liikkuvuutta, turvallisuutta ja yhteiskunnan toimivuutta. Hartolassa ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymässä aloitettiin varautuminen covid-19 aiheuttamaan epidemiaan hyvissä ajoin ja maakunnassa on voitu toimia voimassa olevien suunnitelmien mukaan. Pandemia sitoo kuntien voimavarat pitkäksi aikaa ja tulee sävyttämään koko vuotta 2020.

Ulkoistamisen riskit

Tietopääoman menettäminen on riski myös julkisten palveluiden ulkoistamisessa. Kun kunnan vastuulle kuuluvan tehtävän hoitaa ulkopuolinen sopimus Kumppani, on vaara, että tilaamisessa ja valvonnassa tarvittava osaaminen kunnassa heikkenee. Lisäksi työssä kumuloituvaa tietoa ei automaattisesti välity kunnan käyttöön.

Riskiä voidaan pienentää huomioimalla sopimusten laadinnassa se, että kunta saa omistusoikeuden syntyvään tietoon ja palvelu on jatkossakin tasapuolisesti kilpailutettavissa.

Jos ulkoistamisen kohteena olevalle toiminnalle ei ole paikallisesti toimivia markkinoita, ovat vaarana hintatasoon tai palveluiden laatuun liittyvät riskit. Riskiä voidaan hallita arvioimalla markkinat ennen ulkoistamiseen liittyviä päätöksiä. Ulkoistamisen riskeistä realisoitui vuonna 2019 Sarastia Oy:n ohjelmistossa. Palkkahallinnon ohjelmistossa oli ominaisuus, joka kahdensi tuntikorvausten viennin palkkoihin. Virhettä ei huomattu, mikä johti taloudellisiin menetyksiin sekä siihen, kunta joutui jälkikäteen tekemään paljon työtä selvittääkseen vuosien 2015-2018 osalta palkanmaksun oikeellisuuden. Tekninen lautakunta teki päätöksen lokakuun lopussa takaisinperinnästä.

Sopimusriskit

Kunta tekee vuosittain paljon sopimuksia ja osa niistä on pitkäaikaisia. Sopimusosaamisen ylläpitäminen on tärkeää. Jotta kunta voisi valvoa omia etujaan ja varautua velvoitteisiinsa, myös sopimusten hallinta tulee olla riittävällä ja ajanmukaisella tasolla.

Sopimusehtojen noudattamista ja vanhentumisaikojen seuranta on lisätty hallintokunnan ja taloushallinnon välisellä yhteistyöllä. Sopimusten parempaan valvontaan tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota ja määräraajojen valvonta on oltava nimetyn henkilön vastuulla. Sopimukset tulee siirtää sähköiseen asianhallintajärjestelmään.

Mainittavia sopimusriskejä ei realisoitunut vuonna 2019.

Tietohallinnon riskit

Tietohallinnon riskien hallinta on julkisyhteisöissä keskeistä. Tietohallinto on kuulunut rakennustarkastajan tehtäviin. Lisäksi kunnassa on toiminut ICT –tuki ostopalveluna vuodesta 2018 lähtien. BDO Auditor vastaa tietohallinnon tarkastuksesta osana kunnan tilintarkastusta.

BDO Auditorin tarkastuksen (marraskuu 2014) jälkeen tehdyn kunnan selvityksen pohjalta on havaittu monialaisen ja –toimipaikkaisen toiminnan tuomina riskeinä tietoverkkojen riittävyys, dokumentoinnin vähäisyys, suuri eri toimittajien sovellusmäärä ja tietoturvaohjeistuksen puute. Verkkojen riittävyys on korjattu ja on hyvällä tasolla. Toimittajia on lukuisia ja ohjelmia on kymmeniä, joiden hallinta on hajautunut osastoittain. Hallinnan hajuttamisella riskejä on osaltaan pienennetty.

Vuoden 2016 aikana dokumentoitiin verkkoympäristö ja vuoden 2018 aikana on dokumentoitu myös kunnan IT-laitteet ja ohjelmistot, joita ajan tasalla. Tietoturvakäyttämisharjoituksia on parannettava jatkuvasti uudenlaisten uhkien varalle. Vuonna 2017 päivitettiin kunnan tietohallintostrategia ja tietoturvaan liittyvät ohjeistukset. Häme 2017 valmiusharjoituksessa harjoiteltiin ja testattiin kuntien valmiutta tietoturvaan vastaamiseen. Harjoitus sujui hyvin, ja siitä saatuja havaintoja on voitu hyödyntää.

Tietoturvaohjeita, jotka olisivat päässeet sisälle kunnan verkkoon ei ilmennyt vuonna 2019. Kaikki kunnan tietotekniset laitteet, mukaan lukien älypuhelimet, on virusteknisesti suojattu vuoden 2018 loppuun mennessä.

Vuonna 2017 suurin osa palvelinratkaisuiden osalta on pilvipalveluissa virtuaalipalvelimina. Vuonna 2018 kunnan ainoa oma palvelin uusittiin. Toimenpiteillä saadaan aiempaa järjestelmällisemmin hallittua tietoverkkoihin ja palvelimiin liittyviä riskejä. Vuoden 2019 loppuun mennessä kunta luopui kaikista Windows 7 ympäristöstä ja siirtyi Windows10 ympäristöön.

Vakuutukset

Vuoden 2019 aikana Hartolan kunta siirtyi käyttämään vakuutusmeklarin palveluita ja samalla kilpailutettiin vakuutukset. Vakuutusmeklarin asiantuntemuksen kautta seurataan vakuutusten hinnoittelua ja riittävyttä.

1.7 Ympäristötekijät

Jätevedenpuhdistamon prosessilaitteiden uudistaminen aloitettiin 2018 ja saatiin valmiiksi 2019. Lisäksi puhdistamon automaatiota uudistettiin vuoden 2019 aikana ja jatketaan 2020. Puhdistamon osalta ympäristöön ja työsuojeluun liittyviä riskejä on saatu merkittävästi uudistuksella vähennettyä. Ympäristöriskeihin vastaaminen paranee edelleen, kun puhdistamon automaatio saadaan ajantasaiseksi. Puhdistamo purkaa vetensä ojan kautta Tainionvirtaan. Puhdistamolietteen käsittelyn hoiti Joutsan Ekokaasu Oy.

Puhtaan veden käyttövarmuutta ja kriisivalmiutta on varmistettu automaattioratkaisuilla ja varavoimahankinnoilla sekä poikkeusolojen suunnitelmilla. Vuonna 2019 tehtiin suunnitelma vedenhankinnan varmistamisesta selvittämällä, miten ja kuinka paljon vettä olisi kriisitilanteessa saatavissa naapurikunnista nykyisiä putka pitkin. Hartolan kunnan vedenottamo hyödyntää taajamassa sijaitsevaa pohjavesialuetta. Vedenottamoita on ainoastaan yksi ja sen saastuminen tai ehtyminen johtaisi suuriin ongelmiin. Uuden varavedenottamon lupahakemusta valmistellaan vuonna 2020. Pohjaveden suojelusuunnitelman (WSP, water safety plan) mukaisia toimenpiteitä jatkettiin pohjaveden suojelun edistämiseksi.

Tainionvirrassa on esiintynyt joinain vuosina hyydepatoja ja niiden aiheuttamaa tulvintaa. Vastaavien tulvien muodostuminen on mahdollista jatkossa ja myös vakavampiin seurauksiin tulee varautua.

Vt 4 voidaan katsoa riskitekijäksi, sillä siinä kulkevan liikenteen määrä on suuri ja tiellä liikkuu vaaralliseksi luokiteltuja aineita. Runsaassa tieliikenteessä VT4:llä on aina olemassa liikenneonnettomuuden vaara.

2. SELONTEKO KUNNAN SISÄISEN VALVONNAN JÄRJESTÄMISESTÄ

Kuntalain 14 §:n mukaan valtuuston tulee päättää omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta, liikelaitokselle asetettavista toiminnan ja talouden tavoitteista ja sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan johtamisen vastuu on kunnanhallituksella ja kunnanjohtajalla. Sisäisen valvonnan tulee perustua järjestelmälliseen ja dokumentoituun toimintatapaan. Sisäinen valvonta on osa kunnan johtamisjärjestelmää sekä kunnan johdon ja hallinnon työväline, jonka avulla arvioidaan asetettujen tavoitteiden toteutumista, toimintaprosesseja ja riskejä. Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan yleisesti kaikkia niitä toiminta- ja menettelytapoja, joilla tilivelvolliset ja muut esimiehet pyrkivät varmistamaan, että kunnan toiminta on taloudellista ja tuloksellista.

Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa, ja sen tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus organisaation tavoitteiden saavuttamisesta sekä toiminnan jatkuvuudesta ja häiriöttömyydestä. Kunta-laissa on annettu tilintarkastajan tehtäväksi tarkastaa, onko sisäinen valvonta järjestetty asianmukaisesti.

Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Hartolan kunnan toiminnassa on noudatettu voimassa olevia säännöksiä, määräyksiä ja päätöksiä. Toimielinten päätöksistä käsiteltiin muutamia oikaisuvaatimuksia.

Riskienhallinnan järjestäminen

Hartolan kunnan riskienhallintaohjelma on hyväksytty 2015. Päivitetty hallintosääntö tuli voimaan kesäkuussa 2017 ja sitä tarkistettiin kesäkuussa 2018. Hallintosäännössä on annettu tarpeelliset määräykset hallinnon ja talouden tarkastuksesta sekä sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Hartolan kunnan konserniohje on päivitetty vuoden 2018 lopussa. Hartolan kunnan asiakirjahallinnon ja arkistotoimen toimintaohjeen hyväksyttiin maaliskuussa 2016. Hartolan kunnan pienhankintaohje hyväksyttiin kunnanhallituksessa joulukuussa 2018.

Riskien kartoitus

Riskien kartoitus on tehty vuonna 2019 osastoittain. Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällisiä menettelytapoja, joiden avulla:

- tunnistetaan ja kuvataan kunnan ja kuntakonsernin toimintaan liittyviä riskejä
- arvioidaan riskien merkittävyyttä ja toteutumisen todennäköisyyttä sekä
- määritellään toimintatavat riskien hallitsemiseksi, valvomiseksi ja raportoimiseksi.

Riskienhallinnalla ennakoidaan, varaudutaan ja valmistaudutaan riittävin toimenpitein kaikkiin kuntaa uhkaaviin riskitekijöihin. Tämä edellyttää tarkkaa riskien kartoittamista, vastuunjakamista ja järjestelmällistä työtä riskien arviointiin, seurantaan ja hallitsemiseen. Kuntakonsernin riskit jaotellaan neljään pääryhmään, jotka ovat strategiset, taloudelliset ja toiminnalliset riskit sekä vahinkoriskit. Kaikkiin näihin ryhmiin voi kuulua sisäisiä tai ulkoisia riskejä.

Vuoden 2017 lopulla päätettiin toteuttaa teknisen toimen kehittämisselvitys, joka liittyy osaamisriskien kartoitukseen. Samalla varaudutaan toimialalla tuleviin eläköitymisiin. Selvitys valmistui tammikuun lopulla 2018. Hartolan kunnan valmiussuunnitelman yleinen osa päivitettiin lokakuussa 2017. Valmiussuunnitelman mukaisia riskien kartoitusta on jatkettu vuoden 2018 aikana ja sitä on täydennetty vuonna 2019 käymällä läpi osastoittain kansallisen riskiarvion perusteella määritellyt riskit.

Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä

Hartolan kunnan sisäisen valvonnan ohjetta on laadittu vuonna 2014 ja sitä on tarkennettu konserniohjeessa 2018. Hartolan kunnassa ei ole järjestetty ulkopuolista sisäistä tarkastusta vuonna 2019. Sisäinen tarkastus on ollut osa normaalia toimintaa kunnan talous- ja henkilöstöhallinnon toimesta, joka kohdistuu kunnan kaikkiin hallintokuntiin ja toimintoihin.

3. TILIKAUDEN TULOKSEN MUODOSTUMINEN JA TOIMINNAN RAHOITUS

3.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen

Tuloslaskelman tunnuslukujen laskentaperusteet:

Toimintatuotot/toimintakulut, %= 100 *Toimintatuotot/(Toimintakulut – valmistus omaan käyttöön)

Vuosikate/Poistot, %= 100 x Vuosikate/Poistot ja arvonalentumiset

Vuosikate €/asukas= Vuosikate/Asukasmäärä

TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT		
	2019	2018
	1 000 €	1 000 €
Toimintatuotot	2 728	2 649
Valmistus omaan käyttöön	3	0
Toimintakulut	-20 989	-21 133
Toimintakate	-18 258	-18 484
Verotulot	9 355	9 795
Valtionosuudet	8 632	8 888
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	9	10
Muut rahoitustuotot	57	34
Korkokulut	-116	-127
Muut rahoituskulut	0	-1
Vuosikate	-321	115
Poistot ja arvonalentumiset	-751	-786
Satunnaiset tuotot	0	0
Satunnaiset kulut	0	0
Tilikauden tulos	-1 072	-671
Tilinpäätössiirrot		
Tilikauden yli- /alijäämä	-1 072	-671
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	13,0 %	12,5 %
Vuosikate/Poistot, %	-42,7 %	14,6 %
Vuosikate, €/asukas	-119	41
Asukasmäärä	2 700	2 780

Huomioitavaa tuloksen muodostumisessa

Kirjanpitolautakunta on vuonna 2013 antanut yleisohjeen kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelman laatimisesta. Ohjeen mukaan kunnassa satunnaisiksi tuotoiksi ja kuluiksi katsotaan sellaiset tulot ja menot, jotka perustuvat kunnan tavanomaisesta toiminnasta poikkeaviin, kertaluonteisiin ja olennaisiin tapahtumiin. Ne on perusteltua esittää omana ryhmänä vuosikatteen jälkeen, mikäli niiden määrä vuosikatteeseen suhteutettuna on olennainen. Näin vuosikatteen vertailtavuus eri vuosien välillä paremmin toteutuu.

Tuloslaskelma ei sisällä kunnan sisäisiä tuottoja ja kuluja. Toimintatuottojen osuus toimintakuluista oli 13%. Toimintakulut laskivat 0,144 milj. euroa vuoteen 2018 verrattuna. Toimintakate, joka osoittaa verorahoituksen tarpeen kunnan toiminnan kattamiseen parani 0,226 milj. euroa.

Verotulot olivat 9,355 milj. euroa ja ne vähenivät edelliseen vuoteen verrattuna 0,44 milj. euroa eli n. -4,49 %. Valtionosuuksia saatiin 8,632 milj. euroa ja vähenemistä oli -2,88 %. Rahoitustuotot ja -kulut toteutuivat edelliseen vuoteen verrattuna pienempänä ja olivat 0,050 milj. euroa. Suunnitelman mukaisia poistoja kirjattiin 0,751 milj. euroa.

Tilikauden tulos oli -1,072 milj. euroa negatiivinen.

3.2 Toiminnan rahoitus

Tulorahoitus (toiminnan rahavirta) oli vuonna 2019 -0,323 milj. euroa. Tulorahoituksen korjauserissä toiminnan rahavirrasta poistetaan vuosikatteeseen sisältyvät pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitot ja – tappiot, jotka siirretään alaspäin pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustuloihin. Toiminnan ja investointien kassavirta oli 3,029 milj. euroa.

Investoinnit olivat – 0,555 milj. euroa. Rahoitusosuuksia saatiin 0,052 milj. euroa investointeihin. Investointimenojen netto oli 3,396 milj. euroa. Tulorahoituksen korjauseriin kirjattiin tuloja myyntivoitoista 0,124 milj. euroa.

Investointien tulorahoitus, %
= $100 \times \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus -tunnusluku määrittää osuuden, joka investointien omahankintahinnasta on rahoitettu tulorahoituksella. Jos luku on alle 100 %, niin investointeja täytyy rahoittaa pääomarahoituksella eli omaisuuden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Investointien tulorahoitus oli 64 % vuonna 2019, joka tarkoittaa, että investointeja rahoitettiin lainarahalla.

Laskennallinen lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on suurempi kuin 1.

Jos tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja. Hartolan kunnan laskennallinen lainahoitokate oli 0,3 vuonna 2019.

Kassan riittävyys pv = $365 \times \text{Kassavarat} / \text{Kassasta maksut}$

RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT	2019	2018
	1 000 €	1 000 €
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	-322	115
Satunnaiset erät, netto	0	0
Tulorahoituksen korjauserät	-1	86
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-555	-641
Rahoitusosuudet investointeihin	52	0
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 855	47
Toiminnan ja investointien kassavirta	3 029	-393
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-5	0
Antolainasaamisten vähennykset	8	10
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	1 500	0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-4 897	-1 412
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 000	500
Oman pääoman muutokset		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-22	-9
Vaihto-omaisuuden muutos	0	0
Saamisten muutos	139	373
Korottomien velkojen muutos	-840	102
Rahoituksen rahavirta	-2 117	-436
Rahavarojen muutos	912	-829
Rahavarat 31.12.	1 267	354
Rahavarat 1.1.	354	1 183
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, €	161	-4 974
Investointien tulorahoitus, %	64	18
Laskennallinen lainanhoitokate	0,3	0,1
Kassan riittävyys, pv	20	6
Asukasmäärä	2 700	2 780

Kunnan maksuvalmiutta kuvataan kassan riittävyytenä päivissä. Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla. Rahavarioihin lasketaan rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset. Kassasta maksut kootaan seuraavista tilikauden tuloslaskelman ja rahoituslaskelman eristä:

Tuloslaskelmasta:

Toimintakulut - Valmistus omaan käyttöön
Korkokulut
Muut rahoituskulut

Rahoituslaskelmasta:

Investointimenot
Antolainojen lisäys
Pitkäaikaisten lainojen vähennys (lyhennykset)

3.3 Rahoituslaskelma ja sen muutokset

Kunnan rahoituksen rakennetta kuvataan taseen ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Rahoitusasemassa tilikaudella tapahtuneet muutokset kuten sijoitukset, pääoman lisäykset ja palautukset käyvät ilmi rahoituslaskelmasta.

Toimintakertomuksessa tasetiedot tulee esittää siten eriteltynä, että niistä voidaan laskea taseen tunnusluvut. Toimintakertomuksen tasetarkastelu voidaan tehdä miljoonan tai tuhannen euron tarkkuudella. Kuntajaoston taseen laatimisesta antaman yleisohjeen mukaisesti tarkemmin eritelty, sentin tarkkuudella laadittu tase esitetään tasekirjan tilinpäätöslaskelmat osassa.

Taseen tunnuslukujen laskentaperusteet:**Omavaraisuusaste, %**

= $100 * (Oma\ pääoma + Poistoero\ ja\ vapaaehtoiset\ varaukset) / (Koko\ pääoma - Saadut\ ennakot)$

Kaavassa koko pääoma tarkoittaa taseen vastattavien loppusummaa. Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selvitä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää kuntatalouden keskimääristä 70 %:n omavaraisuutta, 50 %:n tai sitä alempi omavaraisuusaste merkitsee kuntataloudessa merkittävän suurta velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus, %

= $100 * (Vieras\ pääoma - Saadut\ ennakot) / Käyttötulot$

Tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tunnusluvun osoittajaan merkitään tarkasteluvuoden tilinpäätöksen koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakkomaksuilla. Käyttötulot muodostuvat tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista.

Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku kuntien välisessä vertailussa, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon.

Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

TASE JA SEN TUNNUSLUVUT					
VASTAAVAA	2019	2018	VASTATTAVAA	2019	2018
	1 000 €	1 000 €		1 000 €	1 000 €
A PYSYVÄT VASTAAVAT	15 870	20 020	A OMA PÄÄOMA	4 750	5 822
I Aineettomat hyödykkeet	43	43	I Peruspääoma	5 530	5 530
Aineettomat oikeudet	0	0	II Arvonkorotusrahas		
Tietokoneohjelmistot	43	43	III Muut omat rahastot		
II Aineelliset hyödykkeet	12 019	16 136	IV Edell. tilikausien yli-/alijäämä	292	963
Maa- ja vesialueet	4 160	4 160	V Tilikauden yli-/alijäämä	-1 072	-671
Rakennukset	5 354	9 625	B POISTOERO JA VAPAA- EHTOISET VARAUKSET		
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 609	1 667	C PAKOLLISET VARAUKSET	125	171
Koneet ja kalusto	33	67	D TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	98	120
Muut aineelliset hyödykkeet	63	60	Valtion toimeksiannot	0	0
Ennakkomaksut ja keskener.hank.	800	557	Lahjoitusrahastojen pääomat	98	120
III Sijoitukset	3 808	3 841	E VIERAS PÄÄOMA	13 195	15 433
Osakkeet ja osuudet	3 437	3 467	I Pitkäaikainen	7 382	10 690
Muut lainasaamiset	22	22	Lainat rah.- ja vak.laitoksilta	5 974	9 133
Muut saamiset	349	352	Lainat julkisyhteisöiltä	600	750
B TOIMEKSIANTOJEN VARAT	21	21	Liittymismaksut ja muut velat	766	764
Valtion toimeksiannot	0	0	Siirtovelat	42	43
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	21	21	II Lyhytaikainen	5 813	4 743
C VAIHTUVAT VASTAAVAT	2 277	1 505	Lainat rah.- ja vak.laitoksilta	4 435	2 523
I Vaihto-omaisuus			Lainat julkisyhteisöiltä	150	150
Aineet ja tarvikkeet	0	0	Saadut ennakot	109	97
II Saamiset	1 010	1 150	Ostovelat	501	897
Pitkäaikaiset saamiset	394	394	Liittymismaksut ja muut velat	73	90
Myyntisaamiset	8	8	Siirtovelat	545	986
Lainasaamiset	215	215	VASTATTAVAA YHTEENSÄ	18 168	21 546
Muut saamiset	171	171	TASEEN TUNNUSLUVUT		
Lyhytaikaiset saamiset	616	756	Omavaraisuusaste, %	26,30	27,14
Myyntisaamiset	261	501	Suhteellinen velkaantuneisuus, %	63,17	71,95
Lainasaamiset	16	27	Kertynyt ylijäämä, 1 000 €	-780	292
Muut saamiset	101	74	Kertynyt ylijäämä, €/asukas	-288,89	105,04
Siirtosaamiset	238	154	Lainakanta 31.12., 1000 €	11 159	12 556
III Rahoitusomaisuusarvopaperit	0	0	Lainakanta 31.12. €/asukas	4 133	4 517
IV Rahat ja pankkisaamiset	1 267	355	Lainat ja vastuut, 31.12.	11 172	12 575
VASTAAVAA YHTEENSÄ	18 168	21 546	Lainat ja vastuut, €/asukas	4 137,8	4 523,4
			Lainasaamiset, 1000 €	22	22
			Asukasmäärä	2 700	2 780

Lainakanta 31.12.

= *Vieras pääoma - (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat)*

Kunnan lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Lainakantaan lasketaan tällöin koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla sekä osto-, siirto-, ja muilla veloilla.

Lainat €/asukas

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla lainakanta tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainasaamiset 31.12.

Pysyviin vastaaviin merkityt antolainat kunnan omistamien tai muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

4. KOKONAISTULOT JA MENOT

Kokonaistulojen ja -menojen laskelma on koottu sekä tuloslaskelmasta että rahoituslaskelmasta. Laskelma ei sisällä kunnan sisäisiä menoja eikä tuloja.

KUNNAN KOKONAISTULOT JA -MENOT			
	1 000 €		1 000 €
TULOT		MENOT	
Toiminta		Toiminta	
Toimintatuotot	2 731	Toimintakulut	20 989
Verotulot	9 355	./. Valmistus omaan käyttöön	0
Valtionosuudet	8 632	Korkokulut	116
Korkotuotot	9	Muut rahoituskulut	0
Muut rahoitustuotot	57	Satunnaiset kulut	0
Satunnaiset tuotot	0	Tulorahoituksen korjauserät	2
Tulorahoituksen korjauserät		Pakollisten varausten muutos	
./. Pysyvien vastaavien		./. Pakollisten varausten lis./väh.	
hyödykkeiden luovutusvoitot	79	./. Pysyvien vastaavien hyödyk-	
Investoinnit		keiden luovutustappiot	123
Rahoitusosuudet		Investoinnit	
investointimenoihin	52	Investointimenot	555
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden		Rahoitustoiminta	
luovutustulot	3 899	Antolainasaamisten lisäykset	5
Rahoitustoiminta		Pitkäaikaisten lainojen vähennys	4 897
Antolainasaamisten vähennykset	8	Lyhytaikaisten lainojen vähennys	
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	1 500	Oman pääoman vähennys	0
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	2 000		
Oman pääoman lisäykset	0		
Kokonaistuotot yhteensä	28 322	Kokonaismenot yhteensä	26 687

Täsmäytys:

Kokonaistulot - Kokonaismenot = 28322 - 26687 = 1635

Rahavarojen muutos - Muut maksuvalmiuden muutokset = 912 - -723 = 1635

5. KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS

5.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä

Hartolan kunta ja sen määräysvallassa olevat tytäryhteisöt (yli 50 %) muodostavat kuntakonsernin, jossa on kolme osakeyhtiötä ja yksi säätiö. Kaikki tytäryhteisöt on yhdistelty konsernitilinpäätökseen. Konsernitilinpäätöksessä käsitellään lisäksi viisi kuntayhtymää.

Tytäryhteisöt, omistus yli 50 %	Kunnan omistusosuus	Yhdistely
Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä	100 %	100 %
Kiinteistö Oy Vasalli	100 %	100 %
As Oy Vuorilaakso	72,50 %	100 %
Jorma Virtasen säätiö	100 %	100 %
Kuntayhtymät		
Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä	1,93 %	1,93%
Koulutuskeskus Salpaus -kuntayhtymä	0,97 %	0,97 %
Vaalijalan kuntayhtymä	1,23 %	1,23 %
Itä-Suomen päihdehuollon kuntayhtymä	0,72 %	0,72 %
Päijät-Hämeen liitto	1,94 %	1,94 %
Osakkuusyhteisöt, omistus 20-50 %		
As Oy Yrittäjäkerho	34,00 %	
As Oy Sahakankaanmäki	41,00 %	
As Oy Yölintu	24,50 %	

YHDISTELMÄ KONSERNITILINPÄÄTÖKSEEN SISÄLTYVISTÄ YHTEISÖISTÄ

Tytäryhteisöt	Yhdistelty konsernitilinpäätökseen	
	Yhdistetty (kpl)	Ei yhdistetty (kpl)
Yhtiöt		
Kiinteistö- ja asuntoyhtiöt	3	
Säätiöt	1	
Kuntayhtymät	5	
Osakkuusyhteisöt		3
Yhteensä	9	3

Valtuusto linjaa uuden kuntalain 46 §:n mukaan kuntastrategiassa kunnan omistajapolitiikan. Siinä määritellään, millaista omaisuutta kunta hankkii ja missä tehtävissä ja hankkeissa kunta on mukana omistajana ja sijoittajana. Omistajaohjaus tarkoittaa uuden kuntalain 46 § mukaan toimenpiteitä, joilla kunta omistajan tai jäsenenä myötävaikuttaa yhtiön ja muun yhteisön hallintoon ja toimintaan. Omistajaohjauksella huolehditaan siitä, että kunnan omistaman yhteisön hallinnossa ja toiminnassa otetaan huomioon kunnan toiminnalle asetetut tavoitteet.

Kunnan tytäryhteisön toimintaa ja konserniohjauksesta on määräykset kuntalain 47 §:ssä. Omistajaohjauksella on huolehdittava siitä, että kunnan tytäryhteisön toiminnassa otetaan huomioon kuntakonsernin kokonaisuus. Kunnan tytäryhteisön toiminnassa on otettava huomioon myös yhteisön toimialan edellyttämä riittävä talouden ja liiketoiminnan asiantuntemus. Hartolan kunnan konserniohje on tullut voimaan 1.5.2008. Vaikka konserniohje ei ole uuden kuntalain vastainen, se on syytä päivittää uuden kuntalain vaatimusten mukaiseksi.

5.2 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä

Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä on Hartolan kunnan 100 % omistama osakeyhtiö, jolla on 31 kiinteistöä ja yhteensä 131 asuntoa, joita se vuokraa edelleen. Asuntojen keskikoko on 56 m². Asuntojen vuokrausaste laski vuosina 2014-15 85 %:sta 63 %:iin, joka johti siihen, että yhtiö ajautui taloudellisiin vaikeuksiin vuoden 2015 aikana. Taustalla on väkiluvun väheneminen ja liian suuri asuntojen kokonaistarjonta suhteessa kysyntään. Vuoden 2019 loppua kohti kokonaisvuokrausaste on edelleen laskenut ollen noin 65 %.

Maaliskuussa 2016 yhtiö ja kunta neuvottelivat kiinteistöyhtiön toiminnan tervehdyttämisestä yhdessä Valtionkonttorin edustajien kanssa. Sen tuloksena yhtiö hakeutui Valtionkonttorin ja omistajan valvomaan vapaaehtoiseen tervehdyttämisohjelmaan, joka vahvistettiin syksyllä 2017 vuosiksi 2018-2030.

Keväällä 2016 kahden kerrostalon purkaminen Toritieltä oli osa tätä ohjelmaa. Purkamisen myötä poistui 49 tyhjää asuntoa ja käyttöaste nousi yli 80 %:iin. Samalla tarkistettiin yhtiön kaikki toiminnot, mukaan lukien lainaohjelmat. Näiden toimenpiteiden vaikutus näkyi heti yhtiön taloudessa, ja tämän jälkeen maksuvalmius on ollut hyvä.

Vuonna 2019 aikana vuokra-asuntojen kysyntä on edelleen vähentynyt ja tervehdyttämisohjelman toimenpiteiden aikataulua on tarkasteltava kriittisesti ja tarvittaessa aikaistettava toimenpiteitä. Seuraavana ohjelmassa on Visantie 10:n kahden pienkerrostalon purkaminen keväällä 2020 sekä Petäjistönkuja 2-8:n ja Kaikulantie 94:n yhtiöittäminen/myynti.

Lisäksi Hartolan valtuusto on hyväksynyt yhtiön tervehdyttämiseen tähtäävän asumisen kehittämisen strategian elokuussa 2016. Kunta pyrkii omilla toimenpiteillään edistämään yhtiön talouden tervehdyttämistä suunnittelukaudella.

Olennaiset tapahtumat tilikaudella 2019

Tervehdyttämisohjelman mukaisia toimenpiteitä vietiin aktiivisesti eteenpäin, Visantien pienkerrostaloille saatiin ARA:lta purkulupa ja avustuspäätös purkukustannuksiin, mutta Kaikulantien rivitalon myynti ei toimenpiteistä huolimatta johtanut toivottuun tulokseen.

Olennaiset tapahtumat tilikauden päättymisen jälkeen ja arvio tulevasta:

Vuoden 2019 perusteella voidaan todeta, että asuntojen vuokrausaste putoaa edelleen eikä tervehdyttämisohjelman toimenpiteet tule riittämään. Yhtiön toiminnan turvaamiseksi on haettu myös ulkopuolista näkemystä, mutta on todennäköistä on, että varsin olennaisia toimenpiteitä tarvitaan:

- Asuntokannan määrän kriittistä tarkastelua jatketaan
- ARA:lta ja Valtiokonttorilta haettavissa oleviin talouden tasapainottamisohjelmiin on tartuttava
- Vuokraustoimintaa on kehitettävä yhdessä kunnan kanssa tavoitteena ylläpitokulujen minimointi ja vuokraustoiminnan palauttaminen taloudellisesti kestäväälle pohjalle.

Kiinteistö Oy Vasalli

Koy Vasalli on Hartolan kunnan elinkeinopoliittisten tavoitteiden toteuttaja, jonka strateginen tavoite on madaltaa yritysten kynnystä luoda tai kehittää toimintaansa Hartolassa. Käytännössä tämä tarkoittaa toimitilojen järjestämistä yrityksille. Hallituksessa on neljä jäsentä.

Koy Vasallin rooli on ollut tuoda vaihtoehtoja yritysten toimitilaratkaisuihin sekä rahoituksellisesti kuin toiminnallisestikin. Yhtiön tavoitteena on olla tarvittaessa aktiivinen kumppani yritykselle toimitilojaan kehittäessä. Keskeinen haaste yhtiön toiminnassa on saada rahoituskulut ja vuokratuotot synkronoimaan niin että yhtiö itse sekä sen vuokralaiset pystyisivät suunnittelemaan pitkäjänteisesti toimintansa ja taloutensa.

Kiinteistöyhtiön tehdasvuokralaisilla on hyvä vire ja toimintoja kehitetään. Haasteena on investointien rahoituksen jakaminen yhtiön ja vuokralaisen kesken sekä vastuiden sitominen vuokrasopimukseen.

Toisaalta vuokralaisten löytäminen tyhjiin jääviin kiinteistöihin voi olla ongelma ja silloin varsinkin elinkaarensa loppupuolella olevien kiinteistöjen tappiollinenkin myynti saattaa olla perusteltua.

- Vuokrattavia tiloja 48.039 m²
- Vuokralaisia 18
- Käyttöaste 97 %

Olennaiset tapahtumat tilikaudella 2019:

Leipomoon saatiin uusia vuokralaisia, 2 elintarvikealan yritystä. Heidän toimintaansa varten jouduttiin tekemään tilajärjestelyjä sisärakenteissa, joka johti myös merkittäviin muutoksiin talotekniikassa. Toinen uusista yrityksistä aloitti toimintansa heti muutostöiden valmistuttua kesäkuussa 2019. Toisen yrityksen kanssa tehtiin alustava vuokrasopimus syksyllä 2019, mutta käytännön toiminta ei alkanut vielä tilikauden aikana. Muutokset tehtiin ilman ulkopuolista rahoitusta ja näkyi selvästi yhtiön kassatilanteessa.

Palkkitehtaalla on ollut hyvä tilauskanta ja vuokralainen päätyi uusimaan tuotantokoneensa. Projektissa päädyttiin malliin, jossa vuokralainen teetti rakennuksenkin muutostyöt, jotka kiinteistöyhtiö lunasti projektin valmistuttua. Tämä laajennus/peruskorjauskulu vietiin vuokrasopimukseen viiden vuoden kuoletusajalla.

Sukselan kiinteistön myynti. Kiinteistölle ei löydetty kuluja kattavaa toimintaa/vuokralaista usean vuoden hakemisesta huolimatta. Kiinteistön aiheuttama vuosittainen tappio haluttiin katkaista ja päädyttiin kiinteistön myyntiin kunnan hallituksen suostumuksella alle tasearvon.

Olennaiset tapahtumat tilikauden päättymisen jälkeen ja arvio tulevasta kehityksestä:

Vuokrasopimusten mukaan käyttöaste pysyy korkeana edelleen. Tulos paranee ja kassavirta vakiintunee normaaliksi tilikauden aikana tapahtumarikkaan vuoden 2019 jälkeen.

Vuosi 2020 näyttää toiminnan vakauttamisen jaksolta eikä merkittäviä muutoksia ole näköpiirissä, ellei yleisen talouskehityksen kautta niitä aiheudu.

5.3 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Konsernivalvonnassa on erotettava kuntakonsernin yhteisöjen operatiivinen, jatkuva valvonta, jonka vastuu kunnassa on viranhaltijoilla. Konsernivalvonnasta vastaa kunnanjohtaja ja kunnanhallitus. Konsernivalvonnassa ei ole havaittu merkittäviä puutteita vuoden 2017 aikana. Valvonta on ollut jälkikäteistä, ei niinkään ennakoivaa ja suunnitelmallista.

Kunnanhallitus valitsee toimikaudekseen, joka on neljä (4) vuotta, edustajat eri osakeyhtiöiden yhtiökokouksiin. Yhtiökokous valitsee yhtiöiden hallitukset, ellei yhtiöjärjestyksessä ole muuta määrätty.

Kuntayhtymien yhtymävaltuustoihin valitsee Hartolan valtuusto kunnan edustajat myös toimikaudekseen eli neljäksi vuodeksi, ellei valintatavasta ole kuntayhtymän perussopimuksessa muuta määrätty. Kuntayhtymien valtuustot valitsevat kyseisen kuntayhtymän hallituksen jäsenet.

Toimivallan ja –vastuunjako konserniohjauksessa

Kunnalla on kaksi merkittävää tytäryhteisöä eli Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä ja Kiinteistö Oy Vasalli. Ohjeiden anto tytäryhteisölle on ollut riittävää kertomusvuoden aikana.

Konsernitavoitteiden asettaminen

Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä toteuttaa kunnan asuntopolitiikkaa ja huolehtii kunnan vuokra-asuntojen vuokraustoiminnasta. Yhtiön toiminta on luonteeltaan sosiaalista vuokraustoimintaa ja yhtiön tavoitteena on tehdä positiivinen tulos.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet:			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Tarjota viihtyisiä asumiskokemuksia	Käyttöasteen nostaminen	Käyttöaste >80 %	Hinta/laatusuhteen parantaminen
Strategiset tavoitteet vuosille 2019 - 2021			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Kiinteistöyhtiön taloudellinen tervehdyttäminen	Asuntojen määrän ja laadun sopeuttaminen tilanteeseen	Käyttöaste > 80 %	Asuntojen purkaminen ylikapasiteetin purku
Asuntojen vuokrauksen tehostaminen	Kassavirran tasapainottaminen	Tulos >< lyhennykset	Viihtyisyyden lisääminen
	Asuntojen kunto ja laatu vastaa kysyntää		Markkinoiden lisääminen

Kiinteistö Oy Vasalli toteuttaa kunnan elinkeinopolitikkaa ja se huolehtii osaltaan toimitilojen tarjonnasta yrityksille. Yhtiön tavoitteena on liiketoiminnallisesti kannattava toimitilojen vuokraus.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet: Hartolassa on hyvä elää			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Tarjota räätälöityjä toimitiloja yrityksille	Olla näkyvästi vartenotettava vaihtoehto yrityksille	Käyttöaste >95%	Markkinointi Tievarsinäkyvyys
Strategiset tavoitteet vuosille 2019-2021			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Säilyttää tilojen vetovoimaisuus	Vastata yrityksiä haasteisiin	Käyttöaste >95%	Operoida aktiivisesti yritysten kanssa Markkinointia/näkyvyyttä lisätään

Riskien hallinta tytäryhteisöissä

Vuonna 2007 on laadittu riskianalyysi Hartolan kunnan takauksista Kiinteistö Oy Kurpan ja Kiinteistö Oy Vasallin osalta. Vuonna 2008 Kiinteistö Oy Kurppa on fuusioitunut Kiinteistö Oy Vasalliin. Tytäryhteisöt ovat pyrkineet vähentämään rahoitusriskejä mm. lainojen korkosuojausilla.

Riskien hallintakeinot:

- Luodaan yleisen taloustilanteen vaihteluja tasaava talousmalli, jonka pohjana ovat pitkäaikaiset, tilanteessa elävät vuokrasopimukset, jotka vastaavat rahoituskulujen muutoksiin.
- Yritysten tilanteiden tuntemuksen kautta ennakoidaan tulevaa ja reagoidaan nopeasti näköpiirissä oleviin tilanteisiin.
- Olla aktiivisesti yhteydessä rahoittajiin ja ennakoidaan näköpiirissä olevat muutokset sekä erilaisilla rahoittajien tarjoamilla korkojohdannais- ja korkosuojaussopimuksilla tasata vaihteluja.
- Vahinkotilanteiden riskiä minimoidaan riittävän kattavilla vahinkovakuutuksilla, joka käytännössä tarkoittaa kiinteistöjen täysarvovakuutuksia.

Kiinteistö Oy Vuorilaakso

Yhtiö omistaa Hartolan Vuorenkylässä tilan Hokkala ja sillä olevasta neljästä rivitaloasunnosta kolme, joista yksi huoneisto on kerhotilana. Yhtiö on taloudellisesti hyvässä kunnossa ja vuonna 2019 ei ole tiedossa merkittäviä korjauksia. Yhtiö on kunnan 75 %:sti omistama osakeyhtiö, jonka hallituksessa on 2 kunnan edustajaa.

Yhtiön isännöitsijänä toimii Joutsan Isännöintipalvelu Oy/Jorma Lehtosaari kesästä 2019 alkaen.

Jorma Virtasen Säätiö

Jorma Virtanen (aikaisemmin Jalmari Virtanen) syntyi vuonna 26.6.1910 Hartolassa nykyisen Pertunmaan kunnan alueella. Hän kävi kansakoulun Hartolan Riihiniemen koulussa. Jorma Virtanen teki pääosan työurastaan opettajana Lahdessa. Hän kuoli Lahdessa 7.10.2001 ja haudattiin Hartolaan. Hän testamenttasi 12.3.1999 tehdyssä testamentissaan osan omaisuudestaan Hartolan kunnalle ”joka muodostakoon tästä omaisuudesta nimeäni kantavan rahaston käytettäväksi Hartolan kunnan Riihiniemen koulun, jota koulua olen aikoinani itsekin

käynyt, oppilaiden myöhempiä opintoja tukemaan. Hartolan kunnan on säilytettävä jälkeeni jättämäni omaisuutta huolellisesti ja suojattava se mahdollisimman hyvin rahan arvon huononemista vastaan. Vuosittain voidaan tämän omaisuuden tuotosta jakaa enintään vuotuista tuottoa vastaava määrä joko yhtenä tai useampana stipendinä Riihiniemen kylän nykyisessä koulussa tai sen sijalle mahdollisesti tulevassa koulussa koulunkäyntinsä aloittaneiden tai muiden sitä koulua käyneiden oppilaiden kotimaassa tapahtuvien opintojen rahoittamista varten.” Hartolan kunnanvaltuusto on päättänyt Jorma Virtasen Säätiön perustamisesta vuonna 2002. Säätiö on rekisteröity vuonna 2004.

Jorma Virtasen Säätiön hallituksen jäseninä toimivat asemansa perusteella Hartolan kunnan kunnanhallituksen puheenjohtaja, kunnanjohtaja sekä Hartolan kunnan Riihiniemen koulun tai sen sijalle tulleen koulun johtaja. Jorma Virtasen perintökaaren mukaiset oikeudenomistajat nimeävät hallitukseen kaksi jäsentä.

Säätiö on jakanut stipendejä vuosittain vuodesta 2005 alkaen Riihiniemen koulua käyneille opiskelijoille. Stipendejä on jaettu peruskoulun päättämisen jälkeisiin opintoihin (lukio, ammatilliset opinnot) sekä korkeampiin opintoihin. Stipendien suurus on ollut 200 – 1 000 euroa. Säätiön hallitus päättää vuosittain stipendien jakamisesta. Etusijalla ovat säätiön sääntöjen mukaan hyväkäyttöksiset ja opinnoissaan menestyneet hakijat. Vuonna 2019 apurahahakemuksia saapui yhteensä kahdeksan ja stipendejä jaettiin kuudelle opiskelijalle yhteensä 2 200 euroa.

Säätiön taseen loppusumma oli vuoden 2019 lopussa 484 807,47 euroa ja säädepääoman määrä 411 987,54 euroa. Aikaisemmilta vuosilta kertynyttä ylijäämää on taseessa 90 413,90 euroa, tilikauden alijäämä oli 17 642,65 euroa.

5.4 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	TULOSLASKELMA	
	2019	2018
Toimintatuotot	20 524 211,63	19 954 457,90
Toimintakulut	-37 663 518,58	-37 292 225,81
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta	5 954,66	316,75
Toimintakate	-17 133 352,29	-17 337 451,16
Verotulot	9 355 050,02	9 795 449,78
Valtionosuudet	8 631 788,00	8 887 967,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	17 101,05	14 113,29
Muut rahoitustuotot	83 942,08	45 090,11
Korkokulut	-236 527,37	-252 534,30
Muut rahoituskulut	-25 786,51	-4 890,39
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-161 270,75	-198 221,29
Vuosikate	692 214,98	1 147 744,33
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 922 874,41	-1 869 931,18
Tilikauden yli-/alipariarvot	-6 395,06	9 923,90
Arvonalentumiset	0,00	-848,98
Satunnaiset erät	-20 599,58	123 912,32
Tilikauden tulos	-1 257 654,07	-589 199,59
Tilinpäätössiirrot	9 405,58	18 531,98
Vähemmistöosuudet	-38 028,26	-36 103,38
Tuloksen oikaisuerät		
Tilikauden yli- / alijäämä	-1 286 276,75	-606 770,99
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	54,49	53,50
Vuosikate/Poistot, %	36,00	61,38
Vuosikate, €/asukas	256,38	412,86
Asukasmäärä 31.12	2700	2780

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	RAHOITUSLASKELMA	
	2019	2018
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	692 214,98	1 147 744,33
Satunnaiset erät	-20 599,58	123 912,32
Tulorahoituksen korjauserät	-67 486,43	87 234,54
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-1 116 474,52	-1 102 710,21
Rah.osuudet iv. menoihin	70 594,17	19 121,56
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 858 021,87	76 045,37
Toiminnan ja investointien rahavirta	3 416 270,49	351 347,91
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-4 926,64	-1 585,16
Antolainasaamisten vähennykset	12 244,44	10 384,92
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	1 647 575,18	25 360,41
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-5 899 640,18	-2 284 577,89
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 020 556,02	563 512,99
Oman pääoman muutokset	0,00	11 875,37
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutos	-31 717,80	-5 018,86
Vaihto-omaisuuden muutos	8 510,37	-4 035,93
Saamisten muutos	-168 222,53	472 501,89
Korottomien velkojen muutos	-858 387,04	76 431,85
Rahoituksen rahavirta	-3 274 008,18	-1 135 150,41
Rahavarojen muutos	142 262,31	-783 802,50
Rahavarat 31.12.	2 479 243,30	2 336 981,00
Rahavarat 1.1.	2 336 980,99	3 120 783,50
	142 262,31	-783 802,50
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Investointien tulorahoitus, %	24,62	113,92
Lainanhoitokate	0,15	0,55
Kassan riittävyys, pv	21,95	20,84

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	TASE	
VASTAAVAA	2019	2018
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	60 391,48	70 639,87
Muut pitkävaikuttiset menot	2 047,85	3 472,27
	62 439,33	74 112,14
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	5 094 786,37	5 168 503,95
Rakennukset	22 473 288,22	26 882 242,50
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 634 372,01	1 691 727,85
Koneet ja kalusto	437 046,19	505 911,90
Muut aineelliset hyödykkeet	335 313,79	117 278,82
Ennakkomaksut ja keskeneräiset	1 096 126,29	693 528,56
	31 070 932,87	35 059 193,58
Sijoitukset		
Osakkuusyhteisöosuudet	497 908,63	491 953,97
Muut osakkeet ja osuudet	880 242,89	907 992,62
Muut lainasaamiset	52 552,62	56 709,61
Muut saamiset	355 195,37	358 313,99
	1 785 899,51	1 814 970,19
Pysyvät vastaavat yhteensä	32 919 271,71	36 948 275,91
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	28 815,78	45 027,62
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus	107 754,55	116 264,92
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset	544 983,51	612 353,52
Lyhytaikaiset saamiset	2 183 138,42	1 947 588,06
	2 728 121,93	2 559 941,58
Rahoitusarvopaperit	327 619,80	495 619,33
Rahat ja pankkisaamiset	2 151 623,50	1 841 361,67
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS YHT	5 315 119,78	5 013 187,50
VASTAAVAA YHTEENSÄ	38 263 207,27	42 006 491,03

HARTOLAN KUNTAKONSERNI		TASE	
VASTATTAVAA	2019	2018	
OMA PÄÄOMA			
Peruspääoma	5 530 210,15	5 530 210,15	
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääomat	411 987,54	411 987,54	
Arvonkorotusrahasto	0,00	0,00	
Muut rahastot	496 256,10	500 696,89	
Ed.tilikausien yli/-alijäämä	646 481,84	1 225 472,71	
Tilikauden yli/-alijäämä	-1 286 276,75	-606 770,99	
Oma pääoma yhteensä	5 798 658,88	7 061 596,30	
VÄHEMMISTÖOSUDET	49 984,54	47 978,72	
VARAUKSET			
Kertynyt poistoero	42 098,10	38 101,31	
Vapaaehtoiset varaukset	546 371,07	552 805,77	
Pakolliset varaukset	308 927,48	414 266,11	
	897 396,65	1 005 173,19	
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄMAT	141 488,67	189 418,30	
VIERAS PÄÄOMA			
Pitkäaikainen			
Pitkäaikainen korollinen vieras p-oma	21 248 238,39	24 648 948,31	
Pitkäaikainen koroton vieras p-oma	809 039,35	806 832,13	
Lyhytaikainen			
Lyhytaikainen korollinen vieras p-oma	5 572 093,74	3 639 642,77	
Lyhytaikainen koroton vieras p-oma	3 746 307,05	4 606 901,31	
Vieras pääoma yhteensä	31 375 678,53	33 702 324,52	
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	38 263 207,27	42 006 491,03	
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma:			
Jorma Virtasen Säätiö 411.987,54 euroa			
Konsernitaseen tunnusluvut			
Omavaraisuusaste, %	17,63	19,32	
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	81,47	87,26	
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), 1000 €	-639	618	
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	-236,96	222,55	
Konsernin lainakanta 31.12., 1000 €	26 820	28 289	
Konsernin lainat,€/asukas	9 933	10176	
Lainat ja vuokravastuut 31.12.	27 582 717		
Lainat ja vuokravastuut 31.12. €/asukas	10 216		
Konsernin lainasaamiset 31.12., 1000 €	53	57	
Kunnan asukasmäärä	2 700	2 780	

6. TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELY JA TALOUDEN TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET

6.1 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet

Kunnanhallituksen on kuntalain 110 §:n 3 momentin mukaan tehtävä toimintakertomuksessa tai sen antamisen yhteydessä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä ja talouden tasapainottamista koskevista toimenpiteistä.

Kunnanhallitus esittää valtuustolle tilikauden tuloksen käsittelystä seuraavaa:

- *Vuoden 2019 alijäämä on -1.072.112,35 euroa, joka kirjataan omaan pääomaan alijäämätilille. Kirjauksen jälkeen kunnalla on taseessa 31.12.2019 alijäämää -779.991,08 euroa.*

Kuntalain 115 § mukaan toimintakertomuksessa on tehtävä selkoa talouden tasapainottamisen toteuttamisesta tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävydestä talouden tasapainottamiseksi, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää.

Valtuusto teki 12.9.2020 päätöksen siitä, miten alijäämä tullaan kattamaan kuntalain mukaan 4 vuoden aikana.

Vuoden 2020 talousarvio on laadittu 110.612 euroa ylijäämäiseksi, kuten myös suunnitelmavuodet 2021-2022 (yhteensä 1.131.854 euroa).

Valtuuston 12.9.2019 hyväksymä ohjelma talouden tasapainottamiseksi on seuraava:

Valtuusto päättää hyväksyä talouden tasapainottamisohjelman, jossa toimenpiteinä ovat:

1. Kunnanhallitus on laatinut vuoden 2020 talousarvion yhteyteen henkilöstösuunnitelman, jonka tavoitteena on sopeuttaa toimintaa vähentämällä 20 henkilötyövuotta vuosien 2020-2029 aikana. Vuoteen 2025 mennessä henkilöstön vähentämisellä tulee olemaan kumulatiivisena noin -1.620.000 euron vaikutus talouteen. Jos muutos onnistutaan tekemään etupainotteisesti, on hyötykin suurin.

2. Kiinteistökartoituksen tietojen siirto kartoitusaineistosta viranomaisrekistereihin tulee olla valmis vuoden 2020 loppuun mennessä, jonka vaikutuksena odotetaan saatavan lisää kiinteistöverotuloja n. 300.000 euroa vuoteen 2025 mennessä. Kiinteistöveroja saatiin +24.000 euroa vuonna 2019.

3. Kunta vähentää kiinteistöomistustaan seuraavissa kohteissa. Kiinteistöjen myynnin euromääräistä vaikutusta on vaikea arvioida, koska kiinteistöjen markkinahinta voi vaihdella.

- kunnan suoraan omistamat asunnot asunto-osakeyhtiöissä myydään mahdollisuuksien mukaan markkinahinnalla
- terveysasemakiinteistö voidaan myydä terveyspalvelujen tuottajalle
- teknisen toimen varikosta voidaan luopua ja se voidaan myydä
- yksittäisten vähäisten maa-alueiden myyminen on suositeltavaa

4. Investointiohjelman tiukentaminen

- investointiohjelmia tiukennetaan vuosille 2020-2025 siten, että vain välttämättömät investointikohteet toteutetaan
- Investointimäärärahat ovat tiukoilla, johtuen yhtenäiskoulun uudisrakennuksen rakentamisesta vuosina 2020-2021

5. Lautakuntien rekrytointiluvat alistetaan kunnanhallitukselle liittyen vakinaisen henkilöstön palkkaamiseen, oppisopimuskoulutukseen ottamiseen ja tilapäisen/toistaiseksi jatkuvaan henkilöstön vuokraamiseen tai tilapäiseen/toistaiseksi jatkuvaan ostopalveluhankintaan.

Yli 6 kk kestäväen määräaikaisen työntekijän/viranhaltijan palkkaaminen lautakunnan alaisella viranhaltijapäätöksellä on annettava kunnanhallitukselle tiedoksi.

6. Varattu mahdollisuus korottaa tuloveroa 0,5 % yksiköllä vuodelle 2020, mutta veroprosenttien korotukset ovat mahdollisuuksista viimesijainen

7. Mahdollisuus valmistella Suur-Savon Sähkön osakkeiden myyntiä markkinahinnalla ja sijoittaa näistä saatu myyntivoitto uudelleen jatkuvaan tuottoa tuottavasti.

Paine henkilöstömenojen vähentämiseen on suurin, koska kunnan laskeva väestönkehitys vaikuttaa rahoitustuloihin ja palvelutarpeisiin.

Henkilöstösuunnittelua on tehty aktiivisesti luontaisen poistuman ja paikallisen sopimisen kautta. On ennakoitu, että kunnan väkiluku laskee seuraavan 5-10 vuoden aikana jopa 800 asukkaalla ja vuonna 2029 asukkaita olisi enää 2000. Sen seurauksena kunnan tulopohja heikkenee niin paljon, että se merkitsee vuoteen 2029 mennessä 30 % vähennystarvetta henkilöstöön. Samaan aikaan asiakkaat vaativat yhä useammin 24/7 palveluja, jonka vuoksi on tarpeen saavuttaa lisää sähköisiä palveluratkaisuja myös kuntasektorilla.

Kriisikuntamenettelyn aikana 2000 –luvun alussa suunniteltua Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeiden myyntiä ei missään vaiheessa ole toteutettu. Kunnan on kuitenkin syytä seurata valppaana, miten kunnan omistamien 551 osakkeen arvo kehittyy muuttuvilla sähkömarkkinoilla.

TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

1. SEURANTAA KOSKEVA SÄÄNTELY

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota (KuntaL 110 §). Toteutumisvertailussa seurattavia asioita ovat toiminnallisten tavoitteiden, määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen. Toteutumisvertailusta on käytävä ilmi ovatko menot, tulojen lisäksi, muutoin rahoitettu talousarviossa määritellyllä tavalla (113 §). Muulla rahoituksella tarkoitetaan tällöin rahavarojen käyttöä ja muita maksuvalmiuden muutoseriä rahoituslaskelmassa.

Talousarviossa on tase, tuloslaskelma, rahoituslaskelma, taseen, tuloslaskelman ja rahoituslaskelman liitteenä olevat tiedot, talousarvion toteutumisvertailu, toimintakertomus ja konsernitilinpäätös. Toteutumisvertailussa annetaan tietoja kunnan varainkäytöstä kunnan päättäjille, asukkaille ja sidosryhmille. Toteutumisvertailu laaditaan sillä tarkkuustasolla, jolla valtuusto on määrärahat ja tuloarviot hyväksynyt. Toimintakertomuksen laatimisesta vastaa kunnanhallitus (kl 115 §). Toteutumisvertailuun otetaan alkuperäinen talousarvio, talousarviomuutokset, muutettu talousarvio ja toteuma sekä poikkeama muutetun talousarvion ja toteuman välillä. Taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen esitetään tulosaluetasolla.

Hartolan kunnanvaltuusto on vahvistanut määrärahat ja tuloarviot seuraaville tulosalueille:

Keskusvaalilautakunta	Vaalit
Tarkastuslautakunta	Hallinnon ja talouden tarkastus
Konsernihallinto Kunnanhallitus	Valtuusto Jaostot Keskushallinto Henkilöstöhallinto Elinkeinotoimi
Perusturvatoimi	Peruspalvelukeskus Erikoissairaanhoido Ympäristöterveydenhuolto
Sivistys- ja hyvinvointi lautakunta	Sivistystoimen hallinto Varhaiskasvatus Esiopetus Perusopetus Vapaa sivistystyö
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Tekninen lautakunta	Teknisen toimen hallinto Kaavoitus Alueiden hoito Pelastustoimi ICT -palvelut Tilapalvelut Rakennukset Jaostot

Laitokset /taseyksiköt

Vesilaitos
Viemärlaitos
Satama
Jätehuolto
Maa- ja metsätilat
Kurpan kaukolämpöjohto
Haja-asutusalue vesihuolto

Ympäristölautakunta

Rakennusvalvonta ja ympäristötoimi

Kunnanvaltuusto on vahvistanut määrärahat ja tuloarviot investointiosassa seuraaville hankkeille:

Irtain omaisuus
Talonrakennus
Julkinen käyttöomaisuus
Vesilaitos
Viemärlaitos

2. TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Talousarvion toteutuminen

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota (Kuntal. 110§ 5. mom). Toteutumisvertailussa seurattavia asioita ovat toiminnallisten tavoitteiden ja määrärahojen sekä tuloarvioiden toteutuminen. Toteutumisvertailussa on lisäksi käytävä ilmi, onko menot, tulojen lisäksi rahoitettu talousarviossa määrättyllä tavalla.

Toteutumisvertailun laadinnasta ovat vastanneet kunnanhallitus, tilivelvolliset toimielimet, sekä viran- ja toimenhaltijat. Selvitys tavoitteiden toteutumisesta kunnassa ja kuntakonsernissa on annettu toimintakertomuksen toteutumisvertailuosassa. Toteutumisvertailussa on mukana alkuperäinen talousarvio, talousarviomuutokset, muutettu talousarvio ja toteuma sekä poikkeama muutetun talousarvion ja toteutuman välillä.

Valtuuston hyväksymien tavoitteiden toteutuminen kunnan eri toimialueiden osalta on selvitetty toimintakertomuksessa. Kunnanvaltuuston vahvistamia määrärahoja ja niiden sitovuustasoja ei ylitetty vuonna 2019 merkittävästi.

3. KÄYTTÖTALOUS

3.1 Vaalit

Toiminnan kuvaus

Keskusvaalilautakunnan tehtävänä on kunnan keskusvaalilautakunnalle ja äänestysalueiden vaalilautakunnalle sekä vaalitoimikunnille kuuluvien lakisääteisten tehtävien hoitaminen sisältäen kunnallisvaalit, europarlamenttivaalit ja valtiolliset vaalit. Vuonna 2019 järjestettiin eduskuntavaalit ja europarlamenttivaalit.

<i>Vaalit</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	5 410	10 600	10 600	10 421	179
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-3 530	-22 467	-22 467	-7 428	-15 039
* Sisäiset menot	-205	-70	-70	-301	231
Toimintakate	1 675	-11 937	-11 937	2 692	-14 629
* Poistot					
* Vyörytykset					
* Laskennalliset erät	-330			-392	392
Kokonaiskustannukset	1 345	-11 937	-11 937	2 300	-14 237

3.2 Hallinnon ja talouden tarkastus

Tarkastuslautakunta

Tarkastuslautakunnan toiminta perustuu kuntalain 14 luvun mukaisiin tehtäviin. Lautakunnan keskeisenä tehtävänä on arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuneet.

Tarkastuslautakunta suorittaa pääosin ulkoista valvontaa ja antaa tarvittaessa ohjeita sisäisen valvonnan toteuttamisesta kunnassa. Tarkastuslautakunta valmistelee kunnanvaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Tilintarkastusyhteisönä on toiminut BDO Oy, vastaavana tilintarkastajana JHTT Jorma Kesä ja syyskuusta 2019 alkaen JHTT Janne Majoinen. Vuonna 2019 tarkastuslautakunta kokoontui 7 kertaa. Valtuustokauden 2017-2021 tarkastuslautakunta aloitti työnsä 1.6.2017.

<i>Tarkastuslautakunta</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-12 552	-14 650	-14 650	-13 394	-1 256
* Sisäiset menot	-29	-100	-100	-14	-87
Toimintakate	-12 581	-14 750	-14 750	-13 407	-1 343
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät	-1 975			-2 093	2 093
Kokonaiskustannukset	-14 556	-14 750	-14 750	-15 500	750

3.3 Kunnanhallitus ja valtuusto

Kunnanvaltuusto

Kunnanvaltuuston tehtävänä on linjata kunnan toimintaa ja määritellä kunnan keskeiset tavoitteet. Valtuusto päättää hallinnon järjestämisestä, talouden, rahoituksen ja sijoitustoiminnan perusteista. Kunnanvaltuusto jakaa tavoitteiden saavuttamiseksi riittävät voimavarat ja resurssit hyväksymällä vuosittaisen talousarvion. Lisäksi valtuusto hyväksyy tilinpäätöksen ja päättää tilivelvollisten vastuuvapaudesta. Valtuuston toiminta perustuu kuntalain 13 § säännöksiin – sen keskeinen tehtävä on vastata kuntalaisten hyvinvoinnista ja kunnan kestävästä kehityksestä.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Valtuusto kokoontui varsinaisten kokousten lisäksi seminaarilaisuuksiin, joissa käsiteltiin kunnan kehittämistä ja ajankohtaisia valmisteilla olevia asioita.

<i>Valtuusto</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					
* Sisäiset tulot					
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-25 757	-23 389	-23 389	-22 137	-1 252
* Sisäiset menot	-746	-1 000	-1 000	-309	-691
Toimintakate	-26 503	-24 389	-24 389	-22 446	-1 943
* Poistot					0
* Vyörytykset	-28 710	-29 361	-29 361	-32 970	3 609
* Laskennalliset erät	-1 142			-1 205	1 205
Kokonaiskustannukset	-56 355	-53 750	-53 750	-56 621	2 871

Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen tehtävänä on keskittyä kuntakonsernin kokonaisuohjaukseen sekä toimialojen ja tytäryhtiöiden strategiseen johtamiseen. Lisäksi tehtävänä on huolehtia yhteistyöstä ja –toiminnasta seudullisiin, maakunnallisiin ja valtakunnallisiin sidosryhmiin.

Kunnanhallituksen toimielimen alaisia tehtäväalueita ovat hallinnon johtaminen, maa- ja elinkeinopolitiikka, henkilöstöasiat, maaseututoimi, joukkoliikenne, sosiaali- ja terveystoimen tilaajatoiminta, kunnan edunvalvonta, taloudenhoito, asuntotoimi ja arkistotoimi sekä tiedottaminen.

Strategiset tavoitteet vuosille 2019-2021			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Vaikuttavuustavoitteet			
Päätöksenteon avoimuus ja vuorovaikutuksen vahvistaminen kuntalaisten kanssa	Avoin tiedottaminen kuntalaisille Päätösten ennakkovaikutusten arvioinnin (EVA) käyttöönotto		Uudet kotisivut Kuntalaistilaisuudet Kuntalaisten osallisuuden kehittäminen
Tuottavuustavoitteet			
Tase on ylijäämäinen valtuustokaudella 2017-2020	Vuosikate kattaa poistot ja koko valtuustokaudella kertyy ylijäämää	Kumulatiivinen yli/alijäämä	Talouden seuranta ja tasapainottaminen talousarviovuoden aikana yhteistyössä lautakuntien kanssa

Kunnanhallitus	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	16 650			9 283	-9 283
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-188 954	-167 182	-167 182	-178 993	11 811
* Sisäiset menot	-1 986	-1 749	-1 749	-1 124	-625
Toimintakate	-174 290	-168 931	-168 931	-170 834	1 903
* Poistot					0
* Vyörytykset	-35 030	-39 368	-39 368	-33 741	-5 627
* Laskennalliset erät	-14 438			-5 926	5 926
Kokonaiskustannukset	-223 758	-208 299	-208 299	-210 502	2 203

3.4 Jaostot

Henkilöstöjaosto

Ratkaisee ja päättää asiat, jotka koskevat virkaehtosopimusten määräysten soveltamista, paikallisen virka- ja työehtosopimuksen tekemistä, harkinnanvaraisia palkkoja, henkilökohtaisen harkinnanvaraisen lisän myöntämistä, henkilöstön nimikemuutoksia, harkinnanvaraisia palkallisia virka- ja työvapaata ja sivutoimilupia. Henkilöstöjaoston esittelijänä toimii hallintojohtaja.

Henkilöstöjaosto kokoontui neljä kertaa.

<i>Henkilöstöjaosto</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	925	-600	-600	-685	85
* Sisäiset menot					0
Toimintakate	925	-600	-600	-685	85
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät					0
Kokonaiskustannukset	925	-600	-600	-685	85

3.5 Keskushallinto

Toiminta-ajatus

Keskushallinnon tulosalue sisältää koko kuntakonsernin, joka rakentuu kunnanvaltuuston, kunnanhallituksen, kunnanjohtajan sekä konsernihallinnon johdon muodostamasta kokonaisuudesta. Keskushallinto sisältää yleisen luottamushenkilöhallinnon, hallinto- ja toimistopalvelut, yhteispalvelupisteen, kahvion ja muut palvelut. Keskushallintoon sisältyy myös vanhus- ja vammaisneuvoston toimintaan varattu määräraha.

Vanhus- ja vammaisneuvosto

Vanhus- ja vammaisneuvosto kokoontui vuonna 2019 viisi kertaa. Vanhus- ja vammaisneuvosto osallistui valtuustoseminaareihin sekä keskustelutilaisuuksiin, osallistui aktiivisesti turvallisuussuunnitelman laatimiseen sekä jalkautui Rusin kylälle järjestämään keskustelutilaisuutta turvallisuudesta ja ikäihmisten hyvinvoinnista. Vanhus- ja vammaisneuvosto on ollut ratkaisevassa roolissa asiointiavustaja -palvelun ja Juttutuvan suunnittelussa ja toteutuksessa, asiointiavustaja palkattiin Alatalon vanhustentalosäätiön ja kunnan yhteistyöllä toukokuusta 2019 alkaen. Vanhus- ja vammaisneuvosto laati kirjelmän kunnanhallitukselle Koiviston auton pysähtymisestä maaliskuusta 2019 alkaen ainoastaan 4-tien varteen eikä kylälle, ja kirjelmän Lähilehdelle lehden siirtymisestä osittain digitaaliseksi. Vanhus- ja vammaisneuvosto järjesti vanhustenviikolla monipuolista ohjelmaa, mm. juhlatilaisuuden Vanhustenpäivänä sekä luentotilaisuuden ravitsemuksesta, unesta ja yksinäisyydestä. Lisäksi vanhus- ja vammaisneuvosto päätti järjestää Liikenneturvan pilotoimaan ennakoivan ajon kurssiaan +65-vuotiaille Hartolaan, ikäihmisten retken teatteriin Jyväskylään ja Kotisaloon grillikatoksen avajaiset. Musiikkipalveluja tarjottiin Kotisaloon asukkaille joka toinen viikko.

Yhteispalvelupiste

Neuvonnassa on yhteispalvelupiste, josta vastaa palvelusihteeri. Vuonna 2019 25 % palvelusihteerin palkkauksesta oli kohdistettu yhteispalvelupisteeseen. Kunnalle maksetaan korvausta yhteispalvelupisteen hoidosta vuodessa n. 7 000 euroa.

Muut palvelut

Muut palvelut sisältävät mm. jäsenmaksut Kuntaliitolle ja Päijät-Hämeen liitolle sekä kunnan osuuden verotuskustannuksiin.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Strategiset tavoitteet vuosille 2019-2021			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Vaikuttavuustavoitteet			
Päätöksenteon avoimuus ja vuorovaikutuksen vahvistaminen kuntalaisten kanssa	Avoin tiedottaminen kuntalaisille Päätösten ennakkovaikutusten arvioinnin (EVA) käyttöönotto		Uudet kotisivut valmistuvat keväällä 2019 Kuntalaistilaisuuksia järjestettiin useita Kuntalaisten osallisuuden kehittämisen Päätösten ennakkovaikutusten arviointi tehty yhtenäiskoulun korjauksen, Kotisaloon myynnin ja urheilukentän osalta
Tuottavuustavoitteet			
Tase on ylijäämäinen valtuustokaudella 2017-2020	Vuosikate kattaa poistot ja koko valtuustokaudella kertyy ylijäämää	Kumulatiivinen yli/alijäämä	Talouden seuranta ja tasapainottaminen talousarviovuoden aikana yhteistyössä lautakuntien kanssa Tällä hetkellä tase ylijäämäinen

<i>Keskushallinto</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	82 245	63 040	63 040	77 791	-14 751
* Sisäiset tulot	16 556	8 800	8 800	13 071	-4 271
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-679 812	-702 995	-702 995	-669 674	-33 321
* Sisäiset menot	-34 778	-4 720	-4 720	-3 347	-1 373
Toimintakate	-615 789	-635 875	-635 875	-582 159	-53 716
* Poistot				-4 607	4 607
* Vyörytykset	185 596	155 352	155 352	209 604	-54 252
* Laskennalliset erät	-36 605			-36 607	36 607
Kokonaiskustannukset	-466 798	-480 523	-480 523	-413 769	-66 754

3.6 Elinkeinotoimi

Kunnalla on strategian mukaisesti tärkeä rooli aktiivisena yhteistyökumppanina elinkeinoelämän kansaa sekä työllisyyden edistämisessä. Hartolan kunta on Suomen yritys-kummit ry:n sekä Hämeen kauppakamarin yhteisöjäsen. Kunta on sitoutunut tekemään päätöksenteon ennakkovaikutusten arviointia (EVA) yritysten näkökulmasta.

Elinkeinotoimen vastualueet ovat:

- Elinkeinoneuvonta
- Kuntamarkkinointi ja matkailu
- Työllisyydenhoito
- Hankkeet
- Matkahuolto
- Maaseutuelinkeinot

Hartolan kunta ja Päijät-Hämeen yrittäjät ry. ovat tehneet vuosien ajan hyvää yhteistyötä erilaisissa yrittäjyyden edistämiseen liittyvissä edunvalvonta-asioissa.

Hartolan yrittäjäyhdistyksen kanssa on järjestetty vuosittain yrittäjien aamu- ja iltakahvitilaisuuksia, joita pidettiin 4 kpl vuonna 2019. Lisäksi on palkittu yhdessä vuoden yrittäjä Hartolan kukkakauppa ja hautausseimo Oy sekä osallistuttu sekä maakunnalliseen että paikalliseen yrittäjäjuhlaan.

Hartolaan perustettiin 10 uutta yritystä vuonna 2019 ja 5 yritystä lopetti toimintansa.

Ladec Oy

Elinkeinoneuvonnan palvelut hankittiin vuonna 2019 ensimmäistä kertaa Ladec Oy:n kautta. Yhtiön toiminta-ajatuksen perustana on Lahden kaupunkiseudun kilpailukykystrategia, sopijapuolten yhteiset elinkeinopoliittiset tavoitteet ja sopijapuolten omat elinkeinopoliittiset kehittämishankkeet/-asiat.

Elinkeinoneuvontaan kuuluu laajasti erilaisia maksuttomia ja osittain maksullisia neuvontapalveluja yrityksille. Rahoittajasopimuksen mukaan Hartola ja Padasjoki maksavat vuosittain muita kuntia pienempää 7 euron maksua / asukas. Palveluiden vuosikustannus oli noin 19.600 euroa.

Ladec Oy:n osakkaana Hartolan tärkeimpinä tavoitteina on kehittää ja uudistaa elinkeinoelämää, hankkia yritysten neuvontapalveluja, edistää yritysten toimintaedellytyksiä, saada palveluja yritysten omistajanvaihdoksissa ja avata mahdollisuuksia yritysten kansainvälistymiseen.

Vuoden 2019 toteutuneita tavoitteita oli myös

- yhteistyö liittyen toimitiloihin ja sijoittumiseen, uusien toimijoiden sijoittuminen, toimintojen/toimijoiden sijoittumisedellytysten selvittäminen.
- omistajanvaihdosten edistäminen
- innovatiivisten toimitilaratkaisujen edistäminen yhteistyössä Pienten kuntien työkkäri hankkeen kanssa

Yhteistyön tuloksena saatiin mm. Hartolan vuokrattavana tai myytävänä olevien vapaiden liiketilojen kartoitus, jota voidaan hyödyntää jatkossa. Yrityksille on tarjottu tilojen maksutonta näkyvyyttä/ markkinointia Ladec Oy:n kautta. Lisäksi Ladec on toiminut apuna Vasalli Oy:n tilojen edelleen vuokraukseen liittyvissä hankkeissa.

Perustamisneuvonnan asiakastapaamisia oli 9, joista yksi johti yrityksen perustamiseen ja muita asiakastapaamisia 30 kpl, joihin on liittynyt erilaisia selvityksiä ja taustatyötä.

Pienten kuntien työkkärihanke 1.8.2017-30.9.2019

Hankkeessa kartoitettiin Hartolan, Sysmän, Pertunmaan ja Joutsan alueella olevat työttömät ja heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt sekä potentiaaliset työnantajat ja alueella olevat työllistymis- ja koulutusmahdollisuudet. Työllisyyden parantamisen keinoja etsittiin laaja-alaisesti. Hankkeessa rakennettiin työllisyyttä edistävä toimintamalleja ja yhteistyöverkostoa paikallisten yritysten, yhdistysten, oppilaitosten ja kuntien kanssa. Hankkeen rahoitus on saatu Hämeen Ely -keskuksen kautta. Hankkeessa työskenteli 2 kokoaikaista hanketyöntekijää.

Vuoden 2019 tavoitteena on ollut juurruttaa hyväksi havaittuja toimintatapoja. Lisäksi hankkeen jatkoksi on saatu 1.1.2020-31.12.2022 ELY -keskuksen rahoitus pienten kuntien elinvoimaa hankkeelle, joka keskittyy alueen työvoiman saatavuuden ja elinvoiman vahvistamiseen yhdessä yritysten kanssa. Lisäksi on päätetty aloittaa työllisyydenhoidon yhteistyö Jyränkölän settlementin Tukirinki -hankkeessa 1.1.-31.12.2020.

Pienten kuntien työkkäri -hankkeessa on saavutettu seuraavat tulokset ajalla 1.8.2017-30.9.2019:

- Työttömien aktivointi:
  - Hankkeen toimenpiteissä oli 270 työtöntä, joista pidempiaikaisten (1-6kk) toimenpiteiden piirissä 177 hlöä.
  - Pidempiaikaisten toimenpiteiden piirissä olleista alle 30 -vuotiaita työttömiä 19 hlöä (Pertunmaa 7, Sysmä 0, Hartola 11, Joutsa 1) ja yli 54 -vuotiaita pitkäaikaistyöttömiä 54 hlöä (Pertunmaa 9, Sysmä 5, Hartola 15, Joutsa 25).
- Työnantajien aktivointi heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen:
  - 47:n eri työnantajan kanssa sopimus työkokeiluun, kuntouttavaan työtoimintaan tai palkkatuella töihin (Hartola 19, Joutsa 10, Pertunmaa 6, Sysmä 12)
- Yrittäjyyden aloitti 20hlöä hankkeen toimenpiteissä olleista.
- Hanke oli mukana 5:ssä toteutuneessa omistajavaihdoksessa (Sysmä 2, Hartola 1, Joutsa 1, Pertunmaa 1).
- Yhteistyötä noin 100 yrityksen kanssa, kontaktoituja yrityksiä yli 200.
- Muita tuloksia: Kuntien välisen yhteistyön vahvistuminen ja yhteistyön jatkuminen muassa Pienten kuntien elinvoimaa -hankkeessa.

Matkailun markkinointi ja kehittämispalvelut hankittiin Lahti Region Oy:ltä

Hartolan kunta on osallistunut vuonna 2019 Lahden hallinnoimaan selvitykseen, joka koskee Lahti Regionin ja elinkeinotoimen järjestämistä ja rahoittamisesta vuodesta 2019 eteenpäin. Selvityksessä tarkasteltiin elinkeinotoimen, matkailun edistämisen ja maakunnan markkinoinnin kokonaisuutta ja siinä otetaan huomioon LUT/Lamk-korkeakoulujärjestely ja maakuntauudistuksen vaikutukset. Selvityksen perusteella päätettiin jatkaa yhteistyötä Lahti Regionissa, joka tuottaa jäsenkunnille ja yrityksille matkailun markkinointi ja kehittämispalvelut Päijät-Hämeen matkailustrategiaan tukeutuen. Kunta vastaa Lahti Region jäsenyyden tuomien mahdollisuuksien välittämisestä yrittäjille sekä hankkeiden hyödyn jalkauttamisesta kuntaan ja yrittäjille.

Lahti Region tuottaa jäsenkunnille ja yrityksille matkailun markkinointi ja kehittämispalvelut Päijät-Hämeen matkailustrategiaan tukeutuen. Kunta vastaa Lahti Region jäsenyyden tuomien mahdollisuuksien välittämisestä yrittäjille, sekä hankkeiden hyödyn jalkauttamisesta kuntaan ja yrittäjille. Uudessa rahoittajasopimuksessa mukana ovat Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitti, Lahti, Padasjoki ja Sysmä. Sopimus tulee voimaan 1.1.2019 ja on voimassa toistaiseksi. Vuosittainen maksuosuus Lahden Seutu – Lahti Region Oy:lle on 4,50 euroa asukasta kohti, kun se aikaisemmin on ollut 6 euroa asukasta kohti. Hartolan kunnan maksuosuus vuonna 2019 oli noin 12.600 euroa.

Kuntamarkkinointi ja matkailu

Kuningaskunnan elämyskonseptit hanke 1.1.2018-29.2.2020 (rahoittaja Päijät-Hämeen liitto)

Hankkeen tavoitteena on ollut rakentaa Hartolan pk-yritysten ja toimijoiden yhteistyönä uusia, elämyksellisiä palvelu- ja markkinointikonsepteja, jotka kasvattavat yritysten liiketoimintaa, avaavat uusia mahdollisuuksia matkailuyrittäjyydelle ja houkuttelevat lisää asiakkaita Hartolaan. Hanke on kehittänyt ja profiloinut kuntaa elämyksellisenä matkailun, vapaa-ajan alueena ja nostanut Hartolan tunnettuutta matkailukohteena.

Hankkeella on ollut projektipäällikkö, jonka työajasta on 40 % kohdistunut Hartolan kunnan viestinnän ja kuntamarkkinoinnin kehittämiseen. Hankkeen loppuvaiheessa tehtiin Noveltine Oy:n kanssa mm. Kuninkaan asialla matkailuvideo, joka voitti 3. sijan vuosittaisessa maailman matkailuvideoiden kategoriassa Berliinissä. Tärkeänä lopputuloksena hankkeen päättyessä tehtiin kunnalle ensimmäinen matkailustrategia vuoden 2020 alkupuolella.

Päijänne Leader ry.

Hartola on mukana Päijänne Leader ry:ssä ja osallistuu vuosittain toimintaryhmän toiminnan kustannuksiin 17.735 euron kiinteällä kuntamaksuosuudella. Leaderin kautta rahoitettiin mm. seuraavia hankkeita:

- Kuninkaanpolut hanke 2018-2019, valmistui syksyllä 2019
- Rusi Riders ratsastustoiminnan kehittämishanke vuoteen 2020 saakka
- Itä-Hämeen Rastin kaksi suunnistustoiminnan kehittämiseen liittyvää hanketta, joita toteuttiin Sysmä-Hartola-Heinola-alueella vuoden 2019 loppuun saakka
- OSAAN! – hanke, joka oli Sysmän, Hartolan ja Joutsan kuntien sekä alueiden järjestöjen yhteistyöhanke, jota hallinnoi SPR

Lisäksi kunta on jäsenenä Juotavan Hyvä Etelä-Päijänne ry:ssä, joka selvitti vuonna 2019 Sysmä - Hartola pyörämatkailuhankkeella yritysten ja muiden toimijoiden näkemyksiä ja sitoutumisen tasoa alueen pyörämatkailun kehittämisen suhteen. Toimijat ovat hakeneet vuodeksi 2020 rahoitusta Päijänne Leaderilta pyörämatkailun ja maastoreitin viitoittamiseksi ja edelleen kehittämiseksi (Hartolan latu ry.) ja jatkossa on tavoitteena edelleen kehittää pyöräilyn mahdollisuuksia matkailussa sekä harrastuksena (esim. pumptrack yhtenäiskoulun lähialueelle).

Hartolan Markkinat

Hartolan kunnan vuosittainen suur tapahtuma Hartolan markkinat järjestettiin 1.9.2019 ja samalla markkinat täytti 82 vuotta. Sää suosi jälleen tapahtumaa, jonka järjestäjänä oli kunnan lisäksi suuri joukko paikallisia yhdistyksiä ja toimijoita. Myyntipaikkoja myytiin 742 kpl ja myyjiä oli 292 yritystä. Markkinoilla kävi päivän aikana arviolta yli 20.000 henkeä. Markkinoiden järjestelyssä kiinnitettiin erityistä huomiota alueen turvallisuuteen, mistä saatiin paljon myönteistä palautetta. Vuoden markkinamestariksi valittiin apteekkari Minna Itkonen. Markkinoiden saldo oli 6 606,05 euroa tappiollinen.

Matkahuolto

Hartolan kunta on hoitanut vuoden 2016 alusta vuoden 2019 loppuun saakka Matkahuollon palveluja ja vuoden 2019 alusta kunta siirsi matkahuoltotoiminnan osaksi kunnan yhteispalvelupistettä. Yrittäjävetoisen matkahuollon puuttuessa on kunta halunnut turvata hartolalaisten yritysten ja kuntalaisten sujuvat tavaraliikennepalvelut. Kunnan ja matkahuollon yhteistyösopimus on tehty kustannusneutraalisti kilpailua vääristämättä

Toiminta siirtyi 1.1.2020 yrittäjävetoiseksi ja toiminnan jatkajaksi ryhtyi Rauni Salmela Ky. Vuonna 2019 matkahuollon toiminnan laskennallinen tulos oli -1790,88 euroa tappiollinen.

Työllisyydenhoito

Työllisyyttä edistetään monella eri tavalla kunnan omassa toiminnassa. Kunta työllistää vuosittain veloitetyöllistettäviä, tarjoaa kuntouttavan toiminnan paikkoja ja ottaa tarpeen mukaan myös työhön työllistämistuella. Työttömyyttä ja siihen liittyviä ongelmia ratkoneet vuoden 2019 aikana Pienten kuntien työkkäri-hanke, LITTI –hanke, nuorten työpaja Signaali sekä Hyvinvointikuntayhtymän toimintakeskus.

Tavoitteena on ollut pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen ohjaamalla työttömiä työkokeiluun, toimintakeskukseen, opiskeluun, terveystalouteihin, kolmannelle sektorille ja kunnan omiin palveluihin. Vuonna 2019 työllistämiseen varatut määrärahat varattiin kunkin hallintokunnan omille kustannuspaikoille.

Pitkäaikaistyöttömien työmarkkinatuen kuntaosuus oli 164.339,57 euroa vuonna 2019 (136.894,40 euroa vuonna 2018), jonka kasvuun vaikutti yritysten työllisyystilanteen heikkeneminen Hartolassa.

Kunta maksoi harkinnan mukaan yrityksille ja yhdistyksille kuntalisää pitkäaikaistyöttömien työllistämisen edistämiseksi 250 €/kk. Palkkatukea ei maksettu viime vuonna.

Strategiset tavoitteet vuosille 2019-2021			
Hartolassa on tarjolla työtä, korkealaatuista asumista ja menestymisen mahdollisuuksia ihmisille ja yrityksille			
<ul style="list-style-type: none"> Hartola on mukana maakunnan elinkeino-yhtiöissä ja voi itse hallinnoida kuntien välisiä elinkeino- ja työllisyshankkeita Kunta panostaa työllisyydenhoitoon ja syrjäytymisvaarassa olevien kuntalaisten aktivointiin Kuntamarkkinointia suunnataan vahvasti asukashankintaan, yritysten työvoimatarpeen turvaamiseen ja tasapainoisemman väestökehityksen saavuttamiseen 			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Hallitukseen nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toteutuneet toimenpiteet
<p>Vaikuttavuustavoitteet</p> <p>Yritykset ovat tyytyväisiä kunnan toimintaan elinkeinopolitiikassa ja saavat tarvitsemaansa apua toiminnan aloittamiseen, kehittämiseen ja omistajanvaihdoksiin</p> <p>Yhteistyö vapaa-ajan asukkaiden kanssa kehittyä ja se koetaan toimivaksi</p> <p>Vapaa-ajan asumisen vahvistaminen</p>	<p>Yritykset saavat tarvitsemaansa apua ja kunnan ja yrittäjien välinen yhteistyö koetaan toimivaksi</p> <p>Vapaa-ajan asumisen vahvistaminen</p>	<p>Suomen yrittäjät ry:n kokoama elinkeinopoliittinen mittaristo</p> <p>Tapahtumat</p> <p>Jalkautumiset</p> <p>Palveluopas</p> <p>Vuosittain myydään 1-2 vapaa-ajan kiinteistöä</p>	<p>-Ladec Oy:n ja Lahti Region Oy:n palvelut</p> <p>-Yritystulkkipalvelu</p> <p>-Yritys-Suomi.fi palvelut</p> <p>-Yrittäjätapaamiset</p> <p>-Pienten kuntien työkkärihanke</p> <p>-Vapaa-ajan asukkaat ry. tapahtumissa</p> <p>-Kirje uusille asukkaille ja vapaa-ajan asukkaille</p> <p>-Kunnan palveluopas</p> <p>-Kesän avaus</p> <p>-Johtoryhmä jalkautui torille kesäkuun lopussa.</p> <p>-Vapaa-ajan kiinteistöille ei ollut kysyntää.</p> <p>-Osallistuttiin Oma mökki messuille hutikuussa.</p>
Hartola on mukana maakunnan elinkeino-yhtiöissä ja voi itse hallinnoida kuntien välisiä matkailu-, elinkeino- ja työllisyshankkeita	Kuntamarkkinoinnin ja matkailun edistäminen	<p>Markkinat:</p> <p>Kävijämäärä >20000</p> <p>Myyntipaikkoja >500 kpl</p> <p>Hankkeen tavoitteet</p>	<p>Tapahtumat:</p> <p>-Hartolan markkinat</p> <p>-Joulumarkkinat Jokirannassa</p> <p>-Matkailutoimijat tekivät matkailustrategian</p>

Kuningaskunnan elämyskonseptit parantaa matkailun mahdollisuuksia elinkeinona Lahti Region Oy:n ja Päijänne Leader ry:n toiminta näkyy kunnassa.	Laajapohjainen yhteistyö useiden eri toimijoiden kanssa	Useita eri kehittämishankkeita Leader rahoitus/kunta	-Matkailun painoarvo ja alueen tunnettuus kasvoi markkinointiponnistusten ansiosta -Markkinointimateriaalit -Glopas ääniopastukset -Matkamessuilla mukana -Useita leader -hankkeita toteutettiin (järjestöt) Kuninkaanpolut hanke
Tuottavuustavoitteet Työllisyyden edistäminen ja työmarkkinatukimaksujen osuuden vähentäminen.	Kuntalisän työllistämiseen. Aktiivinen yhteistyö toimintakeskusten ja työpajojen kanssa.	Kuntalisiä 5 kpl Litti –hanke 3 kpl Työmarkkinatuen saajat < 30 henkeä Kela-maksut alle 130 000 euroa vuodessa	-työllistämistoimenpiteissä on ollut noin 20 hlöä -työmarkkinatuen saajien määrä nousi loppuvuodesta ylittäen talousarvion 30.000 euroa.

<i>Elinkeinoitoimi</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	300 324	244 130	244 130	213 244	30 886
* Sisäiset tulot	775				0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-511 424	-594 410	-594 410	-535 504	-58 906
* Sisäiset menot	-6 148	-1 669	-1 669	-5 015	3 346
Toimintakate	-216 473	-351 949	-351 949	-327 275	-24 674
* Poistot					0
* Vyörytykset	-21 395	-21 974	-21 974	-20 808	-1 166
* Laskennalliset erät	-22 243			-32 606	32 606
Kokonaiskustannukset	-260 111	-373 923	-373 923	-380 690	6 767

<i>Konsernihallinto</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	399 220	307 170	307 170	300 318	6 852
* Sisäiset tulot	17 331	8 800	8 800	13 071	-4 271
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-1 406 690	-1 488 576	-1 488 576	-1 406 994	-81 582
* Sisäiset menot	-43 658	-9 138	-9 138	-9 795	657
Toimintakate	-1 033 797	-1 181 744	-1 181 744	-1 103 400	-78 344
* Poistot				-4 606	4 606
* Vyörytykset	100 461	64 649	64 649	122 084	-57 435
* Laskennalliset erät	-74 428			-76 345	76 345
Kokonaiskustannukset	-1 007 764	-1 117 095	-1 117 095	-1 062 267	-54 828

3.7 Perusturvatoimi

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä

Päijät-Hämeen kunnat, lukuun ottamatta Heinolaa ja Sysmää, ovat perustaneet Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän, joka aloitti toimintansa 1.1.2017. Yhtymä järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut maakunnassa niin, että palvelujen siirtäminen hallitusti kohti maakuntahallintoa on mahdollista toteuttaa. Mikäli maakuntahallinto ei toteutuisi, hyvinvointikuntayhtymä turvaa palvelujen saatavuuden edelleen koko maakunnassa.

Hartolan kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut perusterveydenhuollosta ja sosiaalipalveluihin ja erikoissairaanhoidon järjestää Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä. Kunta on luovuttanut järjestämisvastuun kuntayhtymälle valtuuston päätöksellä, joka merkitsee sitä, että kunta ei voi itse alkaa tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

Yhtymän tilinpäätös toteutui 8 miljoonaa euroa ennakoitua parempana, kuin aiemmin arvioidun 40 miljoonan euron ylitys. Toimintatuotot toteutuivat 2,6 milj. euroa ennakoitua parempana. Talousarvio vuodelle 2019 oli laadittu poikkeuksellisen tiukaksi.

Palvelujen toteutuminen

Päijät-Hämeen väestö ikääntyy voimakkaasti. Yli 75 -vuotiaiden määrä on kasvanut kaikissa muissa kunnissa Padasjokea lukuun ottamatta. Tämä on lisännyt kotiin annettavien palvelujen tarvetta ja kysyntää. Syntyvyys ja lasten määrä on edelleen laskenut samoin työikäisten määrä. Hartolassa oli 468 henkeä 75 vuotta täyttäneissä vuonna 2019, jossa on kasvua 8 henkeä. Kotona asuvien yli 75 -vuotiaiden osuus väestöstä on Päijät-Hämeessä 92,4 % ja Hartolassa 91,9 %. Ikääntyneitä kotihoidon asiakkaita oli Hartolassa 59 vuonna 2019.

Säännöllisen kotihoidon asiakkaan luona päivässä vietetyt minuutit olivat Päijät-Hämeessä 52,9 minuuttia ja Hartolassa 54,7 minuuttia. Tehostetun palveluasumisen määrä oli Hartolassa 37 paikkaa vuonna 2019 (38 paikkaa 2018). Hoito vuodeosastoilla väheni kaikissa kunnissa. Hartolan kunnalla on Hykyn varaamat vuodeosastopaikat Sysmässä, siten että Attendo on varannut 4 paikkaa Hartolalle. Perustason osastojen laskennalliset sairaansijat olivat Hartolan osalta 2,1 vuonna 2019. Kotikuntoutuksen asiakasmäärä oli 79 asiakasta vuonna 2019.

Vuonna 2019 Hartolassa syntyi 9 lasta.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärä väheni Hartolassa vuonna 2019 7 asiakkaalla. Yhtymä on kehittänyt ja tehostanut kuntouttavan työtoiminnan aluetta. Hartolassa asiakasmäärän vähenemiseen on vaikuttanut kunnan asettama tavoite, että asiakas tulisi 2 vuoden ajassa ohjata eteenpäin kuntouttavasta työtoiminnasta työkokeiluun, opiskelemaan, eläkeselvitykseen tai tukityöhön. Tässä vaiheessa ei ole tietoa, johtuuko asiakasmäärän väheneminen siitä, että 2 vuotta kuntouttavassa työtoiminnassa olleet asiakkaat ovatkin pudonneet kokonaan pois ohjauksen ulkopuolelle, vai siitä että heidät olisi ohjattu kahdessa vuodessa eteenpäin edellä mainittuihin jatkotoimenpiteisiin.

Asiakasmäärä on ollut vaihtelevasti 20-30 asiakkaan välillä. Myös toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrä väheni 5:llä samaan aikaan. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä väheni -1 asiakasta vuonna 2019. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on Hartolassa korkea.

Vammaisten palveluja kehitettiin vuonna 2019 siten, että laitoshoidon vähennettiin ja perhehoitoa sekä työ- ja päivätoimintaa lisättiin. Vammaisten asumisen palveluseteli otettiin käyttöön niin ikään. Kuljetuspalvelujen ja henkilökohtaisen avun asiakasmäärä oli kasvussa.

Yhtymä teki aktiivisesti työtä lapsiperheiden palvelujen kehittämiseksi, mutta Hartolan kunta ei ollut kaikilta osin tyytyväinen yhtymän panostuksiin lapsiperheiden palveluissa. Yhtymä tukeutui paljon Hartolan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, mutta se ei korvannut palveluja. Palvelujen saatavuus Hartolassa heikkeni ja hartolalaisten asiakkaiden motivaatio asioida palveluissa Lahdessa ei ole koskaan ollut välimatkasta johtuen riittävä. Tästä hyvä esimerkki on perheneuvola, jossa hartolalaisten asiakkaiden määrä on ollut pieni. Myös yhteistyö perhepalvelujen kanssa nousi keskusteluun kunnan ja yhtymän välillä useaan otteeseen, mutta palvelujen saatavuus ei merkittävästi parantunut. Kustannuksissa tilanne näkyy siten, että lapsiperheiden palvelujen kustannukset ovat vähentyneet runsaat 250.000 euroa vuonna 2019.

Hartolan osalta terveys ja sairaanhoitopalveluissa DRG jaksot ja somatiikan käynnit ovat lisääntyneet. Lisäksi päivystyskäyntien määrä kasvoivat 9 % ja suun terveydenhuollon käynnit 10 % johtuen jonojen purkutyöstä.

Ikääntyneiden palvelujen ja kuntoutuksen osalta valmisteltiin Kotisaloon myyntiä Attendolle, joka toteutui 31.12.2019. Kotiharjun yksikkö suljettiin asiakkaiden puuttuessa helmikuun alussa 2019, mikä vaikutti palvelujen kustannuksiin myönteisesti vuonna 2019.

Hoitoon pääsy nopeutui avosairaanhoidossa ja suun terveydenhoidossa. Akuutti24:n odotusajat lyhenivät. Erikoissairaanhoidossa pääsi hoidonarvioon entistä ripeämmin. Palvelutakuussa oli haasteita lapsiperhepalveluissa ja perhetyössä sekä kotipalveluissa koko yhtymän tasolla.

Kustannusten toteutuminen

Vuonna 2019 yhtymän teki muutostalousarvion, johon kustannuksia peilataan. Kuntien maksuosuudeksi muodostui 653,2 miljoonaa euroa, mikä on 4,7 % enemmän kuin vuonna 2018. Muutostalousarvioon nähden maksuosuudet alittuivat 8,2 miljoonalla eurolla. Hartolan maksuosuus asukasta kohden oli runsas 4500 euroa, mikä on jäsenkunnista kallein.

Kustannukset jaetaan kunnille aiheuttamisperiaatteen mukaan. Erikoissairaanhoidon, päivystyksen ja ympäristöterveydenhuollon oman toiminnan kustannusjako perustuu hinnaston mukaiseen palvelujen käyttöön. Asiakaspalvelujen ostot läpilaskutetaan jäsenkunnilta. Erityismaksuosuudet kohdistetaan asukasmäärän mukaan jäsenkunnille. Peruspalveluiden nettokustannukset kohdistetaan kunnille pääsääntöisesti suoritteiden suhteessa tai läpilaskutuksena.

Vuonna 2019 yhtymä teki Sysmän ja Hartolan kuntien pyynnöstä selvitystä ensihoitokustannusten perusteista ja jakautumisesta vuosina 2013-2018. Ensihoidon maksuosuudet muodostuvat vuonna 2019 pääsääntöisesti siten, että 15 % ensihoidon nettokustannuksista jaetaan asukasmäärän mukaan ja 85 % ensihoidon yksikön ensisijaisen sijoituspaikan mukaan. Mahdolliset ensihoidon lisämaksujen hyvitykset tehdään tilinpäätöksen yhteydessä ja Hartolan hyvytys oli vain noin 4.000 euroa.

Hartolan maksuosuudet vuonna 2019

Hartolan palvelujen hankinta on suhteellisen suurta vammais- ja hoivapalveluiden, hoiva- ja hoitopalveluiden, avosairaanhoidon sekä työikäisten palvelujen osalta. Tästä huolimatta Hartolan palvelujen käyttö jäi alle yhtymän oman muutostalousarvion ja kokonaiskustannusten toteutuma oli 12.748.693 euroa, joka jäi -182.171 alle muutostalousarvion (98,8 % muutostalousarviosta). Koko yhtymän palveluista Hartolan maksuosuus on 2,0 %.

Hartolan kunnan maksusuudet olivat seuraavat:

Erikoissairaanhoito 3.305.379 euroa, kasvua 4,9 % vuoteen 2018.

Päivystyskeskus 392.905 euroa, kasvua 21,6 % vuoteen 2018 verrattuna.

Ensihoitokeskus 367.802 euroa, kasvua 9,8 % vuoteen 2018 verrattuna

Peruspalvelut 8.610.616 euroa, jossa vähennystä 5,1 % vuoteen 2018 verrattuna

Ympäristöterveyskeskus 118.046 euroa, vähennystä 5,7 % vuoteen 2018 verrattuna.

Tilinpäätöstaulukot sisältävät kunnalle kuuluvia eläkemenoperusteisia maksuja. Tästä syystä taulukoissa olevat luvut eivät suoraan vastaa kunnan maksuosuutta Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymälle.

<i>Erikoissairaanhoito</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-3 779 534	-3 904 962	-3 904 962	-4 033 345	128 383
* Sisäiset menot					0
Toimintakate	-3 779 534	-3 904 962	-3 904 962	-4 033 345	128 383
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät					0
Kokonaiskustannukset	-3 779 534	-3 904 962	-3 904 962	-4 033 345	128 383

<i>Sos. ja terveystoimi</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-9 246 041	-8 905 998	-8 905 998	-8 817 870	-88 128
* Sisäiset menot					0
Toimintakate	-9 246 041	-8 905 998	-8 905 998	-8 817 870	-88 128
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät					0
Kokonaiskustannukset	-9 246 041	-8 905 998	-8 905 998	-8 817 870	-88 128

Ympäristöterveydenhuolto

Hartola on Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymän ympäristöterveyskeskuksen kuntajäsenen eläinlääkintähuollon ja ympäristöterveydenhuollon palveluissa. Toimialueen tavoitteena on tuottaa kaikille kunnille yhdenvertaiset ja tasalaatuiset terveydensuojelun palvelut toimialueellaan. Hartola kuuluu Sysmän, Padasjoen ja Asikkalan kuntien muodostamaan osaamiskeskukseen. Ympäristöterveydenhuollossa Hartolan terveydenhuollon suoritteet vähenivät -59 kpl ja 18,4 %. Eläinlääkintähuollossa suoritteiden määrä pysyi ennallaan (1238 kpl).

<i>Ymp. terv. huolto / eläinlääk. huolto</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-125 129	-132 000	-132 000	-118 046	-13 954
* Sisäiset menot					0
Toimintakate	-125 129	-132 000	-132 000	-118 046	-13 954
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät					0
Kokonaiskustannukset	-125 129	-132 000	-132 000	-118 046	-13 954

<i>Perusturvatoimi</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-13 150 704	-12 942 960	-12 942 960	-12 969 261	26 301
* Sisäiset menot					0
Toimintakate	-13 150 704	-12 942 960	-12 942 960	-12 969 261	26 301
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät					0
Kokonaiskustannukset	-13 150 704	-12 942 960	-12 942 960	-12 969 261	26 301

3.8 Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Yleisenä tavoitteena on tuottaa ja toteuttaa kuntalaisille ajanmukaiset varhaiskasvatus-, perusopetus- ja hyvinvointipalvelut lähellä asukkaita.

Tavoitteena on kunnan strategian mukaisesti kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen. Sivistystoimen palvelut tuotetaan tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti.

Kunnan elinvoimaisuuden sekä asukkaiden aktiivisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen on keskeistä kaikkien sivistystoimen palvelujen järjestämisessä. Hyvinvoinnin edistämisessä on tärkeällä sijalla myös moniammatillinen tiimityö.

Toimialan suunnitelman yleisperusteet ja kehitysnäkymät 2019 - 2021

Esiopetuksen lapsimäärät vaihtelevat 17 ja 21 lapsen välillä vuosittain. Perusopetuksen 1. – 9. luokkien oppilasmäärä 20.9.2019 oli 153 oppilasta ja oppilasmäärä laskee ennusteen mukaan 5 prosenttia suunnitelmakauden aikana.

Tällä hetkellä 0-6 vuotiaita lapsia on 88, joista varhaiskasvatuksen piirissä on 65 lasta.

Varhaiskasvatuslain mukaiset lasten ja aikuisten väliset suhdeluvut pysyvät ennallaan. Subjektiviivista oikeutta on rajattu vuonna 2016 siten, että kaikilla lapsilla on oikeus varhaiskasvatukseen 20 tuntia/viikko, 84 tuntia/kuukausi. Varhaiskasvatusta järjestetään kokopäiväisesti, jos lapsen vanhemmat tai muut huoltajat työskentelevät kokoaikaisesti, opiskelevat päätoimisesti, toimivat yrittäjinä tai jos se on tarpeen lapsen kehityksen, tuen tarpeen tai perheen olosuhteiden takia.

Uusien valtakunnallisten varhaiskasvatuksen perusteiden pohjalta on laadittu paikallisella tasolla oma varhaiskasvatussuunnitelma, joka on otettu käyttöön 1.8.2017.

Esiopetuksessa noudatetaan 1.8.2016 käyttöön otettua suunnitelmaa. Esiopetuksen opetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen vaatii pedagogista tiimityöskentelyä ja oppimisympäristöjen kehittämistä mm. digitaalisten laitteiden hankintaa ja ylläpitoa sekä henkilökunnan koulutusta.

Uusi perusopetuksen opetussuunnitelma 2016 on ollut käytössä 1.8.2019 alkaen koko perusopetuksessa.

Opetussuunnitelmauudistuksessa korostuu oppilaiden osallisuus, digitalisaation tuomat mahdollisuudet ja laaja-alainen osaaminen. Opetussuunnitelman jalkauttaminen on vaatinut laitteistojen ja uusien oppimateriaalien hankintaa sekä henkilökunnan koulutusta ja työnohjausta. Uudistuksen myötä lisääntynyt valinnaisuuden määrä on vaatinut myös lisää opetuksen tuntiresurssia, jotta pienille 10-25 oppilaan ikäluokille on voitu taata monipuolinen valinnaisainetarjonta.

Kirjaston lainausluvut ovat kasvaneet vuonna 2019. Vielä on liian aikaista sanoa, onko se omatoimikirjaston ansiota. Tulevien vuosien seuranta näyttää mihin suuntaan lainausluvut alkavat kehittyä. Myös aineiston laatu ja asiakkaiden toiveiden huomioiminen hankinnoissa toki vaikuttavat lainauslukuihin.

Sivistystoimen hallinto

Sivistystoimen hallinnon tehtävänä on mahdollistaa sivistystoimen palvelujen tuottaminen lähellä asukkaita kustannustehokkaasti. Sivistystoimen hallinto on vastannut toiminnan suunnittelusta ja koordinoinnista sekä osallistunut kunnan kokonaisvaltaiseen kehittämiseen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Sivistys- ja

hyvinvointilautakunta on kokoontunut vuoden 2019 aikana yhteensä yhdeksän kertaa. Rehtori-sivistystoimenjohtaja on osallistunut Päijät-Hämeen seudulliseen sivistystoimen ohjausryhmään.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet Toimivien ja ajanmukaisten varhaiskasvatus-, perusopetus- ja hyvinvointipalvelujen tuottaminen lähipalveluna kustannustehokkaasti.			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toteuma
Vaikuttavuustavoitteet Toimivat ja ajanmukaiset palvelut	Vaikuttavuustavoitteet Toimintasuunnitelmien mukaisten palvelujen tuottaminen	Arviointikyselyt eri toimialoilla	varhaiskasvatuksen maakunnallinen arviointi kevät/2019 CAF-itsearviointi perusopetuksessa kevät/2019
Tuottavuustavoitteet Taloudelliset rakenteet ja toimintamallit	Tuottavuustavoitteet Taloussuunnitelmien mukaiset palvelut	Osavuosisikatsaukset/vertailu talousarvioon	Toteuma vastaa talousarviota

Sivistystoimenhallinto	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	118			422	-422
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-105 026	-110 382	-110 382	-95 678	-14 704
* Sisäiset menot	-289	-300	-300	-532	232
Toimintakate	-105 197	-110 682	-110 682	-95 788	-14 894
* Poistot					0
* Vyörytykset	-58 062	-47 981	-47 981	-63 911	15 930
* Laskennalliset erät	-653			-833	833
Kokonaiskustannukset	-163 912	-158 663	-158 663	-160 532	1 869

VARHAISKASVATUSPALVELUT

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia yhdessä huoltajien kanssa

Varhaiskasvatuslaki on tuonut muutoksia päiväkodin henkilöstön kelpoisuuksiin, tehtävänimikkeisiin ja rakenteeseen. Vuoden 2030 alusta päiväkodissa kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimivasta henkilöstöstä vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus, josta vähintään puolella tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Muilla tulee olla vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus. Päiväkodin johtajalta edellytetään varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuutta ja kasvatustieteen maisterin tutkintoa. Tämä on otettava huomioon henkilöstön rekrytoinnissa.

Varhaiskasvatuslaissa korostuvat mm. lapsen edun ensisijaisuus ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Varhaiskasvatus edistää tasa-arvoa ja estää syrjäytymistä. Tutkimusten mukaan tehokas keino ehkäistä nuoruusiän ongelmia (päihteiden käyttö, väkivaltainen käytös, syrjäytyminen) on lapsen varhainen tukeminen harjoittelemalla erityisesti tunnetaitoja ja vastuullista sosiaalista käytöstä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on koulutettu käyttämään Papilio-ohjelman mukaisia konkreettisia toimintakeinoja em. taitojen oppimiseksi. Olennaisessa osassa on yhteistyö huoltajien kanssa.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on v. 2018 julkaissut Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. Varhaiskasvatuksen laadulla on yhteys sen vaikuttavuuteen. Hartolassa laadun arviointia kehitetään ja toimintaa suunnitellaan arvioinnin tulosten perusteella. Laadun ytimessä on lapsen ja työntekijän välinen vuorovaikutus. Varhaiskasvatuksessa on alkanut uusi seudullinen Opetushallituksen rahoittama Näkyväksi-hanke, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten hyvinvointia varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä kehittämällä henkilöstön työ- ja toimintatapoja. Vaikka varsinaisena kehittämissyönteinä toimii Onnimanni, koko varhaiskasvatuksen henkilöstön työ- ja toimintatavat ovat kehitystyön kohteena.

Varhaiskasvatuksen johtaja osallistuu kahteen seudulliseen kehittämissyönteeseen. Varhaiskasvatuspalveluiden kehittämissyönteessä aiheina on ollut varhaiskasvatuksen lainsäädäntöön sekä valtakunnalliseen kehitykseen liittyvien muutosten vaikutuksen arviointi ja lääkkehoidon turvallinen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa, sekä yhteistyö liittyen arviointiin, opetussuunnitelmatyöhön, käytäntöihin eri kunnissa ja ajankohtaisiin asioihin. Näkyväksi-hankkeeseen liittyvässä työryönteessä on työstyetty vuorovaikutuksen itsearviointityökalu henkilöstön käyttöön.

Lapsen tuen ja turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot voivat liikkua niitä tarvitsevien viranomaisten ja päiväkodin tai perhepäiväkodin välillä. Varhaiskasvatuksen uuteen tietovarantoon (Varda) tallennetaan varhaiskasvatuksen järjestäjiä, henkilöstöä, perhettä ja lasta koskevia tietoja, joita eri viranomaiset tarvitsevat hoitaessaan viranomaistehtäviään. Tietojen keruu kunnista on alkanut 1.1.2019.

Tulorekisteri on kansallinen sähköinen tietokanta, joka on ollut mahdollista ottaa käyttöön 1.1.2020. Se sisältää ajantasaiset palkka-, eläke- ja etuustiedot yksilötasolla. Viranomaisen voi saada tulorekisteristä tietoja, joita hän tarvitsee lain mukaisen tehtävänsä hoitamiseen. Varhaiskasvatuksessa tulorekisteristä voi saada huoltajien tulotietoja varhaiskasvatusmaksun määräämistä varten. Koska tällä hetkellä tulorekisteristä voisi saada huoltajien tulotietoja rajoitetusti eikä sen käyttämiseen Kuntaliiton mukaan ole velvoitetta, tulorekisteriä ei oteta käyttöön v. 2020.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteiden toteutuminen
<p>Vaikuttavuustavoitteet</p> <p>Varhaiskasvatustarjoamisen mukaisten palvelujen tarjoaminen.</p>	<p>Monipuolisten ja laadukkaiden palvelujen tuottaminen kysyntää vastaavasti.</p>	<p>Asiakaskyselyt, huoltajien kanssa käydyissä keskusteluissa ja päivittäisissä kohtaamisissa saatu palaute. Lapsilta saatu suora palaute.</p>	<p>Lasten sekä huoltajien osallistumista on lisätty ottamalla heidät mukaan toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja toteuttamiseen. He voivat jatkuvasti tuoda esille tarpeitaan ja toiveitaan. Perheiden illassa 9/2019 huoltajat ja lapset ovat Toiveiden puun avulla saaneet esittää toiveitaan liittyen varhaiskasvatuksen sisältöihin ja toimintaan. Hallinnon harjoittelija Anni Sepponen on järjestänyt Perheiden illassa turvallisuuteen liittyvän kyselyn. Kyselyn tuloksia on hyödynnetty palvelujen turvallisuuden edistämiseksi. Vantun uusi saattoalue on otettu käyttöön syksyllä 2019. Varhaiskasvatuksessa on käytössä reissuvihko ja puhelut /tekstiviestit yhteistyössä / tiedottamisessa huoltajien suuntaan. Esikoululaisten huoltajille yhteiset tiedotteet jaetaan Wilman kautta.</p>
<p>Lasten tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen turvaaminen sekä lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen.</p>	<p>Lapsen edun mukaiset, laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut.</p> <p>Varhaiskasvatuksen kehittäminen.</p>	<p>Maakunnallinen varhaiskasvatuksen arviointi 3-5v. lapsille, huoltajille ja henkilöstölle toteutettu 2/2019.</p> <p>Esiopetuksen vastaava kysely tulossa 2/2020.</p>	<p>Kyselyn tulokset on otettu huomioon palvelujen kehittämisessä ja toiminnan suunnittelussa. 1.9.2018 käyttöön otettu varhaiskasvatuslaki ja asetus sekä varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma ovat työntekijöiden työn perusta. Yhteistyötä huoltajien kanssa on tehty vasu- keskusteluissa ja esikoululaisten vastaavissa keskusteluissa. OHR/Laku- palaveri on pidetty 1Xkk, tarvittaessa useammin. OHR/Laku-ryhmä on arvioinut tavoitteiden toteutumista.</p>
<p>Motivoitunut ja hyvinvoiva henkilöstö.</p>	<p>Henkilöstön täydennyskoulutus ja työyhteisön kehittäminen.</p> <p>Riittävä henkilöstö ja tarvittaessa ulkopuolisten sijaisten käyttö.</p>	<p>Henkilöstökyselyt ja kehityskeskustelut.</p>	<p>Henkilöstö on osallistunut henkilökohtaisen koulutussuunnitelman mukaisiin koulutuksiin, sekä koko henkilöstön yhteisiin koulutuksiin. Viisikkokuntien (Hartola, Sysmä, Joutsa, Pertunmaa, Toivakka) kanssa on ollut yhteinen koulutuspäivä 21.9.2019 Hartolassa. Varhaiskasvatuksessa on hyödynnetty Päijät-Hämeen seudullisten varhaiskasvatuspalveluiden koulutustarjontaa: Mun päiväkotit -hanke päättyi 5/2019 ja Näkyväksi-hankkeeseen liittyvä koulutus alkoi 9/2019. Koko henkilöstö on osallistunut tietosuoja-, liikenneturvallisuus-, Papilio-, sekä Liikkuen iloa elämään- hankkeeseen liittyviin havainnosta liikkeeksi ja liikuntaleikkikoulun ohjaajakoulutukseen. Varhaiskasvatuksen johtaja on osallistunut edellisten lisäksi</p>

			<p>ensiapukurssille, Lape-akatemiaan, Aluehallintoviraston, PHLU:n ja Kuntaliiton järjestämiin koulutuksiin ja Varhaiskasvattajapäiville. Ryhmäkehityskeskustelut pidetty keväällä 2019. Tyhy-toimintaan on osallistuttu mahdollisuuksien mukaan (yritysliikunta, virkistyspäivä). Sijaisia on tarvittu sairaslomien lisäksi Iloa liikkuen elämään-hankkeen liikuntakoulutuksista saatuihin koulutusvapaisiin. Yksi henkilö on palkattu lasten tueksi pääosin Positiivinen diskriminaatio- ja Tasa-arvohankerahoilla</p>
<p>Tuottavuustavoitteet</p> <p>Kustannustehokas ja vaikuttava palvelutoiminta.</p>	<p>Joustavat, tarkoituksenmukaiset sekä kehittyvät palvelut ja organisaatio.</p> <p>Kehittyvät palvelut ja organisaatio.</p> <p>Sähköisten ohjelmistojen käytön kehittäminen.</p>	<p>Lasten lukumäärä eri toimintamuodoissa</p>	<p>Väliaikainen perhepäivähoidon lisäjärjestely on jouduttu toteuttamaan riittävien varhaiskasvatuspalveluiden turvaamiseksi. Perhepäiväkoti Pikku Manni on toiminut 2.1.2019-31.6.2019. Henkilökuntaa on käytetty tarkoituksenmukaisesti ja joustavasti eri toimintayksiköiden välillä, mikä on vähentänyt sijaisten tarvetta. Varhaiskasvatuksen johtaja on toiminut ryhmissä tarpeen mukaan.</p> <p>Varhaiskasvatuksen johtaja on osallistunut ProConsona-ohjelmaan liittyvään koulutukseen. Yksi työntekijä on osallistunut Titania-koulutukseen.</p>

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatusta on järjestettävä lapselle asumisen ja oleskelun perusteella. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan velvollisuus on järjestää varhaiskasvatuspalvelua siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Varhaiskasvatuspalvelujen tulee olla lähellä käyttäjiä. Varhaiskasvatuspalveluita järjestettäessä lähdetään aina lapsen edusta. Hartola on tarjonnut varhaiskasvatusta myös ostopalveluna, kun perheen tarpeet ja lapsen etu on sitä vaatinut.

Kokopäiväistä varhaiskasvatusta on järjestettävä lapsille, joiden vanhemmat ovat työssä kokoaikaisesti, opiskelevat, toimivat yrittäjinä tai ovat omassa työssä päätoimisesti. Varhaiskasvatus voi olla kokopäiväistä myös mm. kuntoutuksellisista syistä. Lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta 20h/viikko, vaikka vanhemmat olisivat kotona.

Hartolan kunnan strategian mukaan paikkakuntaa kehitetään tukemalla yritystoimintaa, joka edistää työllisyyttä. Hartolaa mainostetaan hyvänä paikkana asua. Uusille asukkaille tarjotaan rakentamisaikakkoja ja tontteja, sekä maksetaan vuokra- ja asunnonostotukea, vauvarahaa ja kuntalisää. Kuntaan muuttavat perheet tuovat tullessaan varhaiskasvatuspalveluja tarvitsevia lapsia. Elinvoimaisuus syntyy oikeanaikaisista panostuksista julkisiin palveluihin. Kahden viikon hakuaikaa sovelletaan myös muuttotilanteissa, jos muutto toiseen kuntaan tapahtuu työn tai opintojen takia eikä varhaiskasvatuksen alkamisajankohta ole ollut ennakoitavissa. Varhaiskasvatuspaikkoja on ollut riittävästi ja varhaiskasvatuksen tarpeeseen on kyetty reagoimaan nopeasti.

Laadukasta varhaiskasvatusta ei ole ilman riittävää, koulutettua ja hyvinvoivaa henkilöstöä. Valtioneuvoston asetus 753/2018 varhaiskasvatuksesta määrittelee henkilöstön mitoituksen. Hartolassa noudatetaan Sivistyslautakunnan päätöstä 17.3.2016, jonka mukaan päiväkodissa yhtä aikuista kohti saa olla seitsemän 3-6-

vuotiasta lasta. Alle 3-vuotiaita saa olla neljä yhdellä hoito- ja kasvatustehtävissä olevalla henkilöllä. Mitoituksessa on otettava huomioon lasten tuen tarve henkilöstömäärään nähden. Tarvittaessa on palkattu lisää henkilöstöä.

Hartolan kunnan strategian yhtenä päätavoitteena on hyvinvoiva kuntalainen ja yhdeksi tavoitteen toteuttamisen keinoksi mainitaan mm. lapsiin panostaminen. Hartolassa tarjotaan monipuolisia varhaiskasvatuspalveluja lapsiperheille vastaten lasten varhaiskasvatuksen, esiopetuksen sekä varhaisen tuen tarpeisiin.

Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkotia Vantussa, perhepäiväkotia Onnimannissa, sekä perhepäivähoitajien kodeissa (2 hoitajaa). Vuorohoito järjestetään Onnimannissa. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot säilytetään, että voidaan vastata perheiden erilaisiin varhaiskasvatuksen tarpeisiin.

<i>Varhaiskasvatus</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	79 552	93 650	93 650	117 522	-23 872
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-740 191	-872 978	-872 978	-782 383	-90 595
* Sisäiset menot	-117 396	-114 798	-114 798	-127 889	13 091
Toimintakate	-778 035	-894 126	-894 126	-792 750	-101 376
* Poistot					0
* Vyörytykset	-51 387	-39 567	-39 567	-47 441	7 874
* Laskennalliset erät	-8 366			-13 761	13 761
Kokonaiskustannukset	-837 788	-933 693	-933 693	-853 952	-79 741

Esiopetus

Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaalle tarjottavaa maksutonta perusopetuslain määrittelemää ja esiopetuksen opetussuunnitelman mukaista opetusta. Esiopetuksen tavoitteena on edistää yhteistyössä vanhempien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisvalmiuksia, sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetusta järjestetään päiväkotia Vantussa.

<i>Esiopetus</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	833				0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-118 620	-69 820	-69 820	-112 062	42 242
* Sisäiset menot	-28 544	-31 237	-31 237	-34 822	3 585
Toimintakate	-146 331	-101 057	-101 057	-146 884	45 827
* Poistot					0
* Vyörytykset	-4 294	-3 820	-3 820	-4 619	799
* Laskennalliset erät	-1 812			-3 221	3 221
Kokonaiskustannukset	-152 437	-104 877	-104 877	-154 724	49 847

Varhaiserityiskasvatus

Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan tukea kehitykseensä ja oppimiseensa. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita tulee olla saatavilla silloin, kun lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tarvitaan lapsen tuen ja tukitoimenpiteiden arviointia. Erityistä kasvatusta ja tukea tarvitsevat lapset pyritään sijoittamaan päiväkotia Vanntuun, jossa henkilökunta on saanut koulutusta erityiskasvatukseen liittyen ja tottunut työskentelemään tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tukena toimii monialainen asiantuntijaryhmä Laku (esiopetuksessa OHR). Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut on ostettu Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta (2pv/kk).

Tunnuslukuja:	TP 2018	Tp 2019	TA 2020	TS 2021	TS 2022
<i>Lasten määrä varhaiskasvatuksessa</i>	67	65	65	65	58
<i>- esiopetuksessa</i>	(11)	(18)	(19)	(21)	(12)
<i>- päiväkotihoidossa (myös esiopp.)</i>	30	32	33	33	30
<i>- perhepäivähoidossa (Onnimanni+pph)</i>	37	31	32	32	28

Kotihoidon tuki

Kotihoidon tukea myönnetään vanhemmalle tai muulle huoltajalle, jonka alle 3-vuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa (päivähoidossa). Lasta voi hoitaa jompikumpi vanhemmista tai muu hoitaja (esim. sukulainen). 1.8.2017 Hartolan kunta on myöntänyt hakemuksesta kuntalisää.

Lasten kotihoidontuen saajien määrä vuosina 2011–2019.

Lasten kodinhoidon tuet		
Vuosiluku	Keskimäärin lapsia	Kodinhoitotuen määrä
2011	37	97 000 €
2012	30	99 270 €
2013	36	101 560 €
2014	36	112 262 €
2015	37	118 750 €
2016	46	144 060 €
2017	30	sis. kuntalisä 104 160 €
2017	9	2 943 €
2018	33	sis. kuntalisä 119 340 €
2018	9	18 840 €
2019	28	sis. kuntalisä 104 042 €
2019	9	12 210 €

Kotihoidonkuntalisää on saanut 9 perhettä.

PERUSOPETUS

Perusopetusta on järjestetty Hartolan Yhtenäiskoulussa. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ovat opiskelleet inklusion periaatteella oman ikäluokkansa yleisopetuksen ryhmässä laaja-alaisten erityisopettajien ja koulunkäynninohjaajien tuella. Toiminta-alueittain järjestetty erityisopetus on toiminut kuitenkin pääosin omana opetusryhmänään. Pienryhmän toiminta lakkaa 1.8.2020.

Koulussa oli lukuvuonna 2018 – 2019 erityistä tukea saavia perusopetuksen oppilaita 6,1 % ja tehostettua tukea saavia oppilaita 14,9 %. Lukuvuonna 2019 – 2020 erityistä tukea saavia perusopetuksen oppilaita 7,2 % ja tehostettua tukea saavia oppilaita 17,6 %.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Lasten ja nuorten oppimisen, kasvun, hyvinvoinnin ja kehityksen sekä perheiden kasvatustehtävän tukeminen. Kustannustehokkaat ja vaikuttavat toimintaprosessit.			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari	Toteutunut
<p>Lasten ja nuorten tasapainoisen oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen</p> <p>Oppilaiden jatko-opintojen ja ammatinvalinnan kannalta tarpeellisten tietojen ja taitojen saavuttaminen</p> <p>Motivoitunut, hyvinvoiva ja työhönsä sitoutunut henkilöstö</p>	<p>Oppimisen rohkaiseva tukeminen</p> <p>Syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisy</p> <p>Monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen</p> <p>Lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen</p> <p>Monipuolinen ja laadukas opetus</p> <p>TVT-taitojen parantaminen</p> <p>Jatko-opintovalmiuksien turvaaminen</p> <p>Fyysisten työolosuhteiden parantaminen</p> <p>Täydennyskoulutuksen tarjoaminen</p> <p>Tyhy-toiminnan monipuolistaminen</p>	<p>KiVa-koulu kysely</p> <p>Laajan terveystarkastuksen avainindikaattorit</p> <p>Kouluterveyskysely</p> <p>Opetustunnit/oppilas</p> <p>lv 2018-19 2,18h/opp</p> <p>lv 2019-20 2,35h/opp</p> <p>Koulupudokkaiden määrä/</p> <p>päättötod. kevät 2019</p> <p>95%</p> <p>Henkilöstökyselyt</p> <p>Kehityskeskustelut</p>	<p>KiVa Koulu -ohjelma käytössä ja kysely 5/2019</p> <p>Kouluterveyskysely keväällä 2019</p> <p>Liikkuva Koulun kerhot ja välkäritoiminta, vanhempien tapaamiset, yhteisöllinen ja yksilökohtainen oppilashuolto</p> <p>Aamu- ja iltapäivätoiminta, oppilaskuntatoiminta. Opetussuunnitelman ja toimintasuunnitelmien toteuttaminen sekä monipuolinen opetus- ja valinnaisainetarjonta</p> <p>Etsivä nuorisotyöntekijä oli koululla viikoittain, koho-jaksoja Nuorten työpajalla toteutui</p> <p>Tyhy-toiminta / työhyvinvointi opetushenkilöstölle</p> <p>Koulutukseen osallistuminen suunnitelmien mukaista</p> <p>Kehityskeskustelut vuosittain</p>
Tuottavuustavoitteet			
<p>Kustannustehokas ja vaikuttava palvelutoiminta</p>	<p>Tehtävien hoitaminen tehokkaasti ja taloudellisesti</p> <p>Opetusryhmien järkevä muodostaminen</p> <p>Kiinteistön järkevä ja monipuolinen käyttö</p>	<p>Kustannukset euroa/oppilas</p> <p>Keskimääräinen ryhmäkoko</p> <p>Tilojen käyttöaste koulupäivän aikana ja muu käyttö</p>	<p>Henkilöstösuunnitelman ja toimintasuunnitelman yhteensovittaminen: henkilöstön määrää vähennetty oppilasmäärän vähetessä</p> <p>Luokkatilojen käyttöaste koulupäivän aikana klo 9-15 oli 55,9 % ja iltakäyttöä käsityö-, kotitalous-, kuvataide- ja medialuokassa.</p>

Tunnuslukuja

	TP 2017	TP 2018	TA 2019	TP 2019	TA 2020	TS 2021
Oppilasmäärä 20.9.	185	167	154	153	147	146
	15 aik po	15 aik. po				
€/oppilas ilman vammaisopetusta	12 657	13 975	13178			
€/oppilas sisältää vammaisoppilaat	13 194	14 267	13639			
Ryhmäkoko (ka)	15,4	14,0	14,0	13,9	14,7	14,7

<i>Perusopetus</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	158 776	134 333	134 333	146 115	-11 782
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-1 791 976	-1 775 256	-1 775 256	-1 678 844	-96 412
* Sisäiset menot	-773 828	-748 836	-748 836	-748 232	-604
Toimintakate	-2 407 028	-2 389 759	-2 389 759	-2 280 961	-108 798
* Poistot	-652	-457	-457	-457	0
* Vyörytykset	-141 455	-127 322	-127 322	-156 696	29 374
* Laskennalliset erät	-38 898			-39 045	39 045
Kokonaiskustannukset	-2 588 033	-2 517 538	-2 517 538	-2 477 159	-40 379

<i>Sivistystoimen hankkeet</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	42 622			47 505	-47 505
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-62 847			-100 717	100 717
* Sisäiset menot				-35	35
Toimintakate	-20 225	0	0	-53 247	53 247
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät	-3 688			-4 946	4 946
Kokonaiskustannukset	-23 913	0	0	-58 193	58 193

VAPAA SIVISTYSTYÖ

Perustehtävänä on tuottaa laadukkaita kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluita, jotka edistävät asukkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja lisäävät yhteisöllisyyttä.

Kulttuuripalvelut

Monipuoliset kulttuuripalvelut vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä paikallista identiteettiä. Rikas paikallinen kulttuuri luo edellytyksiä hyvinvoinnin kokemuksellisuudelle lisäten yhteisöllisyyttä ja kunnan vetovoimaa. Vuoden aikana kulttuuripalvelut järjesti useita tapahtumia monipuolisesti taiteen ja kulttuurin aloilta pyrkien ottamaan huomioon laajasti eri ikäryhmittymät. Tärkeimpiä kulttuuritoimen järjestämiä tapahtumia olivat Maila Talvio –salonki taidenäyttely (3100), kunnan Itsenäisyyspäivän juhlallisuuudet (100) Outolintu elokuvayö (130) ja Jouluvaellus (300).

Pienemmistä tapahtumista mainittakoon Tuokio Lapin tunnelmaa -konsertti, Elokuvasävelmiä meiltä ja maailmalta -konsertti ja Tango del Norte & Romina Bianco -konsertti. Teatteri Eurooppa Nelosen Pate Viidakon kuningas -teatteriesitys tarjottiin koululaisille yhteistyössä vanhempaintoimikunnan kanssa (100) ja Laula kanssain -yhteislaulutilaisuus (60) yhteistyössä Itä-Hämeen Museon kanssa.

Merkittävimpinä yksittäisenä saavutuksena ja oikeana työvoittona voidaan pitää Torpparien muistomerkin valmistumista. Juhlallinen teoksenpaljastustilaisuus järjestettiin yhteistyössä Itä-Hämeen Museon ja LC Hartolan kanssa 20.9.2019.

Maila Talvio -salongin nimeksi muutettiin Taidesalonki Talvio. Uusi nimi on käytössä vuodesta 2020.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet Yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi järjestetään monipuolista kulttuuritoimintaa kaikenikäisten tarpeet huomioiden. Kustannustehokkaat ja vaikuttavat toimintaprosessit.			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Monipuolista kulttuuritoimintaa kaikenikäisille	Hyvinvointia lisäävät edellytykset taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle Monipuolinen eri-ikäiset huomioiva kulttuuritarjonta	Kunnan kulttuuritilojen ja ympäristön hyödyntäminen Asiakaspalautteet Yleisömäärät	Monipuolinen kulttuuritarjonta: -työpajat, retket, esitykset ja konsertit Lastenkulttuurikeskus Efektin esitykset ja työpajat, sirkustointia päiväkodissa ja koulun pienryhmässä Elokuvayhteistyönä Keski-Suomen elokuvakeskuksen kanssa toteutettu Outolintu-elokuvayö ja paikallisille toimijoille myönnettiin avustuksia ja avustustenjakoperusteet modernisoitiin.

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluiden tavoitteena on tarjota monipuolisia, erilaiset liikkujat huomioivia, helposti saavutettavissa olevia liikuntamahdollisuuksia ja lisätä liikkujien tietoisuutta omatoimisen liikunnan mahdollisuuksista Hartolassa. Liikunnallista aktiivisuutta tuettiin tarjoten mm. helposti saavutettavia, edullisia liikuntatiloja ja suorituspaikkoja eritoimijoiden ja yksityishenkilöiden käyttöön.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta päätti loppuvuodesta tarjota alle 18vuotiaiden lasten ja nuorten ohjattujen ryhmien harjoittelun KunkkuAreenalla maksuttomasti vuoden 2020 alusta alkaen.

MOBO-suunnistusrataverkostoa laajennettiin Purnun ympäristöön yhteistyössä Itä-Hämeen rastin kanssa. Sysmän ja Hartolan yhteinen pyöräilymatkailuhanke kiinnitti huomiota seudulliseen pyöräilyolosuhteiden kehittämiseen. Liikuntamajalle hankittiin testamenttivaroilla helppokäyttöisiä ja laadukkaita kuntolaitteita.

Loma-aikoihin sijoittui monia liikuntatilaisuuksia ja Maila Talvio -salongilla järjestettiin ensimmäistä kertaa puistojoogaa. Lapsille ja nuorille järjestettiin heinäkuussa skeittileiri ja uimakoulu.

Liikkuen iloa elämään– hanke mahdollisti liikuntaneuvonta- ja asiantuntijapalveluiden hankkimisen Hartolaan ostopalveluna neljänä päivänä viikossa Päijät-Hämeen Liikunnalta ja Urheilulta.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet Edistetään eri-ikäisten kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä liikunnan avulla tasapuolisesti Kustannustehokkaat ja vaikuttavat toimintaprosessit.			
Valtuustoon nähteen sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähteen sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Edistetään hyvinvointia ja terveyttä liikunnan avulla	Tietoisuus omatoimisista liikuntamahdollisuuksista Liikuntaan ohjaaminen ja tukeminen liikuntapaikkojen saavutettavuudella ja asiantuntevalla ohjauksella	Hyvinvointi-indikaattorit Tilastot Osallistujien aktiivisuus	Monipuoliset olosuhteet ja palvelut kannustavat liikkumaan Tiedotukseen ja markkinointiin kiinnitettiin aikaisempaa enemmän huomiota (mm. infot, some, nettisivut)
Toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen liikunnan avulla	Terveysliikunnan palveluiden kattavuus yksilölliset tarpeet huomioiden Riittävät resurssit ja ammattitaitoiset ohjaajat Liikuntamahdollisuuksien saavutettavuus ja monipuolisuus	Testien tulokset Osallistujakyselyt Liikuntalähetteen ja niiden vaikuttavuus	Varausjärjestelmäksi hankittiin Julius helpottamaan varausten hallintaa ja laskutusta Paikallinen ja seudullinen yhteistyö mm. seurojen sekä Päijät-Hämeen Liikunnan ja Urheilun kanssa Matalankynnyksen liikuntaryhmät, tapahtumat, kurssit ja teemapäivät

Nuorisopalvelut

Nuorisopalvelut tarjoavat laadukkaita nuorten yksilölliset tarpeet huomioivia ennaltaehkäisevän nuorisotyön toimintamuotoja. Nuokun, Nuorten Työpaja Signaalin ja Etsivän Nuorisotyön yhteinen tila mahdollistaa monipuolisten ja tarpeen mukaan myös yksilöllisten palvelujen tarjoamisen 7-29 -vuotiaille lapsille ja nuorille. Nuokku oli avoinna kevät ja syyskaudella kolmena iltana viikossa. Nuokku yhteistyössä olivat mukana useat vapaaehtoiset valvojat, Etsivä nuorisotyö, Hartolan 4H-yhdistys ja Tainionvirran seurakunta.

Nuorisopalveluiden vastuulla oli 14-18 -vuotiaiden nuorten kesätyöllistäminen. Lions Club Hartolan tukemia kesätyöpasseja hyödynnettiin yrittäjien toimesta noin viidenkymmenen hartolalaisen nuoren työllistämiseen.

Nuorten kesätyöllistämisen tavoitteena on lisätä nuorille valmiuksia toimia työmarkkinoilla ja oppia työelämän pelisääntöjä.

Nuorisopalveluiden toimintaan oman sävyensä loivat elämän haasteellisuus ja oireilu osalla nuorista. Nuokkutoiminnan lisäksi järjestettiin mm. laneja, teemailtoja ja erilaisia retkiä sekä osallistuttiin huikeaan Moottoriharrastetapahtumaan. Nuorisovaltuusto toimi vuoden aikana aktiivisesti. Keväällä eduskuntavaalien yhteydessä järjestettiin Nuorisovaalit.

Yhteistyöprojekteista mainittakoon Hartola, Sysmän ja Joutsan Osaan! -hanke, jonka avulla järjestettiin 13-29 -vuotiaalle nuorille erilaisia koulutuksia ja toimintaa. Vapaa-aikapäällikön opintojen tiimoilta syntyi lisäksi Ideahautomato ITU, jossa Hartola, Sysmän, Pertunmaan ja Joutsan nuorisotyöntekijät yhdistävät voimiaan ja resurssejaan synergiaetua tavoitellen.

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä toiminta: päihteettömyyttä, suvaitsevaisuutta ja itsenäistymistä vahvistaen. Kustannustehokkaat ja vaikuttavat toimintaprosessit.			
Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
<p>Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä toiminta ja monipuoliset päihteettömät vapaa-ajanviettomahdollisuudet</p> <p>Nuorten arjen hallinnan ja kasvun tukeminen</p> <p>Nuorten osallisuus ja kuuleminen</p>	<p>Monipuolinen toiminta Nuorisotilalla</p> <p>Nuorisovaltuusto aktiivisena vaikuttajana</p> <p>Nuorten aktiivisuuden tukeminen harrastustakuulla</p> <p>Monialainen työryhmä ja seudullinen yhteistyö</p>	<p>Hyvinvointi-indikaattorit</p> <p>Tilastot</p> <p>Kyselyt</p> <p>Tapahtumien lukumäärä ja kävijämäärät</p> <p>Osallistujien antama palaute</p>	<p>Nuorisovaltuusto toimi aktiivisesti ja pääsi osallistumaan aidosti päätöksentekoon kunnassa</p> <p>Ohjattua toimintaa järjestettiin 7-29-vuotiaille nuorille mukaan lukien nuorten pajan asiakkaat</p> <p>Move your body – Move your mind -hanke maahanmuuttajien kotouttamiseen liikunnan avulla. Hanke hiipui maahanmuuttajanuorten poistuttua paikkakunnalta.</p> <p>Moniammatillinen työryhmä</p> <p>Monipuolinen seudullinen yhteistyö</p> <p>liikuntaan ja harrastuksiin pääsy mm. edullisin tilavuokrin ja liikuntaryhmin</p>
<p>Ennaltaehkäisevä ja räätälöity erityisnuorisotyö tukitoimenpiteineen</p>	<p>Etsivä nuorisotyöntekijä + Nuorten Työpaja Signaali pyrkivät tavoittamaan kaikki alle 29-vuotiaat ilman koulutusta tai työtä olevat nuoret sekä ne, joilla on riski jäädä koulutuksen ja / tai työelämän ulkopuolelle</p>	<p>Asiakkaiden määrä</p> <p>Nuorisotyöttömien määrä</p> <p>Nuorten jatkosijoittuminen pajajakson tai koulutuksen jälkeen</p>	<p>Monipuoliset Nuorten työpajan ja Etsivänuorisotyön palvelut.</p> <p>Yhteistyö etsivän ja työpajan välillä toimii saumattomasti. Välituntitoimintaa viikoittain Itä-Hämeen opistolla ja Hartolan yhtenäiskoululla.</p> <p>Etsivän nuorisotyöntekijän keskustelut kaikkien 9-luokkalaisten</p>

			<p>kanssa yhdessä koulukuraattorin kanssa.</p> <p>Suunnitelmallinen jatko-sijoittuminen nuorten työpajan asiakkaille (joko koulutukseen, työelämää tai jatko työpajalla).</p>
<p>Nuorten toiminnallinen ja suunnitelmallinen aktivointi</p>	<p>Autetaan nuoria sijoittumaan koulutukseen ja työelämään erilaisin tukitoimin itsenäistymistä ja elämänhallintaa tukien</p> <p>Startti- valmennuksen ja aktiviteettien kehittäminen</p>	<p>Nuorten työpajalla sopimukselliset nuoret ja etsivällä sopimuksettomat kontaktit; asiakasmäärä ja valmennuspäivät</p> <p>Työvoimaviranomaisten tapaamisiin liittyvä yhteistyötavoite jäi saavuttamatta TE-toimiston sisäisistä järjestelyistä johtuen: palvelut ovat alueellisestikin vähentyneet ja aikaisemmat säännölliset ohjauksikäynnit nuorten pajalla loppuneet kokonaan.</p>	<p>Alueellinen yhteistyö Sysmän, Joutsan ja Heinolan nuorten työpajojen kanssa:</p> <ul style="list-style-type: none"> -retket -tapahtumat -NUOTTA -valmennukset -workshopit ja kurssit. <p>Pajapaikka tarjottiin kaikille sitä tarvitseville nuorille sekä ohjausta myös muille kuin pajan asiakkuudessa oleville nuorille</p> <p>Suunnitelmallisen alueellisen yhteistyön juurruttaminen toimintaan. (Yhteisen toiminnan suunnittelu ja toteutus, resurssien ja osaamisen jakaminen, nuorten tukeminen yli kuntarajojen.)</p> <p>OSAAN -hanke tarjonnut tukea nuorille, tarjoten mm. pienryhmätoimintaa, korttikoulutuksia ja oppilaitosvierailuja.</p> <p>Yhteistyö Pienten kuntien Työkkäri -hankkeen kanssa, työvalmennusta ja ohjausta, tietoa alueen avoimista työpaikoista.</p>

Nuorten työpaja – hanke

Nuorten Työpaja Signaali auttaa hartolalaisia alle 29 – vuotiaita nuoria sijoittumaan koulutukseen ja työelämään sekä parantamaan itsenäistymistä, elämänhallintaa ja osallisuutta. Nuorten Työpaja tarjosi hartolalaisille nuorille laadukasta ja eteenpäin vievää työpajatoimintaa sekä palveluohjausta. Nuorten ikäjakama oli 14 – 29 – vuotta ja heistä 4 oli naisia.

Asiakasmäärä ollut hienoisesti laskeva johtuen pääasiassa TE-toimiston roolin hiipumisesta, TE-toimiston kautta ei ole vuonna 2019 ohjautunut yhtään nuorta pajalle, ohjaukset ovat tulleet pääasiassa joko suoraan pajalle, etsivän nuorisotyön kautta, sosiaalityön kautta tai Pienten kuntien työkkäri -hankkeen kautta. Nuoret olivat työpajalla

työkokeilussa, kuntouttavassa työtoiminnassa, työssäoppimisjaksolla (TOP), työelämään tutustumisjaksolla (TET), koulunkäynnin motivaation kohottamisjaksolla (KOHO) ja palveluohjauksessa. Näistä nuorista sijoittui positiivisesti eteenpäin (esimerkiksi koulutukseen, työelämään, työkokeiluun ja armeijaan) 85%.

Nuorten työpaja on tehnyt tiivistä yhteistyötä kunnan Etsivän nuorisotyön kanssa mm. nuorten ohjauksessa, ja etsivän kautta myös ohjautuu nuoria Nuorten työpajalle. Etsivän kanssa on myös suunniteltu ja toteutettu yhteisiä retkiä sekä Nuotta -valmennusta osana pajatoimintaa. Nuorten työpaja on tehnyt tiivistä yhteistyötä myös alueellisten hankkeiden kuten Pienten kuntien työkkäri -hanke ja OSAAN -hanke, kanssa. Tätä kautta on saatu lisää tukea ja ohjausta pajan nuorille, työvalmennusta ja opinto-ohjausta sekä pienryhmätoimintaa. Yhteistyötä on ollut myös Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän Hartolan toimintakeskuksen kanssa

Nuorten Työpaja – hankkeessa työskenteli kaksi työntekijää ja sen toiminta rahoitettiin valtionavustuksella sekä Hartolan kunnan omarahoitusosuudella. Nuorten Työpaja – hanke on saanut valtionavustusta vuodesta 2006 lähtien. Hankekaudelle 1.6.2018 – 31.5.2019 valtionavustusta myönnettiin 35.000euroa ja hankekaudelle 1.6.2019 – 31.5.2020 40.000euroa. Uusi valtionavustushakemus on tehty joulukuussa 2019 alkavalle hankekaudelle.

Vakituinen työtoiminnan ohjaaja jäi työlomalle 1.7.2018 ja hänelle nimettiin pajan sisältä sijainen 1.7.alkaen, hänen siirtyessä etsiväksi nuorisotyöntekijäksi työtoiminnan ohjaajaksi valittiin ulkopuolelta määräaikainen sijainen (31.7.2019 saakka), vakituisen työtoiminnan ohjaajan irtisanouduttua paikka tuli hakuun ja täytettiin vakinaisena 1.8.2019 alkaen. Näin ollen nuorten työpajalla työskenteli vuonna 2019 kaksi työntekijää, vuoden alusta kaksi määräaikaista; työtoiminnan ohjaaja ja työvalmentaja, elokuun alusta Työtoiminnan ohjaajan työnkuvaan on kuulunut vuonna 2019 myös päihdekoordinaattorin työtehtävät sekä lokakuusta alkaen työllisyydenhoidollisia tehtäviä, mm. KELA:n pitkäaikaistyöttömien listan hoitoon liittyviä tehtäviä.

	Toteutunut 2018	Toteutunut 2019	Tavoite 2020
Tavoitetut nuoret	45 (53) nuorta	29 (45) nuorta	35 nuorta
Pajalle tehdyt sopimukset	30 (35) nuorta	22 (30) nuorta	25 nuorta
Muihin toimenpiteisiin ohjatut nuoret	15 (15) nuorta	7 (15) nuorta	15 nuorta

Etsivä nuorisotyö

Etsivän nuorisotyön pääkohderyhmänä ovat hartolalaiset, alle 29 –vuotiaat nuoret, jotka ovat jääneet työelämän ja opintojen ulkopuolelle. Se on tavoitteellista ja toiminnallista tukea, joka pitää sisällään yksilö- ja pienryhmätoiminnan ohjausta, päihdekasvatusta ja arjenhallintataitojen vahvistamista. Etsivän nuorisotyön painopisteenä on ennaltaehkäisevä työ, joka näkyy tiiviinä yhteistyönä esim. Hartolan yhtenäiskoulun ja alueen toisen asteen oppilaitosten kanssa. Etsivä nuorisotyöntekijä mukana Puolustusvoimien Aikalisä-toiminnassa sekä toimii Rikosseuraamuslaitoksen valvojana paikkakunnalla alle 29-vuotiaille nuorille.

	2018	2019	2020
Asiakkuudet	45	46	47
Asiakkaiden ikäjakauma: 21-vuotiaat tai alle	39	34	40
22 – 29 vuotiaat	6	12	6

Kirjasto

Hartolan kunnankirjasto kuuluu kunnan lakisääteisiin peruspalveluihin ja sen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, sekä sivistykseen.

Kirjaston ja ulkopuolisten tahojen järjestämät näyttelyt, sekä tilojen käytön mahdollistaminen harrastepiireille, kuten lukupiiri, ulkopuolisille esiintyjille, sekä opiskelijoille ovat tärkeä osa kirjaston toimintaa. Vuonna 2019 aloimme järjestää kuukausittain satutunnin, jossa vapaaehtoiset käyvät lukemassa lapsille.

Tehtävänämmme on mahdollistaa kansalaisvalmiuksien kehittäminen ja elinikäinen oppiminen, jossa olennaisena asiana väestön opastaminen digitaalisten yhteyksien äärelle. Tämä toteutetaan kirjaston oman henkilökunnan toimesta, sekä yhteistyössä työpaja Signaalin nuorten kanssa.

Tavoitteet 2020–2023

Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähden sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
<p>Vaikutustavoitteet</p> <p>Olemme pystyneet tuottamaan monipuolista kirjastopalvelua kaikille ikäryhmille.</p> <p>Asiakkaiden toiveiden huomioiminen hankintoihin, tapahtumiin, digiopastuksiin, sekä omatoimikirjastoon liittyvissä asioissa.</p>	<p>Vaikutustavoitteet</p> <p>Kirjavinkkaus koululaisille lukuvuosittain</p> <p>Digineuvontaa tarpeen mukaan ja ilmoitettuna aikoina</p> <p>Asiakkaiden toiveiden huomiointi kokoelman suunnittelussa</p> <p>Kirjastonkäytön jatkuva opastus kaikille ikäryhmille</p>	<p>Kokonaislainaus on kasvanut hieman</p> <p>Kirjastokäynnit ovat hieman nousseet</p> <p>Aukiolotunnit lisääntyneet omatoimikirjaston myötä</p> <p>Asiakaspalautteen vastaanottaminen ja toiminnan kehittäminen asiakasystävällisempään suuntaan</p>	<p>Osallistuminen seudulliseen kirjastoyhteistyöhön.</p> <p>Osallistuminen Lastu-kirjastojen järjestämiin koulutuksiin, sekä mahdollisesti muihin hyödyllisiin koulutuksiin.</p> <p>Kirjastotilan selkeys ja asiakasystävällisyys</p>
<p>Tuottavuustavoitteet</p> <p>Omatoimikirjaston myötä kirjaston aukioloajat ovat lisääntyneet</p> <p>Verkkokirjaston käyttö tullut tutummaksi asiakkaille -e-aineistot, aineistovarausten itsenäinen tekeminen ja verkkomaksaminen</p>	<p>Tuottavuustavoitteet</p> <p>Omatoimikirjaston käyttäjämäärien jatkuva seuraaminen.</p> <p>Tilastot lautakunnalle heinä-, loka- ja maaliskuulta vuosittain</p> <p>Aurora-käyttöjärjestelmän jatkuva päivittäminen ja Lastu-verkkokirjaston laajenevat e-aineistot</p> <p>Henkilökunnan osallistuminen koulutuksiin</p> <p>Aineisto monipuolista ja asiakkaita kiinnostavaa</p>	<p>Lainat/asukas</p> <p>14,2</p>	<p>Tavoite</p> <p>Asukaslukuun suhteutetun lainaajamäärän nousu kolmella prosenttiyksiköllä viittaa siihen, että omatoimikirjaston joustavat pitkät aukioloajat ovat lisänneet lainaajamääriä.</p>

Tunnusluvut

Kirjastotoimi	TA 2019	TA 2020	TS 2021	TS 2022	TS 2023
Kokonaislainaus	39367	39000	39000	39000	39000
- pääkirjasto	28066				
- omatoimikirjasto	11301				
- kirjastoauto	0				
Lainat/asukas	14,2	14	14	14	
Kirjastokäynnit yhteensä	19198	19000	19000	19000	
- pääkirjasto ja omatoimikirjasto	19198				
- kirjastoauto	0				

Aukiolotunnit	TA 2019	TA 2020	TS 2021	TS 2022	TS 2023
Kirjastoautopysäkit	0	0	0	0	0
Pääkirjaston aukiolotunnit yhteensä	5362	5300	5300	5300	5300
Omatoimikirjaston aukiolotunnit*	3982	3982	3982	3982	3982
Henkilöstön koulutus yhteensä	13 pv	10 pv	10 pv	10 pv	10 pv

Henkilötyövuodet	TA 2019	TA 2020	TS 2021	TS 2022	TS 2023
Kirjaston palkkaamat	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Palkkatuella	0,85	0	0	0	0
Yhteensä	3,35	2,5	2,5	2,5	2,5

Seudullinen kirjastoyhteistyö

Päijät-Hämeen kirjastojen kokoelmat tarjoavat lähes 1,2 miljoonaa kirjaa, sekä musiikkia, kuvataallenteita ym. aineistoa asiakkaiden käyttöön.

Kirjastojen yhteisessä <https://lastu.finna.fi/> -verkkokirjastossa on asiakkaiden käyttöön tarkoitettua e-aineistoa. Lisäksi siellä voi käydä hakemassa ja varaamassa aineistoa, uusia omia lainojaan, tehdä itselleen kirjastokortin ja paljon muuta. Verkkokirjastoon kirjaudutaan kirjastokortilla ja siihen liitettyllä pin-koodilla, kuten Hartolan omatoimikirjastoonkin.

Päijät-Hämeen kunnissa (Asikkala, Hartola, Heinola, Hollolla, Kärkölä, Lahti, Orimattila, Padasjoki ja Sysmä) toimii yhteensä 19 kirjastoa ja 5 kirjastoautoa.

Kirjastotyö

Kirjastossa henkilöstö on vähentynyt 0,85 henkilötyövuodella vuodesta 2019. Jaamme töitä 2,5 henkilön kesken. Kirjastossa takahuoneessa tapahtuva työ on sitä kirjastyötä, jota ei helposti tule ajatelleeksi: Aineiston hankinta, poisto, luettelointi ja lainauskuntoon saattaminen sekä laskujen käsittely ja muu hallinnollinen työ. Omatoimikirjaston töihin kuuluu omatoimiaikaan tulleiden palautusten käsittely, eli palautuslaatikoiden tyhjennys ja kaikkien kirjojen uudelleenpalautus lainaustiskillä, sekä aineiston hyllytys.

Myös seutukuljetukset työllistävät kirjastossa. Etsimme kokoelmastamme vuonna 2019 yhteensä 7300 kirjaa, jotka lähtivät Päijät-Hämeen muihin kirjastoihin seutukuljetusten mukana. Lisäksi käsittelemme meille saapuvat seutukuljetukset, jotta niiden mukana tullut asiakkaiden varaama aineisto on asiakkaiden noudettavissa varaushyllyssä myös omatoimiaikaan.

Vapaa sivistystyö (kansalaisopisto ja musiikkikoulu)

Vapaan sivistystyön palvelut ostetaan Itä-Hämeen Opistolta. Itä-Hämeen Opiston kansalaisopisto tarjoaa nuorille ja aikuisille mahdollisuuden kehittävään opiskeluun ja harrastamiseen. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulu tarjoaa taiteen perusopetuksen mukaista musiikin perusopetusta. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulussa on mahdollista suorittaa musiikin perusopetuksen yleinen oppimäärä. Vapaan sivistystyön opetus järjestetään Itä-Hämeen opiston omien tilojen lisäksi kunnan eri kiinteistöissä.

	TP 2018	TA 2019	TP 2019	TA 2020	TA 2021
Kansalaisopisto euroa	34616	26 933	33362	26000	26000
Musiikkikoulu euroa	22169	22324	20376	22000	22000

<i>Vapaa sivistystyö</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	110 503	106 990	106 990	126 075	-19 085
* Sisäiset tulot	545			35	-35
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-491 369	-512 914	-512 914	-524 829	11 915
* Sisäiset menot	-211 697	-219 155	-219 155	-220 518	1 363
Toimintakate	-592 018	-625 079	-625 079	-619 237	-5 842
* Poistot					0
* Vyörytykset	-35 530	-26 658	-26 658	-36 225	9 567
* Laskennalliset erät	-16 273			-22 005	22 005
Kokonaiskustannukset	-643 821	-651 737	-651 737	-677 467	25 730

<i>Sivistys- ja hyvinvointilautakunta</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	392 404	334 973	334 973	437 639	-102 666
* Sisäiset tulot	545			35	-35
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-3 310 028	-3 341 350	-3 341 350	-3 294 514	-46 836
* Sisäiset menot	-1 131 754	-1 114 326	-1 114 326	-1 132 028	17 702
Toimintakate	-4 048 833	-4 120 703	-4 120 703	-3 988 868	-131 835
* Poistot	-652	-457	-457	-457	0
* Vyörytykset	-290 728	-245 348	-245 348	-308 892	63 544
* Laskennalliset erät	-69 689			-83 810	83 810
Kokonaiskustannukset	-4 409 902	-4 366 508	-4 366 508	-4 382 027	15 519

3.9 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Kuntastrategia päivitettiin vuonna 2018, ja vuonna 2019 kuntastrategian toimia jalkautettiin kuntastrategian arvojen ja tahtotilojen mukaisesti. Isoimpana yksittäisenä tekona tehtiin laaja selvitys kunnan turvallisuustilanteesta ja kuntalaisten kokemasta turvallisuudentunteesta. Tämän pohjalta laadittiin moniammatillisena yhteistyönä turvallisuussuunnitelma. Turvallisuussuunnittelua varten kuntaan palkattiin harjoittelija ajalle 2.9.-1.11.2019.

Turvallisuutta edistettiin vuonna 2019 jo monin teoin, mm. tekemällä päiväkotia Vanntuun erillinen parkkialue lapsien viemistä ja hakua varten sekä kaatamalla vanhoja, lahonneita puita. Oppilaitosyhteistyönä LAMK:n kanssa toteutettiin keskustan alueella esteettömyyskartoitus, jossa keskityttiin keskustan alueen palvelujen esteettömyyteen ja liikkumisen turvallisuuteen. Esteettömyyskartoituksessa huomioitiin mm. kulkuväylien, rampien, pysäköintialueiden, opasteiden ja valaistuksen asianmukaisuus useissa kohteissa.

Kunnan järjestämiä yhdistysiltoja pidettiin kaksi, ja lisäksi Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry:n kanssa järjestettiin verkostotapaaminen seurojen kanssa. Kesäkauden avajaisten yhteydessä toteutettiin järjestötapahtuma, lisäksi yhdistykset olivat mukana toteuttamassa harrastusviikolle ohjelmaa koululle sekä harrastusmessuille KunkkuAreenalle. Yhdessä yhdistysten kanssa mietittiin mm. kotisivujen sisältöä yhdistysten näkökulmasta, uudistettiin avustuskäytäntöjä ja avustusten hakulomakkeet liikunta-, kulttuuri- ja nuorisotoimen avustusten osalta, laadittiin yhdistisyhteistyön vuosikello ja ideointiin turvallisuutta edistäviä kampanjoita ja tempauksia. Lisäksi yhdistyksille tarjottiin tietoa Päijät-Hämeen -sivustosta ja opastusta sen käyttöön, tietoa Leader-hankkeista ja rahoituksista sekä Yhteinen Päijät-Häme -hankkeen toiminnasta.

Tiedotusta ja viestintää on lisätty. Kotisivut uusittiin ja niiden päivittämiseen liittyen järjestettiin koulutus viranhaltijoille ja työntekijöille, ja Hartolan kunnan sosiaaliseen mediaan avattiin lisää tunnuksia. Erityisen aktiivisesti viestintää hoidettiin osana turvallisuussuunnittelua, jossa ajantasaisesti julkaistiin mm. tilastotietoon, kouluterveyskyselyyn, kuntalaiskyselyyn ja tapahtumiin liittyviä päivityksiä sekä selvitettiin kuntalaisten mielipiteitä ja ajatuksia näihin liittyen. Vuonna 2019 tehtiin myös ensimmäistä kertaa kesäkauden harrastusesite, kun vuodesta 2017 asti on koottu syys- ja kevätkauden harrastusmahdollisuudet yksiin kansiin.

Tehostetun palveluasumisen yksikkö Kotisalo ja Eläinlääkäritalo myytiin vuoden 2019 lopussa Suomen Hoiva ja Asunto Oy:lle, joka on Attendon 100 % omistama tytäryhtiö. Koko henkilöstö siirtyi hoivatoimija Attendon

palvelukseen vanhoina työntekijöinä 1.1.2020 alkaen. Avosairaanhoidon palvelujen osalta lähdettiin selvittämään nykyistä laajempaa yhteistyötä sote-palvelujen järjestämisessä Hartolan ja Sysmän välillä loppuvuonna 2019 palvelusopimusneuvottelun yhteydessä.

Yhtenäiskoulun sisäilmaongelmat ja niiden ratkaiseminen olivat Kotisaloon ohella toinen merkittävä prosessi, jota vuonna 2019 valmisteltiin. Alkuvuodesta tehtiin selvityksiä ja päätösten vaikutusten ennakoarviointi (EVA) siitä, kannattaako Yhtenäiskoulua remontoida, vai rakentaa osittain uudet tilat ja purkaa vanhaa. Selvitystyön perusteella parhaimpana ratkaisuna nähtiin uusien tilojen rakentaminen. Kunnanvaltuusto hyväksyi syyskuussa 2019 esityksen rakentaa tiloiltaan terve uudisrakennus, siten että valmistelu aloitetaan välittömästi. Hankkeen alustavan aikataulun mukaan rakentamisen on tarkoitus alkaa touko-kesäkuussa 2020.

Hartolan kunta julistautui savuttomaksi kunnaksi valtuuston päätöksellä 13.11.2019, ja samassa kokouksessa vahvistettiin myös päivitetty Hartolan kunnan päihdeohjelma. Päihdeohjelma sisältää sekä ennaltaehkäisevät toimenpiteet että hoitoonohjauksen. Työelämän kannalta keskeisimmät päihderiskit aiheutuvat alkoholin käytöstä. Alkoholin riskikäytön lisäksi päihdeohjelma sisältää myös ne riskit, jotka aiheutuvat lääkkeiden käytöstä, alkoholin ja lääkkeiden sekakäytöstä, huumeiden käytöstä sekä muista päihteistä ja riippuvuuksista.

Työryhmien kokoonpanoja tarkastettiin ja täsmennettiin. Perhekuraattoritoiminta alkoi tammikuussa 2019 hankerahoituksen turvin. Lasten kesätoiminta laajentui kesällä 2019 kunnan ja MLL:n yhteistyönä kestäväksi 6 viikkoa. Kokemukset olivat positiivisia, ja kesätoiminta jatkuu kesällä 2020. Lapsiparkkitoiminta aloitettiin syksyllä 2019 kunnan ja järjestöjen (MLL, 4H, Martat ja HaVo) yhteistyönä siten, että lapsiparkki järjestettiin syys-joulukuussa joka kuukauden 2. lauantai. Palaute oli positiivista ja tarvetta lapsiparkkitoiminnalle nähtiin olevan, ja lapsiparkki jatkuu myös keväällä 2020. Lapsiparlamentti perustettiin kunnanvaltuuston päätöksellä, ja työskentely aloitettiin syksyllä 2019. Lapsiperheiden parissa toimiville järjestettiin myönteisen tunnistamisen koulutus sekä työpaja sosiaalihuollon työntekijöiden kanssa. Myös vuoden kestäneeseen LAPE-akatemia - valmennuskokonaisuuteen osallistuttiin. Sivistus- ja hyvinvointilautakunta antoi suositukset kouluikäisten kotiintuloajoista. Tiedotusta kunnassa tehtävästä LAPE-työstä lisättiin luottamushenkilöiden suuntaan, sivistus- ja hyvinvointilautakunnalle ja kunnanhallitukselle annetaan kevätkauden ja syyskauden ajankohtaiskatsaukset tiedoksi.

Hartolan kunta on muiden Päijät-Hämeen kuntien tavoin mukana kolmivuotisessa Huumahankkeessa. Huumahankkeen Päijät-Häme, huumeeton maakunta -hanke alkoi 1.1.2019 ja tähtää nuorten huumeidenkäytön ehkäisemiseen. Tavoitteena on, että hankkeen päätyttyä: 1) käytössä on systemaattinen tapa muodostaa nuorilähtöistä tietoa ja hyödyntää sitä toiminnassa, 2) käytössä on kokeiltuja ja arvioituja toimintamalleja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja huumeiden käytön ehkäisemiseksi sekä 3) käytössä on kuvattu konsepti kattavan, vaikuttavan ja kustannustehokkaan edistävän ja ehkäisevän työn tekemiseksi.

Sähköistä konsultaatiota pilotoitiin perheneuvolan ja Sihadin kanssa, varhaiskasvatuksen ja perheneuvolan videoyhteys on todettu toimivaksi ja tarpeelliseksi. Kunnanviraston asiointipistettä kehitettiin, ja muiden palvelujen lisäksi kuntalaisten käytettävissä on videoyhteys Kelan asiantuntijoihin, sosiaaliohjaus Polkuun ja ikäihmisten asiakasohjaus Siiriin. Asiointipisteen avajaiset järjestettiin keväällä ja siitä tehtiin lehtijuttu, ja loppuvuodesta mainostettiin hykyä sähköisiä palveluja kotisivuilla ja facebookissa.

Alatalon vanhustentalosäätiö ja Hartolan kunta käynnistivät toukokuussa kokeilun asiointiavustaja - palvelusta ihmisille, jotka kaipaavat tukea ja saattajaa asioidakseen esimerkiksi kaupassa, pankissa, postissa tai apteekissa. Palvelu on asiakkaalle maksutonta, eikä sisällä autolla kuljettamista. Lisäksi asiointiavustaja järjestää Juttutupa-toimintaa terveysasemalla kaksi kertaa viikossa, tiistaisin klo 14- 16 ja perjantaisin klo 10-13. Juttutuvassa pääosassa ovat rento jutustelu ja yhdessäolo, ja lisäksi mukana on monipuolisesti teemallista sisältöä. Asiointiavustajan toiminnalle on selvästi ollut tarvetta, ja kokeilua jatketaan ainakin vuoden 2020 toukokuun alkuun. Ensimmäisen puolen vuoden aikana asiointiavustajalla oli 48 asiakasta ja 199 avustamiskertaa. Juttutupa järjestettiin 43 kertaa, ja osallistujia oli kaikkiaan 499.

Ikäihmisten kaatumiset nousivat hyte-kertoimesta esiin, asiasta keskusteltiin hyvinvointityöryhmän ja vanhus- ja vammaisneuvoston kokouksessa. Tarkempaa tietoa kaatumisiin ja putoamisiin johtaneista syistä sekä tapahtumaympäristöistä on vaikea saada, sillä vaatisi tutkimuslupaa tarkastalla potilastietojärjestelmästä yksilötason tietoja. Kunnan hoitamilla katualueilla on hyvin vähän kaatumisia. Kotisalossa asukkailla kaatumisia ja putoamisia tapahtuu melko paljon, ja niitä ehkäiseviä rajoitteita (kuten sängyn laitojen nostamista tai turvavyötä pyörätuolissa) on hyvin vähän. Omaiset, lääkärin ja potilasturvallisuuskoordinaattori voivat vaikuttaa rajoitteisiin; tarvitaan lääkärin lupa esimerkiksi nostaa sängyn laidat. Kaatumisia voi tulla runsaasti, mutta rajoitteita ei silti haluta. Lisäksi keskustelussa oli mm. katujen kunnossapito, esteettömyyskartoitus, mahdollisesti liukuesteiden hankinnassa tukeminen, toimintakyvyn ylläpito (mm. uudet laitteet Liikuntamajalla), lääkkeiden sopivuus, ravitsemus ym. Alkuvuonna 2019 järjestettiin tilaisuus liikenneturvallisuudesta ikäihmisille, jossa mukana olivat lääkärin, Liikenneturvan ja poliisin edustajat. Tilaisuus oli onnistunut ja keräsi runsaasti osallistujia. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän joka toinen viikko järjestämä ikäihmisten avoin päivätoiminta päättyi valitettavasti vuoden 2019 loppuun.

Hyte-kertoimessa nousi esiin myös koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17-24-vuotiaiden suuri osuus. Tämä nousi esiin vuoden 2018 tilastosta, joka ei huomionnut maahanmuuttajataustaisten poikien aikuisten perusopetusta, ja aiheutti siten virheellisen käsityksen suuresta koulutuksen ulkopuolelle jääneiden määrästä.

Liikkuen iloa elämään -hankkeen laajentuminen toteutui. Liikuntaneuvojan palveluja oli saatavilla 4 pv/vk, yritysvierailu käynnistettiin todella positiivisin tuloksilla ja varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin liikunnallistaminen on edistynyt hyvin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kävi keväällä 2019 kaksi koulutuskokonaisuutta, ja ReimaGO-mittarit ja sovellus hankittiin esikouluikäisille lasten fyysisen aktiivisuuden mittaamiseen ja seurantaan. Fyysinen aktiivisuus lisättiin varhaiskasvatussuunnitelmaan läpileikkaavaksi teemaksi. Liikuntaneuvonnassa asiakkaita oli hieman vähemmän, mutta liikuntaryhmissä kävijöiden määrät ovat lisääntyneet huomattavasti. Liikuntaneuvonnan vaikuttavuudesta oli ensimmäistä kertaa saatavilla tietoa asiakasmäärien lisäksi.

Harrastusviikon ja harrastusmessujen yhteydessä järjestettiin kuntotestaustapahtuma, jossa kuntotesteihin osallistui 99 kuntalaista. Islannin mallin soveltamisesta Hartolassa keskusteltiin, ja suunnittelutyö käynnistyi alkuvuonna 2020. Kuntalaisille toteutettiin liikuntakysely joulukuussa 2019, tuloksia käsiteltiin vuoden 2020 ensimmäisessä hyvinvointityöryhmässä. Liikuntamajalle hankittiin vuonna 2019 neljä uutta yhdistelmälaitetta, jotka mahdollistavat myös ikäihmisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden turvallisen ja tehokkaan harjoittelun toimintakyvyn tueksi. Urheilukentän kunnostaminen aloitettiin keväällä 2019 ja saatiin hyvälle mallille, ja Kuninkaanpolku - hanke valmistui.

Ravitsemusterveyden edistämisestä on keskusteltu ja siihen liittyen kirjattiin ensimmäistä kertaa tavoitteita taloussuunnitelmaan, sekä osallistuttiin seudulliseen yhteistyöhön ja ravitsemusterveyden edistäminen peruskoulussa -verkostoon. Ravitsemusterapeutti vieraili vanhustenviikolla kertomassa ikäihmisten ravitsemuksesta. Koulussa toimii ruokaraati, ja on järjestetty mm. ravitsemusaiheinen näyttely. Työpajalla opetellaan ruuanlaittotaitoja, ja syödään päivittäin yhdessä. Terveysasemalla on jaossa ravitsemusaiheista materiaalia. Varhaiskasvatuksessa on käytössä Sapere-menetelmä. Ylijäämäruokailu -kokeilu käynnistettiin koululla vuonna 2019, siten että perhekahvilan osallistujat voivat käydä syömässä torstaisin, mikäli ruokaa on jäänyt linjastolle, ja yli 65-vuotiaat ma-ke ja pe. Ateriapalvelujen tuottajaksi vaihtui Attendo 1.1.2020 alkaen. Ravitsemusterveyden edistäminen ei ole vielä yhtä systemaattisesti ja näkyvästi esillä kuin esimerkiksi liikunnan edistäminen kunnassa.

Kulttuurihyvinvoinnista keskusteltiin ja vastattiin ensimmäistä kertaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kulttuuriTEA-kyselyyn. Kyselyn tuloksista nähdään, että esimerkiksi seurannan ja tarveanalyysin sekä "sitoutumisen" suhteen on vielä kehitettävää. Sitoutumisen alle sijoittuu mm. erilaisten lakien, ohjelmien ja suositusten käsittely johtoryhmätasolla ja luottamushenkilöhallinnossa, sekä kulttuurin näkyminen kunnan strategiassa ja suunnitelmissa.

Ehkäisevään työhön liittyviä toimenpiteitä oli useita vuonna 2019, ohessa joitakin. Maaliskuussa kokemusasiantuntijana koululla ja avoimessa yleisötilaisuudessa kuntalaisille puhui Marko Jantunen. Toukokuussa tehtiin koululla huume-kysely 5. luokkalaisille ja sitä vanhemmille oppilaille. Koulun päättyessä Nuokku oli avoinna klo 23 asti, markkinaperjantaina Nuokku oli auki klo 22 asti ja partiointia keskustan alueella suoritettiin klo 20-24. Ikäihmisille järjestettiin luentotilaisuus vanhustenviikolla, jossa teemoina olivat ravitsemus, uni ja unettomuus sekä yksinäisyys. Ehkäisevän päihdetyön viikolla kampanjoitiin yritysten päihdeohjelmista, ja sosiaalisessa mediassa, koululla ja Nuokulla oli kannabis-tietoiskuja. Lisäksi järjestettiin nuuska-agenttikoulutus, Ehyt ry:n HUBUkokonaisuus eli päihdekasvatustunnit 7. ja 8. luokkalaisille, henkilöstön koulutus ja vanhempainilta. Ankkuri-tiimi jalkautui Nuokulle, luottamushenkilöitä muistutettiin velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus, osallistuttiin Onks tää normaalia -chatpalvelun järjestämiseen ja osallistuttiin jouluvaellukselle jakamalla lapuilla mukavaa päihde-tietoa tekemistä lomalle.

Vuoden aikana järjestettiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyviä osallistumismahdollisuuksia:

- huume-kysely koululaisille
- päihdetilannekysely
- turvallisuuskysely
- liikuntakysely
- koululaisten kuuleminen koulurakentamiseen liittyen
- johtoryhmän jalkautuminen torille 28.6.2019
- kuntalaistilaisuus turvallisuus ja huumeet 30.9.2019
- jalkautumiset kylille syys-lokakuussa 2019 (Rusi, Kalho, Kumu, Murakka, Vuorenkylä, Ylemmäinen, Koitti)
- Kunta hyvinvoinnin edistäjänä -verkostoprojektin työpaja 15.8.2019. Aiheina hyvinvointiennakointi sekä kuntastrategian jalkauttamisen työstäminen (talouden ja elinvoiman turvaaminen, turvallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen, eriarvoistumisen vähentäminen, ikärakenteen muutokseen sopeutuminen, uusien demokratiamuotojen hyödyntäminen).

<i>Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	25 382	27 750	27 750	22 045	5 705
* Sisäiset tulot				530	-530
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-96 642	-120 423	-120 423	-115 426	-4 997
* Sisäiset menot	-563	-1 750	-1 750	-1 668	-82
Toimintakate	-71 823	-94 423	-94 423	-94 519	96
* Poistot					0
* Vyörytykset	56 020	64 997	64 997	60 109	4 888
* Laskennalliset erät	-3 116			-2 589	2 589
Kokonaiskustannukset	-18 919	-29 426	-29 426	-36 999	7 573

3.10 Tekninen lautakunta

Toiminta

Koko tekninen toimi on kunnanvaltuustoon nähden sitova tulosalue, jolle vahvistetaan määrärahat ja tuloarviot. Tekninen toimi sisältää teknisen toimen hallinnon, vesi- ja viemärlaitoksen, jätehuollon ja satamalaitoksen, kaavoituksen, maa- ja metsätilat, liikennealueet, puistot ja tilapalvelun, tiehallinnon, rakennusvalvonnan sekä ympäristönsuojelun. Tekniseen toimeen kuuluu uuden hallintosäännön mukaan sekä tekninen lautakunta että ympäristölautakunta

Hallinto

Teknisen osaston hallinnon tavoitteena on järjestää kunnan muiden toimialojen tarvitsemat tukipalvelut sekä suoraan kuntalaisille tuotetut palvelut laadukkaasti ja kustannustehokkaasti.

<i>Tekninen toimi/hallinto</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	511	500	500	779	-279
* Sisäiset tulot	8			288	-288
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-146 408	-159 027	-159 027	-158 446	-581
* Sisäiset menot	-26 691	-1 000	-1 000	-2 312	1 312
Toimintakate	-172 580	-159 527	-159 527	-159 691	164
* Poistot				-175	175
* Vyörytykset	-132 838	-107 290	-107 290	-126 695	19 405
* Laskennalliset erät	-1 728			-2 849	2 849
Kokonaiskustannukset	-307 146	-266 817	-266 817	-289 410	22 593

LIIKELAITOKSET

Vesi- ja viemärlaitos

Vesilaitos toimii tällä hetkellä yhden vedenottamon varassa. Suunnitelmissa on varavedenottamon rakentaminen ja nykyisen parantaminen. Verkoston toimivuutta ja sen häiriöiden rajattavuutta on kehitetty ja kehitystyö jatkuu. Jätevedenpuhdistamon rakennus valmistui ja lisäksi toteutettiin automaation päivityksiä, jotka aloitettiin vuoden 2019 lopulla ja kokonaisuudessa valmistuvat 2020 alkupuolella.

Olemassa olevan vesiverkoston kapasiteetti Sysmän, Joutsan ja Hartolan alueelta tutkittiin Rambollin toimesta. Hartolan kunta on lisäksi hakenut sijoitusluvan rakennustarkastajalta Kissamäen vedenottamoa varten. Näillä edellä mainituilla toimenpiteillä voidaan varmistaa myös tulevaisuudessa varma veden saanti.

Jätehuolto ja satama

Jäteaseman asiakaspalvelua parannettiin ottamalla käyttöön mahdollisuus maksaa kortilla, sekä mahdollistettiin jätteiden tuonti jäteaseman aukioloaikojen lisäksi myös arkipäivisin, työaikojen puitteissa porttimaksua vastaan.

Satama-alueella tehtiin normaalia kunnostustöitä, korjaamalla valaistusta, poijuja, kiinnityksiä, sekä pieniä korjauksia laiturirakenteisiin. Lisäksi tehtiin kattava suunnitelma maitolaiturin kunnostamiseksi vuoden 2020 aikana.

Maa- ja metsätilat

Metsätiloilla on ajantasainen hoitosuunnitelma. Metsiä hoidetaan ja puuta myydään tehdyn suunnitelman mukaisesti. Metsänhoito on ulkoistettu yksityiselle yritykselle. Kunta aloitti keskustan maisemointisuunnitelman toteutuksen. Maisemointi alkaa vuonna 2020. Maisemointilylupa on voimassa 10 vuoden ajan, kun se on saanut lainvoiman.

Kunnalla on vapaa-ajan asuntojen sekä asuinrakennusten ja yritysten käyttöön kaavoitettuja tontteja. Vapaa-ajan asuntojen rantatontteja markkinoidaan tapahtumien yhteydessä ja kiinteistökauppaa tekevillä verkkosivuilla.

<i>Laitokset ja taseyksiköt</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	628 228	886 537	886 537	583 921	302 616
* Sisäiset tulot	46 312	42 800	42 800	42 005	795
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-363 906	-357 368	-357 368	-343 157	-14 211
* Sisäiset menot	-127 479	-74 321	-74 321	-86 345	12 024
Toimintate	183 155	497 648	497 648	196 424	301 224
* Poistot	-107 810	-97 054	-97 054	-100 580	3 526
* Vyörytykset	-7 102	-6 097	-6 097	-7 373	1 276
* Laskennalliset erät	-2 133			-4 606	4 606
Kokonaiskustannukset	66 110	394 497	394 497	83 865	310 632

KAAVOITUS

Kaavoitusasiat siirrettiin hallintosäännön muutoksella heinäkuusta alkaen ympäristölautakunnan vastuulle.

Jääsjärven rantaosayleiskaavan laskutus valmisteltiin ja laskut lähtivät alkuvuonna 2019. Taajaman yleiskaava hyväksyttiin kunnanvaltuustossa. Rantarakentamisen strategia hyväksyttiin kunnanvaltuustossa ja ranta-alueiden kaavoitusta valmisteltiin. Asemakaavoitushanke teollisuusalueen osalta pysäytettiin odottamaan Valtatie 4:n liittymäjärjestelyjen suunnittelun ja maanhankintaneuvottelujen keskeneräisyyden vuoksi.

HARAKUMU -hankkeen laskutuksen jaksotukseen tehty muutos siirtää tuloja eteenpäin lähivuosille. Sama koskee myös rantaosayleiskaavojen pienten muutosten laskutusta. Vuoden lopussa käynnistettiin Hirtesalon alueen rantaosayleiskaavan muutos ja Rautavesi-Rusi rantaosayleiskaavan päivityksen aloittaminen siirrettiin alkavaksi 2021.

Kunnan alueella olevia rakentamattomia rakennuspaikkoja ja tontteja on tällä hetkellä runsaasti ja kysyntä on ollut vähäistä. Kunnan omistamia rakennuspaikkoja ei vuoden kuluessa myyty.

<i>Kaavoitus</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	18 700	22 000	22 000	7 930	14 070
* Sisäiset tulot				400	-400
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-24 955	-62 556	-62 556	-55 394	-7 162
* Sisäiset menot	-476			-607	607
Toimintakate	-6 731	-40 556	-40 556	-47 671	7 115
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät	-5 985			-8 887	8 887
Kokonaiskustannukset	-12 716	-40 556	-40 556	-56 558	16 002

LIIKENNEALUEET, PUISTOT JA LIIKUNTA-ALUEET

Kunta ylläpitää keskustaajaman katuja. Kaduista keskustietä ja yhdystietä ylläpitää ELY, näiden osalta tehtiin toivottuja pienalueiden raivauksia. Talvikunnossapidon hoiti sopimusurakoitsija. Katujen viitoitusta parannettiin vuoden aikana ja jatketaan vielä vuonna 2020. Kunta aloitti urheilukentän kunnostamisen syksyllä 2019. Urheilukenttä valmistuu keväällä 2020.

Kunta rakensi myös vanhan linja-autoaseman eteen viheralueen, sekä istutti yhdystien varteen puita. Kuninkaanpolkuhanke aloitettiin vuonna 2018 ja se valmistui 2019. Nelostien varteen valmistettiin ja asennettiin linja-autopsäkeille uudet katokset.

Kuninkaanpolkuhanke aloitettiin vuonna 2018 ja se saatiin päätökseen vuoden 2019 aikana. Kuninkaanpolku kulkee Tainionvirran maisemista ja on pituudeltaan 3,8 km. Tähän hankkeeseen saatiin merkittävä Leader-rahoitusosuus, joka mahdollisti hankkeen toteuttamisen.

<i>Alueiden hoito</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	903	26 700	26 700	44 135	-17 435
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-183 912	-272 700	-272 700	-208 551	-64 149
* Sisäiset menot	-99 037	-104 290	-104 290	-113 759	9 469
Toimintakate	-282 046	-350 290	-350 290	-278 175	-72 115
* Poistot	-118 479	-106 659	-106 659	-108 449	1 790
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät	-29 282			-32 850	32 850
Kokonaiskustannukset	-429 807	-456 949	-456 949	-419 474	-37 475

PELASTUSTOIMI

Pelastustoimen palvelut tuottaa Päijät-Hämeen pelastuslaitos. Kunta maksaa osuuden pelastustoimen hankinnoista Päijät-Hämeen pelastuslaitokselle. Vuonna 2019 paloaseman rakenteita korjattiin ja julkisivut maalattiin.

<i>Pelastustoimi</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot					0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-264 860	-261 864	-261 864	-262 519	655
* Sisäiset menot					0
Toimintakate	-264 860	-261 864	-261 864	-262 519	655
* Poistot					0
* Vyörytykset	-2 201	-2 116	-2 116	-1 587	-529
* Laskennalliset erät				-148	148
Kokonaiskustannukset	-267 061	-263 980	-263 980	-264 254	274

ICT-PALVELUT**Toiminta**

Teknisen osaston vastuulle kuuluvat kunnan valokuituverkko aktiivilaitteineen, palvelin- ja konesaliratkaisut sekä yhteydet ja tietoturvaluus. Palvelut on pääasiallisesti ulkoistettu. Kunnan käytössä olevien ohjelmistojen kartoitus tehtiin loppuun. Työllä tehostettiin ohjelmistojen käyttöä ja selkiinnytettiin ohjelmistojen ylläpitovastuut. ICT-lähtuki hoidettiin konsulttiyrityksen toimesta. Vuoden aikana uusittiin kunnan internetsivut, joka lisäsi menoja ennakoimattomasti. Lisäksi jouduttiin tekemään useita järjestelmäpäivityksistä johtuvia muutoksia palvelimille ja taustajärjestelmiin.

<i>ICT-palvelut</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	1 850				0
* Sisäiset tulot	92 572			5 484	-5 484
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-235 557	-149 658	-149 658	-164 869	15 211
* Sisäiset menot					0
Toimintakate	-141 135	-149 658	-149 658	-159 385	9 727
* Poistot	-6 678	-2 869	-2 869	-3 659	790
* Vyörytykset	202 028	152 527	152 527	199 661	-47 134
* Laskennalliset erät	-54 215			-36 617	36 617
Kokonaiskustannukset	0	0	0	0	0

TILAPALVELUT (KIINTEISTÖJEN HOITO, SIISTIMINEN JA RUOKAHUOLTO)

Tekninen osasto tuottaa kiinteistönhoidon, ruokahuollon ja siistimisen palveluita kunnan muille toimiajoille sekä kunnan omistamissa kiinteistöissä toimiville muille organisaatioille. Kunnan keskuskeittiön toiminta siirtyi Päijät-Hämeen ateriapalvelut Oy:lle vuonna 2018 ja 31.12.2019 tehdyn Kotisalun kaupan yhteydessä keskuskeittiön toiminnot siirtyivät Attendon hoidettavaksi. Teknisen lautakunnan kokouksessa 2.10.2019 päätettiin, että jatkossa kunnan käyttämien ruokahuoltopalveluiden sopimisesta vastaa sivistystoimi. Ruuan kuljetuksesta vastaa tekninen toimi 1.1.2020 alkaen.

<i>Tilapalvelut</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	62 552	83 800	83 800	69 491	14 309
* Sisäiset tulot	932 394	917 074	917 074	939 877	-22 803
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-916 052	-958 688	-958 688	-920 524	-38 164
* Sisäiset menot	-653	-50	-50	-304	254
Toimintakate	78 241	42 136	42 136	88 540	-46 404
* Poistot	-4 342	-3 877	-3 877	-3 877	0
* Vyörytykset	-39 282	-38 259	-38 259	-51 886	13 627
* Laskennalliset erät	-34 617			-32 777	32 777
Kokonaiskustannukset	0	0	0	0	0

RAKENNUKSET

Kunnassa on viimevuosina toteutettu useita suuria rakennushankkeita. Näiden hankkeiden vuoksi korjausvelkaa on lyhennetty merkittävästi.

Kunnanviraston, päiväkodin sekä paloaseman osalla jatketaan rakennusten vuosittaisia korjauksia. Tavoitteena on erityisesti turvata tilojen terveellisyys, turvallisuus sekä energiatehokkuus. Hartolan kunta liittyi vuoden 2019 aikana kuntien energiatehokkuussopimukseen (Kets) ja hiilineutraalikuntien joukkoon (Hinku). Käytöstä poistuneet rakennukset myydään tai puretaan.

Varhaiskasvatuksen kiinteistön osalta tehtiin saattoliikennealue, sekä puustoharvennusta, jolla saatiin parannettua alueen turvallisuutta. Nämä toimenpiteet toteutettiin hyväksytyn talousarvion ulkopuolelta. Uuden yhtenäiskoulun rakentamishankkeen suunnittelu aloitettiin vuonna 2019.

Uuden koulun rakentaminen alkaa vuoden 2020 aikana ja alustavan aikataulun mukaan valmistuminen on vuonna 2021.

<i>Rakennukset</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	1 038 478	906 123	906 123	1 133 425	-227 302
* Sisäiset tulot	842 437	845 017	845 017	865 291	-20 274
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-754 184	-815 285	-815 285	-796 516	-18 769
* Sisäiset menot	-486 554	-508 076	-508 076	-518 557	10 481
Toimintakate	640 177	427 779	427 779	683 643	-255 864
* Poistot	-546 940	-523 377	-523 377	-524 838	1 461
* Vyörytykset	151 545	150 544	150 544	159 634	-9 090
* Laskennalliset erät	-90 677			-87 383	87 383
Kokonaiskustannukset	154 105	54 946	54 946	231 056	-176 110

TIEJAOSTO

Tiejaosto hoitaa tielautakunnan tehtävät ja jakaa yksityistieavustukset. Tiejaostolla oli vuonna 2019 kunnallisia kokouksia 1 kpl. Yksityistieavustuksina jaettiin niille budjetoitu määräraha 50 000 €. Tiejaoston toiminta lakkasi vuoden 2019 lopulla. Jäljelle jääneet tehtävät siirtyivät tekniselle lautakunnalle

<i>Jaostot / tekn.ltk</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	550				0
* Sisäiset tulot					0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-637	-4 133	-4 133	-1 204	-2 929
* Sisäiset menot	-156				0
Toimintakate	-242	-4 133	-4 133	-1 204	-2 929
* Poistot					0
* Vyörytykset					0
* Laskennalliset erät	-28			-190	190
Kokonaiskustannukset	-271	-4 133	-4 133	-1 394	-2 739

<i>Tekninen lautakunta</i>	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	1 751 773	1 925 660	1 925 660	1 839 680	85 980
* Sisäiset tulot	1 913 724	1 804 891	1 804 891	1 853 345	-48 454
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-2 890 471	-3 041 279	-3 041 279	-2 911 181	-130 098
* Sisäiset menot	-741 045	-687 737	-687 737	-721 883	34 146
Toimintakate	33 981	1 535	1 535	59 961	-58 426
* Poistot	-784 249	-733 836	-733 836	-741 578	7 742
* Vyörytykset	172 148	149 309	149 309	171 755	-22 446
* Laskennalliset erät	-218 665			-206 308	206 308
Kokonaiskustannukset	-796 785	-582 992	-582 992	-716 170	133 178

Strategiset pitkän aikavälin tavoitteet			
Valtuustoon nähteen sitovat tavoitteet	Lautakuntaan nähteen sitovat tavoitteet	Mittari ja vertailuarvo	Toimenpiteet
Tekninen osasto tuottaa ajanmukaiset teknisen toimen palvelut lähellä asukkaita.			Sähköinen vikailmoitusjärjestelmä Eners otettu käyttöön myös ulkoisilla asiakkailla. Kiradigi hanke osana kiinteistökartoitusta.
Toimiva ja turvallinen liikenneympäristö	Liikenneturvallisuuden parantaminen.	Onnettomuustilastot	Keskustaaajaman katualueita päällystettiin.
Vesi- ja viemärlaitoksen toiminta on luotettavaa ja taloudellista	Vesihuollon tulot kattavat menot	Tilinpäätös	Toteutuu käyttötalouden ja investointien osalta.
	Talousveden laatu täyttää hyvän talousveden vaatimukset ja jätevesien käsittelyn puhdistus tulokset ovat lupaehtojen mukaiset.	Tarkkailututkimukset	Ympäristöluvan mukaisissa raja-arvoissa pysyttiin lukuunottamatta alkuvuoden niukkaa BOD arvojen ylitystä. Tehtiin vesihuollon häiriötilanneyhteistyösopimus Joutsan ja Sysmän kuntien vesilaitosten kanssa Vedenkäsittelylaitteet uusittiin puhdistamalla.
Kestävä metsätalous	Metsiä hoidetaan suunnitelman mukaisesti.	Metsän myyntitulot ovat suunnitelman mukaisia.	Myyntitulot v. 2018 alittuivat pimeäpirtin 197 000 € puukaupan hakkuiden siirtymisen vuoksi. Vuositulot ylittyvät yli kaksinkertaisesti vuonna 2019.
Kaavoitettujen tonttien määrä ja laatu vastaavat rakentamisen tarpeita.	Ajantasainen ja rakentamistarpeisiin vastaava maankäytön suunnittelu		Vanhentuneiden rantakaavojen uudistamishanketta vietiin eteenpäin. Kaavoituksen pohjakartan uusimisen valmistelu taajama-alueelle aloitettiin
Kiinteistöjen kuntoa, siisteyttä, terveellisyttä ja turvallisuutta ylläpidetään			Korjauksia suunniteltiin ja toteutettiin tarpeiden mukaan yhteistyössä sisäilmatyöryhmän kanssa
Keskustan turvallisuutta ja viihtyvyyttä parannetaan	Kehittämisessä huomioidaan kuntalaispalaute		Keskustan viihtyvyyttä parannettiin, puistot, liikenneväylät.

3.11 Ympäristölautakunta

YMPÄRISTÖTOIMI

Heinäkuussa voimaantulleella hallintosäännön muutoksella siirrettiin kaavoituksen ja uutena toimialueena tulleen kartoitukseen tehtävät ympäristölautakuntaan. Vuoden 2019 tilinpäätöksessä kaavoitusasiat käsiteltiin vielä teknisen lautakunnan alla.

Ympäristötoimeen kuului vuonna 2019 henkilöstöresursseja seuraavasti:

- rakennustarkastaja 50 %
- ympäristönsuojelutarkastaja 85 %
- toimistosihteerit 70 %
- toimistosihteerin sijainen 100 %
- kiinteistökartoittaja oppisopimuksella elokuuhun asti 60%

Lisäksi vuoden aikana on kiinteistökartoitukseen osallistunut lyhytkestoisissa työsuhteissa yhteensä 2 henkilöä.

Rakentamisen lupien osalta lupamäärät jatkoivat kasvuaan 2017 vähentyneen lupamäärän jälkeen. Ympäristötoimessa on vakinaisen henkilöstön toimin hoidettu yleinen ohjaus ja neuvonta, lupakäsittely, katselmukset ja tarkastukset.

Ympäristölautakunnan ulkoiset kustannukset olivat 71,4 % suunnitelluista eli lähes 60.000 euroa arvioitua pienemmät. Suurin selittävä tekijä oli ympäristöministeriöltä saatu avustus KIRADIGI -ohjelman hankkeelle.

Suoritteet	Tp 2018	Ta 2019	Tp 2019
Lautakunnan kokoukset	7	7	8
Lautakunnan §:n määrä	57	60	79
Henkilöstöresurssit	3,5	4	5

RAKENNUSVALVONTA

Toiminnan ja palvelun kehittäminen MRL:n ja MRA:n edellyttämään suuntaan eli viranomaisvalvonnan painopisteen siirtäminen yksityiskohtaisesta tarkastamisesta ja tarkastamisvelvollisuudesta hankkeessa toimivien pätevyyksien arviointiin ja heidän toimintansa seuraamiseen sekä huolehtimiseen kunnassa tarvittavasta rakentamisen yleisestä ohjauksesta ja neuvonnasta.

Lupapiste- palvelun käyttöönotto aloitettiin vuoden 2017 alussa ja koko lupakäsittelyprosessin muuttui internet-pohjaiseksi vuoden 2018 alusta. Paperihakemusten osuus on alle 5 %. Vuoden 2018 aikana otettiin käyttöön kokonaan uudistettu Kuntanet -ohjelmisto. Lupakäytäntöjen yhtenäistämistä ja käytäntöjen dokumentointia jatkettiin. Lupiin liittyvien katselmusten määrä vähenee edelleen uusien lupaehtojen tullessa voimaan. Vuoden kuluessa tietojärjestelmiin tuli muutoksia, jotka aiheuttivat muutoksia myös vakiintuneisiin toimintatapoihin.

Karttaohjelman vaihdon myötä voidaan sen käyttöä kunnan sisällä parantaa. Tavoiteltiin edelleen myös laajempaa paikkatietojen julkaisua kunnassa ja kuntalaisille resurssiomalla osa ympäristönsuojelutarkastajan työpanoksesta paikkatietojen julkaisuun. Jatkossa palveluiden kehittäminen helpottaa asiakkaiden joustavaa palvelua ja vapauttaa henkilökuntaa kokonaisvaltaisempaan asiakaspalveluun.

Jatkuvan valvonnan painopiste oli vuoden 2019 aikana taajama-alueen kiinteistöissä, erityisesti käyttötarkoituksen muutoksissa.

2017 alkanutta koko kunnan kiinteistökartoitusta jatkettiin maastotöiden osalta 2019 ajan. Kokonaisprojektiin liittynyt arkiston skannaustyö valmistui pääosin kesällä. Rekisteritietojen korjausta jatkettiin.

KIRADIGI -hankkeen valmistuminen siirtyi vuoden 2019 puolelle. Hankkeen tuloja ei ollut budjetoitu vuodelle 2019.

Kehitettiin toimintatapoja olevien rakennusten luvittamiseksi jälkeenkäin. Erityisenä painopisteenä oli lomake, jolla haetaan poikkeamia koskien rakennusten olennaisia teknisiä vaatimuksia.

Painopistealueet

1. Lupakäsittely ja valvonta ovat tasapuolista, oikeudenmukaista ja lainsäädännön mukaista sekä asiakaspalvelu ja asioiden käsittely sujuvaa
2. Sähköisten asiointijärjestelmien ja niihin liittyvien toimintatapojen vakiinnuttaminen. Käsittelyaikojen ja toiminnan laajuutta koskevien mittareiden valinta ja julkaisu. Kuntanet7 mahdollistamien kyselyjen opettelu ja testikäytöt.
3. Kartoitustoimintaa kehitetään osaksi normaalin rakennuslupaprosessia. Uusien teknisten ratkaisujen käyttöönotolla tehostetaan tuottavuutta. Painopiste rekisteritietojen perusparannuksessa. Toiminnan laadun paraneminen ja tehostuminen

Tavoitteiden toteutuminen

1. Rakennustarkastaja osallistuu 2019-2020 valtakunnalliseen rakennustarkastajien täydennyskoulutukseen. Kesäajan asiakaspalvelun riittävydestä tehtiin selvitys. Palvelun taso vastaa kesäaikana muiden kuntien palveluja ja todettiin asiakkaille riittäväksi. Poikkeamismenettelyä kehitettiin koskien rakennusten olennaisia teknisiä vaatimuksia. Ranta-alueiden kaavoitustöillä tavoitellaan kaavoista poikkeamistarpeen vähentämistä.
2. Vuoden lopussa tehtiin selvitys lupien käsittelyajoista. Kuntanetin kyselytoiminnossa havaittujen puutteiden vuoksi selvitystä ei saatu tehtyä ilman järjestelmätoimittajan apua. Käytetyissä tietojärjestelmissä tapahtuvien muutosten vuoksi toimintatapojen vakiinnuttaminen on ollut osin haasteellista. Väestön muutostietoja seurattiin johtoryhmässä.
3. Kartoitustyö pyrittiin tekemään kaikille vireille tuleville hankkeille ja se paransi ja helpotti huomattavasti lupakäsittelyä. Osana uudisrakennusten lupaprosessia kerättyä aineistoa ylläpidetään loppukatselmusten yhteydessä tehtävänä rakennusten tarkistusmittauksena ja valokuvaamisena. Uusia toimintaa tehostavia ratkaisuja pyritään löytämään taajaman kartoitustyön ulkoistamisen yhteydessä.

Suoritteet	Tp 2018	Ta 2019	Tp 2019
Myönnetyt rakennusluvut, maisematyöluvut, toimenpideluvat ja -ilmoitukset	153	100	178
Muut päätökset	55	72	65
Rakennuslupiin liittyvät katselmukset	50		55

YMPÄRISTÖNSUOJELU

Ympäristösuojelun palvelut tuotettiin yhteistyössä niin, että Hartolan kunta osti ympäristösuojelun palvelut Heinolan kaupungilta. Ympäristönsuojelu hoitaa ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviä sekä mm. jäte-, maa-aines-, maastoliikenne-, vesi- ja luonnonsuojelulain mukaisia lupa-, valvonta-, neuvonta- ja edistämistehtäviä.

Tavoitteiden toteutuminen

- Toteutetaan kaikki valvontaohjelman mukaiset tarkastukset.
  - Kaikki valvontaohjelman mukaiset tarkastukset (yht. 16 kpl) saatiin tehtyä.
  - Lisäksi Hartolan ympäristönsuojelusta tehtiin kuusi valvontasuunnitelmien mukaista tarkastusta Heinola ja Sysmän alueille.
- Laaditaan ympäristön tilan seurantaohjelma vuoden 2019 aikana.
  - Seurantaohjelmaa ei saatu valmiiksi vuoden 2019 aikana, joten ohjelman viimeistely siirtyy alkuvuoteen 2020.

Ympäristötoimessa järjestettiin vuoden 2019 aikana kaksi projektia: Ympäristöviikko ja 1,5 asteen kunta. Ympäristöviikon tavoitteena on lisätä ihmisten ympäristötietoutta ja saada eri tahot järjestämään ympäristöaiheisia tapahtumia ja tempauksia. 1,5 asteen kunta -hankkeessa toteutettiin kestävän elämäntavan kokeilu perheissä sekä haastettiin kuntien valtuustot elämäntapatestiin. Hankkeen tavoitteena oli lisätä tietoutta siitä, millaisilla keinoilla kuntalaiset voivat pienentää hiilijalanjälkeään ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

TUNNUSLUVUT, YMPÄRISTÖNSUOJELU					
Määrä	TP 2018	TA 2019	TP 2019	TS 2020	TS 2021
Valvonta- ja tarkastuskäynnit (ei maa-aineslupatarkastukset)	110	150	110	150	150
Näytteet	5	20	10	20	20
Ympäristöluvat	1	2	2	3	3
Kampanjat ja projektit	1	2	2	2	2
Maa-ainesluvat	0	1	0	2	2
Maa-aineslupien valvontakäynnit	35	50	15	30	30

Ympäristölautakunta	Toteuma 2018	Alkuperäinen TA 2019	TA 2019 + muutos	Toteuma 2019	Poikkeama
Toimintatuotot					
* Ulkoiset tulot	74 523	106 775	106 775	121 157	-14 382
* Sisäiset tulot	355				0
Toimintakulut					
* Ulkoiset menot	-261 504	-316 384	-316 384	-270 808	-45 576
* Sisäiset menot	-14 701	-570	-570	-1 292	722
Toimintakate	-201 327	-210 179	-210 179	-150 943	-59 236
* Poistot	-1 242	-3 868	-3 868	-3 868	0
* Vyörytykset	-37 901	-33 607	-33 607	-45 056	11 449
* Laskennalliset erät	-7 445			-10 594	10 594
Kokonaiskustannukset	-247 915	-247 654	-247 654	-210 461	-37 193

3.12 Talousarvion tuloslaskelmaosan toteutumisvertailu

Alkuperäisessä talousarviossa vuosikate oli arvioitu 237 588 euroa positiiviseksi, eikä lisätalousarviota tehty. Tilinpäätöksen vuosikate oli – 321 602 euroa ja se oli 559 190 euroa talousarviota huonompi.

Tuloslaskelmanosan toteutuminen 2019

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Toimintatuotot					
Myyntituotot	1 039 620		1 039 620	890 578	149 042
Maksutuotot	227 226		227 226	207 307	19 919
Tuet ja avustukset	365 879		365 879	476 957	-111 078
Muut toimintatuotot	1 080 203		1 080 203	1 153 426	-73 223
Toimintatuotot yhteensä	2 712 928	0	2 712 928	2 728 268	-15 340
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	2 994	-2 994
Toimintakulut					
Henkilöstösivukulut	-1 128 223		-1 128 223	-1 048 090	-80 133
Palkat ja palkkiot	-3 313 646		-3 313 646	-3 283 202	-30 444
Henkilöstökulut	-4 441 869		-4 441 869	-4 331 292	-110 577
Palvelujen ostot	-15 427 263		-15 427 263	-15 234 429	-192 834
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-855 085		-855 085	-738 047	-117 038
Avustukset	-409 600		-409 600	-412 670	3 070
Muut toimintakulut	-154 272		-154 272	-272 631	118 359
Toimintakulut yhteensä	-21 288 089	0	-21 288 089	-20 989 070	-299 019
Toimintakate	-18 575 161	0	-18 575 161	-18 257 808	-317 353
Verotulot	10 159 000		10 159 000	9 355 050	803 950
Valtionosuudet	8 739 769		8 739 769	8 631 788	107 981
Rahoitustuotot ja -kulut					
Korkotuotot	7 180		7 180	8 616	-1 436
Muut rahoitustuotot	27 000		27 000	57 262	-30 262
Korkokulut	-120 000		-120 000	-116 281	-3 719
Muut rahoituskulut	-200		-200	-229	29
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-86 020		-86 020	-50 633	-35 387
Vuosikate	237 588	0	237 588	-321 602	559 190
Poistot käyttöomaisuudesta ja pitkävaikutteisista menoista	-738 161		-738 161	-750 510	12 349
Satunnaiset tuotot	0		0	0	0
Satunnaiset kulut	0		0	0	0
Tilikauden alijäämä (-) / ylijäämä (+)	-500 573	0	-500 573	-1 072 112	571 539

Verotulot toteutuivat ennakoitua pienempinä ja valtionosuudet toteutuivat alle talousarvion. Korkomenot toteutuivat alle arvion. Korkotuottoja saatiin hieman yli arvion. Poistot ylittivät hieman arvion. Tiliinpäätös toteutui 571 539 euroa arvioitua huonompana.

Verotulojen erittely

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Verotulot	10 159 000	0	10 159 000	9 355 050,02	-803 949,98
Kunnan tulovero	7 483 000	0	7 483 000	6 733 863,53	-749 136,47
Osuus yhteisöveron tuotosta	1 372 000	0	1 372 000	1 292 631,45	-79 368,55
Kiinteistövero	1 304 000	0	1 304 000	1 328 555,04	24 555,04
Muut verotulot	0	0	0	0,00	0,00

Valtionosuuksien erittely

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Valtionosuudet	8 739 769	0	8 739 769	8 631 788,00	-107 981,00
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus ml. tasaukset	9 083 409	0	9 083 409	9 197 385,00	113 976,00
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-343 640	0	-343 640	-565 597,00	-221 957,00
Harkinnanvarainen valtionosuuden korotus	0	0	0	0,00	0,00

3.13 Investointiohjelman toteutuminen

Investointien kokonaismenot olivat -555.020,16 € ja ne jäivät 184.980 euroa suunniteltua pienemmiksi. Investointitulot olivat 3.951.249,92 €. ja ne olivat 3.726.250 euroa suunniteltua enemmän, joka johtui Kotisaloon kaupasta. Investointien nettomeno oli 3.396.229,76 €.

Vuonna 2019 myytiin Kotisaloikiinteistö. Kotisaloa koskevaa tuloa kirjattiin käyttöomaisuudessa 3.838.831 euroa joka jakautui rakennuksiin lainoja vastaan 3.723.832 euroa, 1 euroa Kotiharjun osuutta sekä Kotisaloon vapaarahoitteinen osuus 99.998 euroa. Lisäksi Eläinlääkäritalo 1 euro. Näistä muodostui yhteensä 3.838.831 euroa. Kaupanyhteydessä myytiin neljä Metoksen vaunua 20.000 euroa (+ alv 24%). Näistä kolme oli käyttöomaisuutta ja ne myytiin 15.000 euron hinnalla, yksi kirjattiin suoraan käyttötalouteen tuloksi, 5.000 euroa. Koska kyseessä oli käyttöomaisuudessa useita hyödykkeitä, tuli niistä myyntivoittoa 79.255 ja tappiota -109.400,08 joten netto oli -30.145,08. Poistot Kotisaloon osalta vuonna 2019 olivat 197.945,88 euroa. Eläinlääkäritalosta ei ollut poistoja, koska se on poistettu jo kirjanpidosta. Maapohja jäi kunnan omistukseen ja on vuokrattu pitkällä yli 40 vuoden vuokrasopimukselle uudelle omistajalle.

Paloaseman tornia peruskorjattiin ja kiinteistön ulkomaalaus toteutettiin investointisuunnitelman mukaisesti. Korjaukseen oli budjetoitu rahaa 50 000 €, mutta toteutunut kustannustaso jäi -31.563,57 euroon. Keskusta-alueelle tehtiin suunnitelman mukaisesti maisemointia ja rakennettiin uusi puistoalue Matkahuollon eteen

yhdystielle. Keskusta-alueen kehittämiseen oli budjetoitu 60.000€, mutta toteutunut kustannustaso jäi -37.326,77 euroon.

Yhtenäiskoulun sisäilmaongelmien takia yhtenäiskoulun rakentamista pohtiva suunnitteluryhmä kokoontui useita kertoja vuonna 2019. Suunnitteluryhmässä käytiin läpi, onko nykyisen koulun korjaaminen vai uuden koulun rakentaminen järkevin vaihtoehto. Syksyllä 2019 päästiin yhteisymmärrykseen, että uusi koulu päätetään rakentaa. Yhtenäiskoulun uudisrakennuksen rakentaminen aloitetaan vuonna 2020.

Liikennealueita parannettiin raivaamalla tiealueiden ja valtatieen laitoja, mutta investointeihin kirjattiin VT4 pysäkkien hankinta taajaman kohdalle ja Kurpantien risteysalueen päällystäminen. Katujen valaistusta parannettiin asentamalla katuvalot Eteläiselle teollisuustielle. Katuvalojen päivittäminen Led-valoihin jatkuu vuonna 2020.

Kunnanvirastolla tehtiin lukitusjärjestelmän päivityksiä. Lisäksi kunnanvirastokiinteistöön asennettiin palohälytys- ja murtohälytysjärjestelmä. Vuonna 2020 tehdään kiinteistöön lukuisia korjausinvestointeja.

Jäteveden puhdistamon saneeraus oli vuoden 2019 merkittävin yksittäinen investointi. Se toteutettiin vuonna suunnitelmien mukaisena 2018 -2019 ja se valmistuu keväällä 2020.

Kustp.	Tilin nimi		TA 2019 + lisämääräraha	TOT 2019	Poikkeama
91011	Tietokoneohjelmistot	Menot	-10 000	-11 553	-1 553
		Netto	-10 000	-11 553	-1 553
Kustp.	Maa- ja vesialueet				
91021	Maa- ja vesialueet	Menot	-60 000	0	60 000
		Tulot	60 000	0	-60 000
		Netto	0	0	0
Kustp.	Rakennukset				
91031	Rakennukset	Menot	-50 000	0	50 000
		Tulot	50 000	3 864 927	3 814 927
		Netto	0	3 864 927	3 864 927
Kustp.	Muut osakkeet ja osuudet				
91041	Asunto-osakkeet	Menot	0	0	0
		Tulot	0	30274	30 274
		Netto	0	30 274	30 274
Kustp.	Muut osakkeet ja osuudet				
91043	Muut osakkeet ja osuudet	Menot	0	0	0
		Tulot	40 000	0	-40 000
		Netto	40 000	0	-40 000
Kustp.	Taide-esineet				
91050	Taide-esineet	Menot	-5 000	-2585	2 415
		Tulot	5 000	0	-5 000
		Netto	0	-2 585	-2 585
Kustp.	Talonrakennus/tilapalvelu				
92018	Päiväkoti Vanttu	Menot	-15000	-20 199	-5 199
		Netto	-15000	-20 199	-5 199

92020	Palotalo	Menot	-50 000	-31 564	18 436
		Netto	-50 000	-31 564	18 436
92027	Hyötyjäteasema	Menot	0	-762	-762
		Netto	0	-762	-762
92028	Kunnanvirasto	Menot	0	-3 122	-3 122
		Netto	0	-3 122	-3 122
92029	Yhtenäiskoulu	Menot	-40 000	-49 405	-9 405
		Netto	-40 000	-49 405	-9 405
92031	Koskipää	Menot	-10 000	-8 555	1 445
		Netto	-10 000	-8 555	1 445
Kustp.	Liikenneväylät				
93011	Katujen rakentaminen ja päällystys	Menot	-15 000	-15 453	-453
		Netto	-15 000	-15 453	-453
93012	Katujen valaistus	Menot	-10 000	-10268	-268
		Netto	-10 000	-10 268	-268
93018	Keskusta-alue	Menot	-60 000	-37 327	22 673
		Netto	-60 000	-37 327	22 673
93019	Liikuntapaikat	Menot	-110 000	-142357	-32 357
		Tulot	70 000	52000	-18 000
		Netto	-40 000	-90 357	-50 357
93020	Kaavatien rakentaminen	Menot	-50 000	-11 524	38 476
		Netto	-50 000	-11 524	38 476
Kustp.	Vesi- ja viemärlaitos				
94011	Vesilinjojen rakentaminen ja liittymät	Menot	-30 000	-2 600	27 400
		Netto	-30 000	-2 600	27 400
94012	Vedenottamot	Menot	-10 000	-3 780	6 220
		Netto	-10 000	-3 780	6 220
95011	Jätevesilinjojen rakentaminen ja liittymät	Menot	-1 055	0	1 055
		Netto	-1 055	0	1 055
95012	Jätevedenpuhdistamo	Menot	-168 945	-173 683	-4 738
		Netto	-168 945	-173 683	-4 738
Kustp.	Maankäyttö				
97012	Kaavoituksen pohjakartan teko	Menot	-30 000	-19 760	10 240
		Netto	-30 000	-19 760	10 240
Kustp.	Koneet ja kalusto				
97015	Koneet ja kalusto	Menot	-15 000	-10 525	4 475
		Tulot	0	4 049	4 049
		Netto	-15 000	-6 476	8 524
	Investoinnit yhteensä	Menot	-740 000	-555 020	184 980
		Tulot	225 000	3 951 250	3 726 250
		Netto	-515 000	3 396 230	3 911 230

TILINPÄÄTÖS LASKELMAT

1. TULOSLASKELMA

KUNNAN TULOSLASKELMA				
	2019		2018	
Toimintatuotot				
Myyntituotot	890 577,54		945 223,66	
Maksutuotot	207 306,72		208 690,62	
Tuet ja avustukset	476 957,43		414 621,95	
Muut toimintatuotot	1 153 426,35		1 080 175,25	2 648 711,48
Valmistus omaan käyttöön				0,00
Toimintakulut				
Henkilöstökulut	-4 331 291,88		-4 306 969,58	
Palvelujen ostot	-15 234 429,29		-15 436 088,74	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-738 047,25		-764 054,10	
Avustukset	-412 670,16		-373 502,68	
Muut toimintakulut	-272 631,26	-20 989 069,84	-252 004,40	-21 132 619,50
Toimintakate		-18 257 807,80		-18 483 908,02
Verotulot		9 355 050,02		9 795 449,78
Valtionosuudet		8 631 788,00		8 887 967,00
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	8 615,57		9 512,18	
Muut rahoitustuotot	57 261,78		34 134,66	
Korkokulut	-116 280,90		-127 715,92	
Muut rahoituskulut	-229,07	-50 632,62	-596,19	-84 665,27
Vuosikate		-321 602,40		114 843,49
Poistot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset poistot	-750 509,95		-786 142,72	
Arvonalentumiset	0,00	-750 509,95	0,00	-786 142,72
Satunnaiset erät				
Satunnaiset tuotot	0,00		0,00	
Satunnaiset kulut	0,00	0,00	0,00	0,00
Tilikauden tulos		-1 072 112,35		-671 299,23
Tilinpäätössiirrot				
Tilikauden yli- / alijäämä		-1 072 112,35		-671 299,23

2. RAHOITUSLASKELMA

HARTOLAN KUNNAN RAHOITUSLASKELMA				
	2019		2018	
Toiminnan rahavirta				
Vuosikate	-321 602,40		114 843,49	
Satunnaiset erät	0,00		0,00	
Tulorahoituksen korjauserät	-1 638,08	-323 240,48	86 042,22	200 885,71
Investointien rahavirta				
Investointimenot	-555 020,16		-640 670,26	
Rahoitusosuudet investointimenoihin	52 000,00		0,00	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 854 832,00	3 351 811,84	46 966,00	-593 704,26
Toiminnan ja investointien rahavirta		3 028 571,36		-392 818,55
Rahoituksen rahavirta				
Antolainauksen muutokset				
Antolainauksen lisäykset	-4 500,00		0,00	
Antolainauksen vähennykset	8 087,44	3 587,44	10 384,92	10 384,92
Lainakannan muutokset				
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	1 500 000,00		0,00	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-4 897 220,00		-1 412 053,76	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 000 000,00	-1 397 220,00	500 000,00	-912 053,76
Oman pääoman muutokset				
Muut maksuvalmiuden muutokset				
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-21 949,81		-9 717,01	
Vaihto-omaisuuden muutos	33,64		31,82	
Saamisten muutos	139 427,26		373 219,82	
Korottomien velkojen muutos	-840 166,78	-722 655,69	102 282,48	465 817,11
Rahoituksen rahavirta		-2 116 288,25		-435 851,73
Rahavarojen muutos		912 283,11		-828 670,28
Rahavarat 31.12	1 267 034,50		354 751,39	
Rahavarat 1.1	354 751,39	912 283,11	1 183 421,67	-828 670,28

3. TASE

VASTAAVAA		2019		2018	
A	PYSYVÄT VASTAAVAT	15 869 643,64		20 019 990,79	
I	Aineettomat hyödykkeet	0,00	43 027,06		42 595,13
	Aineettomat oikeudet	43 027,06		42 595,13	
II	Aineelliset hyödykkeet		12 019 325,57		16 136 213,37
	Maa- ja vesialueet	4 160 329,62		4 160 329,62	
	Rakennukset	5 354 090,59		9 625 246,22	
	Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 608 757,02		1 666 549,26	
	Koneet ja kalusto	33 056,68		67 106,86	
	Muut aineelliset hyödykkeet	63 037,24		60 252,51	
	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	800 054,42		556 728,90	
III	Sijoitukset		3 807 291,01		3 841 182,29
	Osakkeet ja osuudet	3 436 720,43		3 467 024,27	
	Muut lainasaamiset	21 752,95		21 752,95	
	Muut saamiset	348 817,63		352 405,07	
B	TOIMEKSIANTOJEN VARAT	21 223,41		21 176,78	
	Valtion toimeksiannot				
	Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	21 223,41		21 176,78	
C	VAIHTUVAT VASTAAVAT	2 277 299,12		1 504 476,91	
I	Vaihto-omaisuus		243,99		277,63
	Aineet ja tarvikkeet	243,99		277,63	
II	Saamiset		394 087,44		393 967,92
	Pitkäaikaiset saamiset				
	Myyntisaamiset	8 087,44		7 967,92	
	Lainasaamiset	215 000,00		215 000,00	
	Muut saamiset	171 000,00		171 000,00	
III	Lyhytaikaiset saamiset		615 933,19		755 479,97
	Myyntisaamiset	261 108,18		501 205,79	
	Lainasaamiset	16 000,00		27 000,00	
	Muut saamiset	100 981,33		73 701,92	
	Siirtosaamiset	237 843,68		153 572,26	
IV	Rahat ja pankkisaamiset	1 267 034,50	1 267 034,50	354 751,39	354 751,39
VASTAAVAT YHTEENSÄ		18 168 166,17		21 545 644,48	

VASTATTAVAA		2019	2018
A	OMA PÄÄOMA	4 750 219,07	5 822 331,42
I	Peruspääoma	5 530 210,15	5 530 210,15
II	Muut omat rahastot	0,00	0,00
III	Edellisten tilikausien alijäämä	292 121,27	963 420,50
IV	Tilikauden yli- / alijäämä	-1 072 112,35	-671 299,23
B	POISTOERO JA VAPAAEHTOISET	0,00	0,00
	VARAUKSET	0,00	0,00
	Poistoero	0,00	0,00
	Vapaaehtoiset varaukset		
C	PAKOLLISET VARAUKSET	125 279,40	171 335,40
	Muut pakolliset varaukset	125 279,40	171 335,40
D	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	98 071,21	119 974,39
	Valtion toimeksiannot	0,00	0,00
	Lahjoitusrahastojen toimeksiannot	98 071,21	119 974,39
E	VIERAS PÄÄOMA	13 194 616,49	15 432 003,27
I	Pitkäaikainen	7 381 641,80	10 689 836,13
	Lainat rahoituslaitoksilta	5 974 160,00	9 133 004,00
	Lainat julkisyhteisöltä	600 000,00	750 000,00
	Liittymismaksut ja muut velat	765 503,03	764 303,03
	Siirtovelat	41 978,77	42 529,10
II	Lyhytaikainen	5 812 974,69	4 742 167,14
	Lainat rahoituslaitoksilta	4 435 012,00	2 523 388,00
	Lainat julkisyhteisöltä	150 000,00	150 000,00
	Saadut ennakot	109 290,65	97 324,60
	Ostovelat	500 292,65	896 221,61
	Muut velat	73 284,62	89 404,01
	Siirtovelat	545 094,77	985 828,92
VASTATTAVAA YHTEENSÄ		18 168 186,17	21 545 644,48

4. KONSERNILASKELMAT

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	TULOSLASKELMA	
	2019	2018
Toimintatuotot	20 524 211,63	19 954 457,90
Toimintakulut	-37 663 518,58	-37 292 225,81
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta	5 954,66	316,75
Toimintakate	-17 133 352,29	-17 337 451,16
Verotulot	9 355 050,02	9 795 449,78
Valtionosuudet	8 631 788,00	8 887 967,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	17 101,05	14 113,29
Muut rahoitustuotot	83 942,08	45 090,11
Korkokulut	-236 527,37	-252 534,30
Muut rahoituskulut	-25 786,51	-4 890,39
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-161 270,75	-198 221,29
Vuosikate	692 214,98	1 147 744,33
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 922 874,41	-1 869 931,18
Tilikauden yli-/alipariarvot	-6 395,06	9 923,90
Arvonalentumiset	0,00	-848,98
Satunnaiset erät	-20 599,58	123 912,32
Tilikauden tulos	-1 257 654,07	-589 199,59
Tilinpäätössiirrot	9 405,58	18 531,98
Vähemmistöosuudet	-38 028,26	-36 103,38
Tuloksen oikaisuerät		
Tilikauden yli- / alijäämä	-1 286 276,75	-606 770,99
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	54,49	53,50
Vuosikate/Poistot, %	36,00	61,38
Vuosikate, €/asukas	256,38	412,86
Asukasmäärä 31.12	2700	2780

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	RAHOITUSLASKELMA	
	2019	2018
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	692 214,98	1 147 744,33
Satunnaiset erät	-20 599,58	123 912,32
Tulorahoituksen korjauserät	-67 486,43	87 234,54
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-1 116 474,52	-1 102 710,21
Rah.osuudet iv. menoihin	70 594,17	19 121,56
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 858 021,87	76 045,37
Toiminnan ja investointien rahavirta	3 416 270,49	351 347,91
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-4 926,64	-1 585,16
Antolainasaamisten vähennykset	12 244,44	10 384,92
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	1 647 575,18	25 360,41
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-5 899 640,18	-2 284 577,89
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 020 556,02	563 512,99
Oman pääoman muutokset	0,00	11 875,37
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutos	-31 717,80	-5 018,86
Vaihto-omaisuuden muutos	8 510,37	-4 035,93
Saamisten muutos	-168 222,53	472 501,89
Korottomien velkojen muutos	-858 387,04	76 431,85
Rahoituksen rahavirta	-3 274 008,18	-1 135 150,41
Rahavarojen muutos	142 262,31	-783 802,50
Rahavarat 31.12.	2 479 243,30	2 336 981,00
Rahavarat 1.1.	2 336 980,99	3 120 783,50
	142 262,31	-783 802,50
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Investointien tulorahoitus, %	24,62	113,92
Lainanhoitokate	0,15	0,55
Kassan riittävyys, pv	21,95	20,84

HARTOLAN KUNTAKONSERNI	TASE	
VASTAAVAA	2019	2018
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	60 391,48	70 639,87
Muut pitkävaikuttiset menot	2 047,85	3 472,27
	62 439,33	74 112,14
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	5 094 786,37	5 168 503,95
Rakennukset	22 473 288,22	26 882 242,50
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 634 372,01	1 691 727,85
Koneet ja kalusto	437 046,19	505 911,90
Muut aineelliset hyödykkeet	335 313,79	117 278,82
Ennakkomaksut ja keskeneräiset	1 096 126,29	693 528,56
	31 070 932,87	35 059 193,58
Sijoitukset		
Osakkuusyhteisöosuudet	497 908,63	491 953,97
Muut osakkeet ja osuudet	880 242,89	907 992,62
Muut lainasaamiset	52 552,62	56 709,61
Muut saamiset	355 195,37	358 313,99
	1 785 899,51	1 814 970,19
Pysyvät vastaavat yhteensä	32 919 271,71	36 948 275,91
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	28 815,78	45 027,62
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus	107 754,55	116 264,92
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset	544 983,51	612 353,52
Lyhytaikaiset saamiset	2 183 138,42	1 947 588,06
	2 728 121,93	2 559 941,58
Rahoitusarvopaperit	327 619,80	495 619,33
Rahat ja pankkisaamiset	2 151 623,50	1 841 361,67
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS YHT	5 315 119,78	5 013 187,50
VASTAAVAA YHTEENSÄ	38 263 207,27	42 006 491,03

HARTOLAN KUNTAKONSERNI		TASE	
VASTATTAVAA	2019	2018	
OMA PÄÄOMA			
Peruspääoma	5 530 210,15	5 530 210,15	
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääomat	411 987,54	411 987,54	
Arvonkorotusrahasto	0,00	0,00	
Muut rahastot	496 256,10	500 696,89	
Ed.tilikausien yli/-alijäämä	646 481,84	1 225 472,71	
Tilikauden yli/-alijäämä	-1 286 276,75	-606 770,99	
Oma pääoma yhteensä	5 798 658,88	7 061 596,30	
VÄHEMMISTÖOSUUDET	49 984,54	47 978,72	
VARAUKSET			
Kertynyt poistoero	42 098,10	38 101,31	
Vapaaehtoiset varaukset	546 371,07	552 805,77	
Pakolliset varaukset	308 927,48	414 266,11	
	897 396,65	1 005 173,19	
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄMAT	141 488,67	189 418,30	
VIERAS PÄÄOMA			
Pitkäaikainen			
Pitkäaikainen korollinen vieras p-oma	21 248 238,39	24 648 948,31	
Pitkäaikainen koroton vieras p-oma	809 039,35	806 832,13	
Lyhytaikainen			
Lyhytaikainen korollinen vieras p-oma	5 572 093,74	3 639 642,77	
Lyhytaikainen koroton vieras p-oma	3 746 307,05	4 606 901,31	
Vieras pääoma yhteensä	31 375 678,53	33 702 324,52	
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	38 263 207,27	42 006 491,03	
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma:			
Jorma Virtasen Säätiö 411.987,54 euroa			
Konsernitaseen tunnusluvut			
Omavaraisuusaste, %	17,63	19,32	
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	81,47	87,26	
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), 1000 €	-639	618	
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	-236,96	222,55	
Konsernin lainakanta 31.12., 1000 €	26 820	28 289	
Konsernin lainat,€/asukas	9 933	10176	
Lainat ja vuokravastuut 31.12.	27 582 717		
Lainat ja vuokravastuut 31.12. €/asukas	10 216		
Konsernin lainasaamiset 31.12., 1000 €	53	57	
Kunnan asukasmäärä	2 700	2 780	

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT**1. TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT****Liitetieto 6)**

	Konserni		Kunta	
	2019	2018	2019	2018
Toimintatuotot tehtäväalueittain				
Yleishallinto	380 526,96	478 845,71	310 739,61	404 629,68
Sosiaali- ja terveystoiminta	15 372 197,10	14 650 650,98	0,00	0,00
Opetus- ja kulttuuritoiminta	1 068 943,92	1 016 564,43	459 684,60	417 785,52
Yhdyskuntapalvelut	1 215 841,40	1 186 109,86	754 928,49	723 416,12
Muut palvelut	2 486 702,25	2 605 636,43	1 202 915,34	1 102 880,16
<i>Toimintatuotot yhteensä</i>	<i>20 524 211,63</i>	<i>19 937 807,41</i>	<i>2 728 268,04</i>	<i>2 648 711,48</i>

Liitetieto 7)

	2019	2018
Verotulojen erittely		
Kunnan tulovero	6 733 863,53	7 217 981,70
Osuus yhteisöveron tuotosta	1 292 631,45	1 259 702,19
Kiinteistövero	1 328 555,04	1 317 765,89
<i>Verotulot yhteensä</i>	<i>9 355 050,02</i>	<i>9 795 449,78</i>

Liitetieto 8)

	2019	2018
Valtionosuuksien erittely		
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus (ilman tasauksia)	6 750 067,00	6 828 511,00
Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus	2 322 816,00	2 403 096,00
Valtionosuuden järjestelmämuutoksen tasaus	124 502,00	0,00
Opetus- ja kulttuuritoimien valtionosuus	-565 597,00	-343 640,00
Harkinnanvarainen rahoitusavustus	0,00	0,00
<i>Valtionosuuden yhteensä</i>	<i>8 631 788,00</i>	<i>8 887 967,00</i>

Liitetieto 9)

	2018	2018
Palvelujen ostojen erittely		
Asiakaspalvelujen ostot	13 839 303,45	13 968 312,82
Muiden palvelujen ostot	1 395 125,84	1 467 775,92
<i>Kunnan palvelujen ostot yhteensä</i>	<i>15 234 429,29</i>	<i>15 436 088,74</i>

Liitetieto 10) Ei raportoitavaa

Liitetieto 11)

Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista

Pysyvien vastaavien poistojen määrittämiseen on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa.

Arvioidut poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit sekä poistomenetelmät		
Aineettomat hyödykkeet		
Kehittämismenot	2 vuotta	Tasapoisto
Aineettomat oikeudet	5 vuotta	Tasapoisto
Liikearvo	2 vuotta	Tasapoisto
Atk -ohjelmistot	2 vuotta	Tasapoisto
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	ei poistoa	
Hallinto- ja toimistorakennukset, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Hallinto- ja toimistorakennukset, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Koulurakennukset, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Koulurakennukset, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Päiväkodit, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Päiväkodit, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Sairaalarakennukset, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Sairaalarakennukset, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Uimahallit	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Liikuntahallit	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
<i>Tehdas- ja tuotantorakennukset</i>		
Keskuskeittiö	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Pesula	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Talousrakennukset		
Varastot, kiviset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Varastot, puiset	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
<i>Vapaa-ajan rakennukset</i>		
Urheilukenttien huoltorakennukset	25 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Virkistysalueen mökit/saunamökit	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
<i>Asuinrakennukset</i>		
Kerrostalot, kiviset	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
Rivi- ja pientalot, kiviset	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 5%
<i>Kiinteät rakenteet ja laitteet</i>		
Kadut, tiet, torit, puistot ja kentät	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Sillat, laiturit, uimalat	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Muut maa- ja vesirakenteet	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Vedenjakeluverkosto, viemäriverkko	30 vuotta	tai menojäännöspoisto 7%
Kaukolämpöverkko	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 10%
Sähköjohdot, muuntoasemat, ulkovalaistuslaitteet	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Puhelinverkko, keskusasema ja alakeskukset	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
Maakaasuverkko	20 vuotta	tai menojäännöspoisto 12%
Muut putki- ja kaapeliverkot	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Sähkö-, vesi- yms. laitoskoneet ja -laitteet	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Kiinteät nosto- ja siirtolaitteet	15 vuotta	tai menojäännöspoisto 15%
Liikenteen ohjauslaitteet	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10 vuotta	tai menojäännöspoisto 20%
<i>Koneet ja kalusto</i>		
Muut kuljetusvälineet	4 vuotta	tai menojäännöspoisto 25%
Muut liikkuvat työkoneet	5 vuotta	tai menojäännöspoisto 25%

2. TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liitetieto 17 - 18) Ei raportoitavaa

Liitetieto 19)

Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet						
	Hank.meno	Hankinnat	Lisäykset	Vähennykset	Poistot	Hank.meno
Tili	1.1.2019	2019	2019	2019	2019	31.12.2019
Tietokone-ohjelmistot	42 595,13	11 553,00			11 121,07	43 027,06
Maa- ja vesialueet	4 160 329,62					4 160 329,62
Asuinrakennukset	0,00					0,00
Hallinto- ja toimistorakennukset	7 623 134,67		55 214,01	3 844 659,10	394 477,48	3 439 212,10
Muut rakennukset	2 002 111,55		8 554,98		95 798,04	1 914 868,49
Maa- ja vesirakenteet	658 166,62		138 910,71		112 176,66	684 900,67
Johtoverkostot ja laitteet	639 377,25		2 820,44		63 425,06	578 772,63
Kiinteät rakenteet ja laitteet	369 005,39		29 552,19		53 473,86	345 083,72
Koneet ja kalusto	67 106,86	10 525,02		24 316,98	20 258,22	33 056,68
Taide-esineet	60 252,51	2 272,73	512,00			63 037,24
Keskeneräiset työt	556 728,90		813 846,72	570 521,20		800 054,42
Yhteensä	16 178 808,50	24 350,75	1 049 411,05	4 439 497,28	750 730,39	12 062 342,63
<p>Tietokone -ohjelmistot, hankinnat: ProEconomica Premium 3.0-version hankinta Hallinto- ja toimistorakennukset lisäykset: Kunnantalon ja Palotalon saneeraus/Vähennys: Kotisaloon myynti Maa- ja vesirakenteet, lisäykset: katujen päällystys, keskusta-alue, Vantun piha-alue Johtoverkostot ja laitteet, lisäys: vuosittaiset työt Kiinteät rakenteet ja laitteet, lisäys: Hyötyjäteaseman aita+portti+valaistus Koneet ja kalusto, lisäys: Suurkuvaskanneri, vähennys: myyty Kotisaloon laitteita</p>						

Pysyvien vastaavien sijoitukset						
	Hank.meno	Hankinnat	Lisäykset	Vähennykset	Poistot	Hank.meno
Tili	1.1.2019	2019	2019	2019	2019	43830
Tytäryhteisöosakkeet	856 642,13		129 504,71			986 146,84
Kuntayhtymäosuudet	1 344 067,53					1 344 067,53
Osakkuusyhteisöosakkeet	435 023,37					435 023,37
Muut osakkeet ja osuudet	831 291,24			159 778,55		671 512,69
Yhteensä	3 467 024,27	0,00	129 504,71	159 778,55	0,00	3 436 750,43
Siirretty Muista osakkeista ja osuuksista As Oy Vuorilaakso tytäryhtiöosakkeisiin sekä myyty As Oy Laidunvisan osake						

Liitetieto 20 - 22)

Tytäryhteisöt, kuntayhtymäosuudet sekä osakkuusyhteisöt						
Nimi	Kotipaikka	Kunnan omistus osuus	Konsernin omistus-osuus	Omasta pääomasta	Vieraasta pääomasta	Tilikauden voitosta/tappiosta
Tytäryhteisöt						
AS Oy Vuorilaakso	Hartola	72,50 %	72,50 %	99 949	1 724	1 585,47
KOY Vasalli	Hartola	100 %	100,00 %	-116 299	12 628 910	-223 572,25
KOY Kuninkaanpitäjä	Hartola	100 %	100,00 %	585 023	2 454 087	29,24
Jorma Virtasen säätiö	Hartola	100 %	100,00 %	484 759	49	-17 642,65
			Yhteensä	1 053 432	15 084 770	-239 600,19
Kuntayhtymät						
Päijät-Hämeen liitto	Lahti	1,94 %	1,94 %	70 860	82 664	-5 412,05
Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä	Lahti	1,929 %	1,929 %	1 223 786	2 492 273	-5 504,90
Itä-Suomen päihdehuollon ky	Mäntyharju	0,718480 %	0,718480 %	10 967	370	-2 472,01
Vaalijalan kuntayhtymä	Pieksämäki	1,227271 %	1,227271 %	168 284	342 927	48 540,99
Koulutuskeskus Salpaus	Lahti	0,97 %	0,97 %	800 258	177 402	27 681,81
			Yhteensä	2 274 156	3 095 636	62 833,84
Osakkuusyhteisöt, yhdistelemättömät						
AS Oy Yrittäjäkerho	Hartola	34 %	34,00 %	66 595	37 530	972,48
AS Oy Sahakankaanmäki	Hartola	41 %	41,00 %	52 460	1 518	115,63
As Oy Yölintu	Hartola	24,50 %	24,50 %	61 161	27 484	-27 717,23
			Yhteensä	180 215	66 532	-26 629,12
Asunto-osakkeet		Omistus-osuus	Osakkeet kunta kpl	Osakepääoma kunnan osuus	Huoneistoja	
As Oy Hartolan Kauppakulma		12,44 %	555	0	1	
As Oy Hartolan Koulupelto		11,52 %	76	0	2	
As Oy Kuntalantupa		8,38 %	838	0	1	
As Oy Yhdystie		12,29 %	12 289	0	2	
As Oy Pellonperä		10,87 %	1 098	0	3	
As Oy Laidunvisa		8,28 %	839	0	1	
As Oy Vierukkapolku 4		21,56 %	2 156	0	4	
As Oy Käpyrinne		9,06 %	906	0	1	
Muut osakkeet			Osakkeet kunta kpl	Osakepääoma kunnan osuus		
Hartolan Osuuspankki			1	84		
Osuuskauppa Hämeenmaa			1	17		
Suur-Savon Sähkö Oy			511	46 348		
Hartolan Golfkeskus			1	7 064		
Joutsan Seudun Ratakeskus Oy			1	841		
Lahden Seudun Kehitys (Ladec Oy)			5	841		
Kuntarahoitus Oyj			3300	10560		
Työterveyshuolto Wellamo			12	1200		
Kuntien palvelukeskus KPK ICT Oy			3388	3388		
Sarastia Oy			25	2500		
Joutsan Ekokaasu Oy			50	5000		
Lahden seutu - Lahti region Oy			17	2876		

Liitetieto 23)

Saamisten erittely				
	2019		2018	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset		10 798,52		23 285,93
Lainasaamiset	215 000,00	10 000,00	215 000,00	15 000,00
Muut saamiset				
Siirtosaamiset				
Yhteensä	215 000,00	20 798,52	215 000,00	38 285,93
Saamiset kuntayhtymiltä, joissa kunta on jäsenenä				
Myyntisaamiset		6 450,05		6 947,62
Lainasaamiset				
Muut saamiset		0,00		0,00
Siirtosaamiset				
Yhteensä	0,00	6 450,05	0,00	6 947,62
Saamiset osakkuus- sekä muilta omistusyhteisyhteisöiltä				
Myyntisaamiset		0,00		5 091,39
Lainasaamiset	21 752,95		21 752,95	
Muut saamiset				
Siirtosaamiset				
Yhteensä	21 752,95	0,00	21 752,95	5 091,39
Saamiset yhteensä	236 752,95	27 248,57	236 752,95	50 324,94

Liitetieto 24)

Siirtosaamiin sisältyvät olennaiset erät	Konserni		Kunta	
	2019	2018	2019	2018
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Menoennakot	104,05	751,53	0,00	0,00
Muut tulojäämät				
Siirtyvät korot	942,89	1 000,46	0,00	0,00
Kelan korvaus työterv.huollosta	46 134,26	48 071,72	15 990,37	14 316,32
Tuet ja -avustukset	93 196,87	123 177,01	89 289,11	108 987,83
Muut tulojäämät	256 099,94	120 225,82	132 564,20	30 268,11
Tulojäämät yhteensä	396 373,96	292 475,01	237 843,68	153 572,26
Lyhytaikaiset siirtosaamiset yhteensä	396 478,01	293 226,54	237 843,68	153 572,26

Liitetieto 25)

Oman pääoman erittely	Konserni		Kunta	
	2019	2018	2019	2018
Peruspääoma 1.1.	5 530 210,15	5 530 210,15	5 530 210,15	5 530 210,15
Jorma Virtasen säätiö	411 987,54	411 987,54	0,00	0,00
Peruspääoma 31.12.	5 942 197,69	5 942 197,69	5 530 210,15	5 530 210,15
Arvonkorotusrahasto 1.1.	0,00	0,00	0,00	0,00
Lisäykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvonkorotusrahasto 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut omat rahastot	496 256,10	500 696,89		
Vahinkorahaston pääoma 1.1.			0,00	0,00
Siirrot rahastoon			0,00	0,00
Siirrot rahastosta			0,00	0,00
Vahinkorahaston pääoma 31.12.			0,00	0,00
Muut omat rahastot yhteensä 31.12.	496 256,10	500 696,89	0,00	0,00
Edellisten tilikausien ylijäämä 1.1.	646 481,84	1 225 472,71	292 121,27	963 420,50
Siirto vahinkorahastoon				
Edellisten tilikausien ylijäämä 31.12.				
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	-1 286 276,75	-606 770,99	-1 072 112,35	-671 299,23
Oma pääoma yhteensä	5 798 658,88	7 061 596,30	4 750 219,07	5 822 331,42

Liitetieto 26) Ei raportoitavaa**Liitetieto 27)**

Pitkäaikaiset velat jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua		
	2019	2018
Joukkovelkainakirjat	0,00	0,00
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	3 034 112,00	6 312 100,00
Lainat julkisyhteisöiltä	0,00	150 000,00
Lainat muilta luotonantajilta	0,00	0,00
Pitkäaikaiset velat yhteensä	3 034 112,00	6 462 100,00

Vuoden 2019 tilinpäätöksessä esitetään velat ja velkojen osat, jotka erääntyvät 1.1.2025 tai sen jälkeen.

Liitetieto 28)

Joukkovelkakirjalainat	2019	2018
Alle vuoden kuluessa erääntyvät kuntatodistuslainat		
Nordea Bank Ab	500 000,00	500 000,00
OP Yrityspankki Oyj	2 000 000,00	1 000 000,00
Kuntarahoitus Oyj	1 000 000,00	
Joukkovelkakirjalainat yhteensä	3 500 000,00	1 500 000,00

Liite 30)

Vieras pääoma	2019		2018	
	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen
Velat tytäryhteisöille				
Saadut ennakot				
Ostovelat		13 634,55		7 142,40
Muut velat	278 286,79		278 286,79	
Siirtovelat				
Yhteensä	278 286,79	13 634,55	278 286,79	7 142,40
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä				
Saadut ennakot				
Ostovelat	125 279,40	3 409,11	171 335,40	3 758,11
Muut velat				
Siirtovelat		117 522,00		514 164,00
Yhteensä	125 279,40	120 931,11	171 335,40	517 922,11
Velat osakkuus- sekä muille omistusyhteisyyksille				
Saadut ennakot				
Ostovelat		0,00		0,00
Muut velat	4 722,72		4 722,72	
Siirtovelat				
Yhteensä	4 722,72	0,00	4 722,72	0,00
<i>Vieras pääoma yhteensä</i>	<i>408 288,91</i>	<i>134 565,66</i>	<i>454 344,91</i>	<i>525 064,51</i>

Liitetieto 31) Ei raportoitavaa**Liitetieto 32)**

Muiden velkojen erittely	Kunta	
	2019	2018
Muut velat		
Palautuskelpoiset liittymismaksut	765 503,03	764 303,03
<i>Muut velat</i>	<i>765 503,03</i>	<i>764 303,03</i>

Liitetieto 33)

Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät	Konserni		Kunta	
	2019	2018	2019	2018
Lyhytaikaiset siirtovelat				
Tuloennakot	189 638,92	216 202,22	109 290,65	97 324,60
Menojäämät				
Lomapalkkavelka	1 481 024,00	1 431 130,46	420 866,09	401 038,30
Korkojaksotukset	16 318,66	24 328,86	0,00	0,00
Muut menojäämät	506 644,28	963 611,61	124 228,68	584 760,62
Lyhytaikaiset siirtovelat yhteensä	2 003 986,94	2 419 070,93	545 094,77	985 798,92
<i>Siirtovelat yhteensä</i>	<i>2 193 625,86</i>	<i>2 635 273,15</i>	<i>654 385,42</i>	<i>1 083 123,52</i>

3. VAKUUKSIA, VASTUUSITOUMUKSIA JA TASEEN ULKOPUOLISIA JÄRJESTELYJÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liitetieto 34 - 36 Ei raportoitavaa

Liitetieto 37)

VAKUUDET	2019	2018
Hämeen Ympäristökeskus	10 317,65	10 317,65
Maa-aineslupien vakuudet	171 355,00	186 465,00
Ympäristölupien vakuudet	0,00	0,00
Työaikaiset vakuudet/urheilukentän saneeraus	13 660,00	0,00
KUNNAN OMAVELKAISET TAKAUKSET		
Samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta		
Kiinteistö Oy Kuninkaanpitäjä	2 185 950,89	2 340 624,49
Kiinteistö Oy Vasalli	3 148 134,06	2 690 559,91
<i>Yhteensä</i>	5 334 084,95	5 031 184,40
Muiden puolesta annetut		
Itä-Hämeen kansansivistystyön säätiö	48 306,34	84 013,13
Pohjois-Hartolan vesiosuuskunta	155 560,00	200 004,00
Murakan vesiosuuskunta	55 552,07	70 505,08
Etelä-Hartolan vesiosuuskunta	14 180,00	42 540,00
<i>Yhteensä</i>	273 598,41	397 062,21
KUNNAN TÄYTETAKAUKSET		
Tytäryhtiöiden puolesta annetut		
Kiinteistö Oy Vasalli	9 391 645,24	9 732 825,00
<i>Yhteensä</i>	9 391 645,24	9 732 825,00

Liitetieto 38)

Leasingvastuut/kunta	Vuokravastuu 31.12.2019	Kaudella 2020 maksettavat
Danske Finance Oy	12 220,03	7 631,41
OP Yrityspankki Oyj (3STEP)	1 083,42	839,18
<i>Leasingvastuut yhteensä</i>	13 303,45	8 470,59

Vuokravastuut/konserni	Vuokravastuu 31.12.2019	Kaudella 2020 maksettavat
	762 271,03	781 784,66

Liitetieto 39) Ei raportoitavaa

Liitetieto 40)

Vastuu kuntien takauskeskuksen takausvastuista	2019	2018
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.	16 736 419	16 453 126
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takaus vastuista 31.12.	0	0
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.	11 011	10 570

4. HENKILÖSTÖÄ, TILINTARKASTAJAN PALKKIOITA JA INTRESSITÄHO-TAPAHTUMIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liitetieto 41) Ei raportoitavaa

Liitetieto 42)

Henkilöstön lukumäärä 31.12. (henkilötyövuosina)		
	2019	2018
Kunnanhallitus	9,5	11,6
Sivistyslautakunta	52,7	53,7
Ympäristölautakunta	5,2	9,3
Tekninen lautakunta	23,6	21,6
<i>Yhteensä</i>	<i>91</i>	<i>96,2</i>

Liitetieto 43) Henkilöstökuluja ei aktivoitu taseeseen.

Liitetieto 44)

Luottamushenkilön palkkioista perityt ja tilitetyt luottamushenkilömaksut		
	2019	2018
Hartolan Kokoomus ry	1 177,50	1 455,50
Hartolan Perussuomalaiset ry	45,00	78,00
Hämeen Vihreät ry	268,50	369,00
<i>Tilitetyt luottamushlömaksut yht.</i>	<i>1 491,00</i>	<i>1 902,50</i>

Liitetieto 45)

Tilintarkastajan palkkiot		
(alv 0%)	2019	2018
BDO Audiator Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	7 873,60	7 741,20
Tilintarkastajan lausunnot		
Tarkastusltk:n sihteerin tehtävät	655,00	365,20
Hankkeiden tilintarkastus		
Muut palkkiot	0,00	0,00
<i>Palkkiot yhteensä</i>	<i>8 528,60</i>	<i>8 106,40</i>

Liitetieto 46)

Intressitahotapahtumia koskeva liitetieto
Kunnanjohtajan kanssa on solmittu 17.6.2013 kuntalain mukainen johtajasopimus, jossa on erokorvaukseksi sovittu kuuden kuukauden palkkaa vastaava summa ilman viranhoitovelvollisuutta. Konsernin lähipiirin/intressipiirin kanssa ei ole ollut tavanomaisesta poikkeavia liiketoimia.

ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET**VESI- JA VIEMÄRILAITOKSEN TULOSLASKELMA 31.12.2019**

Vesi- ja viemärlaitos	TP 2019	TP 2018
-		
Liikevaihto (vesi- ja jätevesimaksut)	442 674,49	470 092,06
Liiketoiminnan muut tuotot		
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-80 181,57	-65 791,04
Palvelujen ostot	-147 714,11	-227 895,68
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-90 331,32	-61 252,57
Henkilöstösivukulut	-17 222,32	-13 014,71
Eläkekulut	-14 888,79	-10 267,68
Muut henkilöstösivukulut	-2 333,53	-2 747,03
Poistot		
Suunnitelman mukaiset poistot	-89 731,58	-101 042,98
Liiketoiminnan muut kulut	-4 347,31	-5 587,29
Liikelylijäämä (-alijäämä)	13 146,28	47 932,02
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot		
Muut rahoitustuotot		
Korkokulut		
Korvaus peruspääomasta	-17 173,68	-17 173,68
Muut rahoituskulut		
Ylijäämä (alijäämä) ennen satunnaisia eriä	-4 027,40 €	30 758,34 €
Satunnaiset tuotot ja -kulut		
Satunnaiset tuotot		
Satunnaiset kulut		
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia	-4 027,40 €	30 758,34 €
Poistoeron lisäys tai vähennys		
Vapaaehtoisten varausten lisäys tai vähennys		
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-4 027,40 €	30 758,34 €

VESI-JA VIEMÄRILAITOKSEN TASELASKELMA 31.12.2019

VASTAAVAA	TP 2019	TP 2018
A PYSYVÄT VASTAAVAT		
I Aineettomat hyödykkeet		
II Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	33 413,89	33 413,89
Rakennukset	656,82	772,74
Kiinteät rakenteet ja laitteet	780 911,74	867 927,40
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	581 290,25	403 827,67
B VAIHTUVAT VASTAAVAT		
I Vaihto-omaisuus		
II Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Muut saamiset kunnalta	-123 930,99	155 600,50
Myyntisaamiset	62 603,89	219 497,36
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 334 945,60	1 681 039,56
VASTATTAVAA	TP 2019	TP 2018
A OMA PÄÄOMA		
I Peruspääoma		
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	507 896,85	477 138,51
IV Tilikauden yli-/alijäämä	-4 027,40	30 758,34
B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
C PAKOLLISET VARAUKSET		
D VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen vieras pääoma		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	0,00	0,00
Muut velat	765 503,03	764 303,03
Lyhytaikainen vieras pääoma		
Ostovelat	65 573,12	408 839,68
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 334 945,60	1 681 039,56

LUETTELOT JA SELVITYKSET

Luettelo käytetyistä kirjanpitoKirjoista

Päiväkirjat	atk-tuloste
Pääkirjat	atk-tuloste
Tase	atk-tuloste
Tase-erittelyt	atk-tuloste
Tuloslaskelma	atk-tuloste
Tuloslaskelma, tilierittelyt	atk-tuloste
Rahoituslaskelma	atk-tuloste
Kumulatiiviset toteutusvertailut	atk-tuloste
Käyttötalouden toteutuminen	atk-tuloste
Investointiosan toteutuminen	atk-tuloste
Rahoitusosan toteutuminen	atk-tuloste
Tilipuitteet	atk-tuloste
Tasekirja	atk-tuloste

Tositteiden lajit

Avaussaldo	001	Tilinavauspöytäkirja
Muistiotositteet	002	Työpäiväkirja
Käyttöomaisuusviennit	009	"
Ostoreskontran suoritukset	101	Rahatilipäiväkirja
Myyntireskontran palautusaineisto	151	"
Tiliotetositteet	201	"
Palkat	370	Työpäiväkirja
Ostolaskut	401	Laskupäiväkirja
Ostolaskut vesi- ja viemäri- ja viemäri- ja viemäri- ja viemäri-	403	"
Kierrätettävät laskut	470	"
Vuokrat	601	Myyntilaskupäiväkirja
Venepaikkamaksut	602	"
Maa-alueiden vuokrat	603	"
Matkailun laskut	604	"
Markkinapaikkamaksut	609	"
Ilta- ja viikkipäivätoiminta	610	"
Keskushallinnon maksut	611	"
Elinkeino- ja palvelusmaksut	612	"
Peruskoulutuksen maksut	615	"
Sivistystoimen maksut	616	"
Kirjaston maksut	617	"
Teknisen toimiston maksut	618	"
Paikkatieto- ja ATK-palvelut	619	"
Aravalainat	620	"
Liikuntamajan kausikortti	626	"
PHSOTEY / siivouslaskutus	628	"
Rakennusvalvonta KuntaNet	629	"
Kaavoitusmaksut	630	"
Rakennusvalvonta	631	"
Liikuntahallimaksut	632	"
Itä-Hartolan vesi	643	"

Komartek (vesilaskutus)	644	”
Korkojen laskutus	649	”
Päivähoitomaksut / Pro Consona	654	”
Päivähoitolaskutus / käsilaskut	655	”
Kaavatiemaksut	690	”
Konversio	999	Työpäiväkirja

Aineiston säilytysajat ja -tavat

Hartolan kunnan kirjanpito- ja tilinpäätösaineisto säilytetään kunnan pääarkistossa seuraavasti:

Tositteet	6 vuotta	numero- ja kirjausjärjestyksessä
Päiväkirjat	10 ”	tulostettuna
Pääkirjat	10 ”	tulostettuna
Tuloslaskelma	10 ”	tulostettuna
Tase	10 ”	tulostettuna
Tase-erittely	10 ”	sidottuna
Tasekirja	pysyvästi	sidottuna

ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT

Hartolassa __. __ 2020

.....
.....
Jarkko Fågel
kunnanhallituksen puheenjohtaja

.....
.....
Matti Tanskanen
kunnanhallituksen varapuheenjohtaja

.....
.....
Anne Joutsijärvi
kunnanhallituksen jäsen

.....
.....
Tapio Nieminen
kunnanhallituksen jäsen

.....
.....
Tero Mäyrä
kunnanhallituksen jäsen

.....
.....
Merja Olkkonen
kunnanhallituksen jäsen

.....
.....
Satu Peltonen
kunnanhallituksen jäsen

.....
.....
Merja Olenius
kunnanjohtaja

Edellä oleva tilinpäätös on laadittu hyvän kirjanpitoavan mukaisesti. Suoritetusta tarkastuksesta on tänään annettu tilintarkastuskertomus.

Hartolassa _____.____.2020

BDO Audiator Oy
tilintarkastusyhteisö

Janne Majoinen
tilintarkastaja, JHTT